

EWALUACJA

**Ewaluacja ex-ante
programu Fundusze
Europejskie
dla Śląskiego
na lata 2021-2027**

**Załącznik 9.11.
Trafność i aktualność
diagnozy w
Programie.**

- Ocena diagnozy
- Rekomendacje
w zakresie uzupełnień
i/lub modyfikacji treści
w diagnozie

Spis treści – Cele szczegółowe

1. Rozwijanie i wzmacnianie zdolności badawczych i innowacyjnych oraz wykorzystywanie zaawansowanych technologii	5
2. Czerpanie korzyści z cyfryzacji dla obywateli, przedsiębiorstw, organizacji badawczych i instytucji publicznych	10
3. Wzmacnianie trwałego wzrostu i konkurencyjności MŚP oraz tworzenie miejsc pracy w MŚP, w tym poprzez inwestycje produkcyjne	14
4. Rozwijanie umiejętności w zakresie inteligentnej specjalizacji, transformacji przemysłowej i przedsiębiorczości	18
5. Wspieranie efektywności energetycznej i redukcji gazów cieplarnianych	21
6. Wspieranie energii odnawialnej zgodnie z dyrektywą (UE) 2018/2001, w tym z określonymi w niej kryteriami zrównoważonego rozwoju	24
7. Wspieranie przystosowania się do zmian klimatu i zapobiegania ryzyku związanemu z klęskami żywiołowymi i katastrofami, a także odporności, z uwzględnieniem podejścia ekosystemowego	25
8. Wspieranie dostępu do wody oraz zrównoważonej gospodarki wodnej	31
9. Wspieranie transformacji w kierunku gospodarki o obiegu zamkniętym i gospodarki zasobooszczędnej	33
10. Wzmacnianie ochrony i zachowania przyrody, różnorodności biologicznej oraz zielonej infrastruktury, w tym na obszarach miejskich, oraz ograniczanie wszelkich rodzajów zanieczyszczenia	39
11. Wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej jako elementu transformacji w kierunku gospodarki zeroemisyjnej	41
12. Rozwój i udoskonalenie zrównoważonej, odpornej na zmiany klimatu, inteligentnej i intermodalnej mobilności na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym, w tym poprawę dostępu do TEN-T oraz mobilności transgranicznej	43
13. Poprawa dostępu do zatrudnienia i działań aktywizujących dla wszystkich osób poszukujących pracy, w szczególności osób młodych, zwłaszcza poprzez wdrażanie gwarancji dla młodzieży, długotrwale bezrobotnych, oraz grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji na rynku pracy, jak również dla osób biernych zawodowo, a także poprzez promowanie samozatrudnienia i ekonomii społecznej	46
14. Modernizacja instytucji i służb rynków pracy celem oceny i przewidywania zapotrzebowania na umiejętności oraz zapewnienia terminowej i odpowiednio dopasowanej pomocy i wsparcia na rzecz dostosowania umiejętności i kwalifikacji zawodowych do potrzeb rynku pracy oraz na rzecz przepływów i mobilności na rynku pracy	70
15. Wspieranie dostosowania pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców do zmian, wspieranie aktywnego i zdrowego starzenia się oraz zdrowego i dobrze dostosowanego środowiska pracy, które uwzględnia zagrożenia dla zdrowia	72
16. Wspieranie równego dostępu do dobrej jakości, włączającego kształcenia i szkolenia oraz możliwości ich ukończenia, w szczególności w odniesieniu do grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji, od wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem przez ogólne i zawodowe	

kształcenie i szkolenie, po szkolnictwo wyższe, a także kształcenie i uczenie się dorosłych, w tym ułatwianie mobilności edukacyjnej dla wszystkich i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami	74
17. Wspieranie uczenia się przez całe życie, w szczególności elastycznych możliwości podnoszenia umiejętności i zmiany kwalifikacji dla wszystkich, z uwzględnieniem umiejętności w zakresie przedsiębiorczości i kompetencji cyfrowych, lepsze przewidywanie zmian i zapotrzebowania na nowe umiejętności na podstawie potrzeb rynku pracy, ułatwianie zmian ścieżki kariery zawodowej i wspieranie mobilności zawodowej	84
18: Wspieranie aktywnego włączenia społecznego w celu promowania równości szans, niedyskryminacji i aktywnego uczestnictwa, oraz zwiększanie zdolności do zatrudnienia, w szczególności grup w niekorzystnej sytuacji.	89
19. Wspieranie integracji społeczno-gospodarczej obywateli państw trzecich, w tym migrantów.....	90
20. Zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które wspierają dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym wspieranie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej	93
21. Promowanie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci	94
22. Poprawa równego dostępu do wysokiej jakości usług sprzyjających włączeniu społecznemu w zakresie kształcenia, szkoleń i uczenia się przez całe życie poprzez rozwój łatwo dostępnej infrastruktury, w tym poprzez wspieranie odporności w zakresie kształcenia i szkolenia na odległość oraz online	96
23 Wspieranie włączenia społeczno – gospodarczego społeczności marginalizowanych, gospodarstw domowych o niskich dochodach oraz grup w niekorzystnej sytuacji, w tym osób o szczególnych potrzebach, dzięki zintegrowanym działaniom obejmującym usługi mieszkaniowe i usługi społeczne	98
24. Zapewnienie równego dostępu do opieki zdrowotnej i wspieranie odporności systemów opieki zdrowotnej, w tym podstawowej opieki zdrowotnej, oraz wspieranie przechodzenia od opieki instytucjonalnej do opieki rodzinnej i środowiskowej	104
25. Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych.....	107
26. Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwojowi społecznego, gospodarczego i środowiskowego, kultury dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach miejskich	113
27. Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwojowi społecznego, gospodarczego i środowiskowego, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach miejskich. Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwojowi społecznego,	

gospodarczego i środowiskowego, na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie	121
28. Umożliwienie regionom i ludności łagodzenia wpływających na społeczeństwo, zatrudnienie, gospodarkę i środowisko skutków transformacji w kierunku osiągnięcia celów Unii na rok 2030 w dziedzinie energii i klimatu oraz w kierunku neutralnej dla klimatu gospodarki Unii do roku 2050 w oparciu o porozumienie paryskie.....	125
28. Umożliwienie regionom i ludności łagodzenia wpływających na społeczeństwo, zatrudnienie, gospodarkę i środowisko skutków transformacji w kierunku osiągnięcia celów Unii na rok 2030 w dziedzinie energii i klimatu oraz w kierunku neutralnej dla klimatu gospodarki Unii do roku 2050 w oparciu o porozumienie paryskie.....	129
28. Umożliwienie regionom i ludności łagodzenia wpływających na społeczeństwo, zatrudnienie, gospodarkę i środowisko skutków transformacji w kierunku osiągnięcia celów Unii na rok 2030 w dziedzinie energii i klimatu oraz w kierunku neutralnej dla klimatu gospodarki Unii do roku 2050 w oparciu o porozumienie paryskie.....	131

Cel szczegółowy	1. Rozwijanie i wzmacnianie zdolności badawczych i innowacyjnych oraz wykorzystywanie zaawansowanych technologii
Priorytet	I. Inteligentne Śląskie
Działania	B+R - organizacje badawcze B+R - konsorcja przemysłowo-naukowe, przedsiębiorstwa

Ogólna ocena diagnozy dla CS 1.

Diagnoza w obszarze badań i rozwoju oraz innowacyjności na poziomie regionalnym zasadniczo trafnie wskazuje najważniejsze wyzwania w tym zakresie, choć zdaniem ewaluatora wymaga pewnych modyfikacji wskazanych w punkcie 1.1.2. Zapisy zawarte w diagnozie są zbieżne z zapisami *Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego 2030* w obszarze badań, rozwoju i innowacji, gdzie niski poziom nakładów na działalność B+R został uznany za podstawowy czynnik niekorzystnie wpływający na potencjał rozwojowy regionu w tym obszarze¹. Wzrost nakładów na działalność B+R warunkuje możliwość osiągnięcia jednego z celów zapisanych w Strategii Rozwoju Województwa w ramach celu operacyjnego A.2. Innowacyjna gospodarka, a mianowicie wsparcia zdolności firm do generowania i wdrażania innowacji oraz nowoczesnych rozwiązań technologicznych, w tym tworzenia i implementacji usług i technologii medycznych².

Niski poziom nakładów na działalność B+R ma swoje odzwierciedlenie w diagnozowanym jako wąskie gardło rozwoju infrastruktury badawczej i innowacyjnej³. Wśród głównych potrzeb i wyzwań w tym zakresie można wskazać m.in. utrzymanie zasobów infrastrukturalnych na takim poziomie referencyjnym, który pozwoli na uczestniczenie w międzynarodowych projektach naukowych i badawczo-wdrożeniowych, zapewnienie zdolności do zachowania nowości, rozproszenie infrastruktur, przyciąganie prywatnych inwestycji w infrastrukturę badawczą i innowacyjną dla rozwoju regionalnego ekosystemu innowacji, rozwój umiejętności i potencjału kadrowego⁴.

Diagnoza trafnie identyfikuje także inne podstawowe problemy w obszarze B+R i innowacyjności województwa śląskiego, jakimi są: mała liczba innowacyjnych przedsiębiorstw oraz niski poziom usieciowienia przedsiębiorstw (współpracujących w ramach inicjatywy klastrowej lub innej sformalizowanej współpracy). Mała liczba innowacyjnych przedsiębiorstw nie pozwala osiągnąć wystarczająco dużej masy krytycznej, by trwale zmieniać mentalność przedsiębiorców w kierunku orientacji proinnowacyjnej. Z kolei niski poziom usieciowienia przedsiębiorstw nie pozwala im korzystać z potencjalnych efektów synergii uzyskiwanej dzięki specjalizacji i łączenia zasobów współpracujących podmiotów, jak również przepływów wiedzy z takiej współpracy. Zagadnienie skutecznej

¹ Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego 2030, str. 36.

² Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego 2030, str. 121.

³ Poprawa wydajności infrastruktury badawczej i innowacyjnej w województwie śląskim. Od podzielonej do zintegrowanej i zrównoważonej współpracy, Katowice 2020, str. 87.

⁴ Poprawa wydajności infrastruktury badawczej i innowacyjnej w województwie śląskim. Od podzielonej do zintegrowanej i zrównoważonej współpracy, Katowice 2020, str. 88-89.

i efektywnej współpracy pomiędzy różnymi aktorami w procesie innowacyjnym zyskało na znaczeniu w okresie pandemii COVID-19, gdy konieczne stało się łączenie kompetencji na rzecz wprowadzania innowacji przełomowych mających potencjał do rozwiązywania problemów o niezwykle istotnym znaczeniu dla społeczeństwa.

Wskazane w diagnozie kluczowe wyzwania w obszarze B+R i innowacyjności i zorientowana na sprostanie im planowana interwencja w sposób bezpośredni będą wspierać możliwość osiągnięcia celów szczegółowych *Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Śląskiego 2030*, a mianowicie Celu C1. Zwiększenie zdolności podmiotów regionalnego ekosystemu innowacji do generowania i wdrażania innowacji oraz nowoczesnych rozwiązań technologicznych oraz Celu C3. Wspieranie konkurencyjności i skutecznej transformacji podmiotów regionalnego ekosystemu innowacji w kierunku krajowych i międzynarodowych czempionów⁵. Wyzwania wskazane w diagnozie są także spójne z priorytetami rozwoju technologicznego sformułowanymi w *Programie Rozwoju Technologii Województwa Śląskiego na lata 2019-2030*, wśród których wymieniono wzrost ilości inwestycji o charakterze rozwojowym w regionie oraz rozwijanie innowacyjności podmiotów gospodarczych⁶. Wśród wskazanych w Programie kierunków wsparcia umożliwiających rozwijanie przewag technologicznych regionu znalazło się rozwijanie unikatowej infrastruktury B+R, co stanowi warunek konieczny dla podejmowania badań i generowania nowatorskich rozwiązań w kluczowych dla regionu obszarach technologicznych⁷.

Lista identyfikowanych kluczowych problemów społeczno-gospodarczych regionu w obszarze wsparcia określonym w CS 1:

1. Niski poziom nakładów na działalność B+R. Źródło danych informacji: BDL GUS, Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego 2030, Regionalna Strategia Innowacji Województwa Śląskiego 2030, Program Rozwoju Technologii Województwa Śląskiego na lata 2019-2030, badanie ewaluacyjne pt. Możliwości rozwoju innowacyjnego województwa śląskiego po roku 2020. Rekomendacje do projektu „Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Śląskiego na lata 2021-2027”

2. Mała liczba innowacyjnych przedsiębiorstw. Źródło danych informacji: BDL GUS, Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego 2030, Regionalna Strategia Innowacji Województwa Śląskiego 2030, Program Rozwoju Technologii Województwa Śląskiego na lata 2019-2030, badanie ewaluacyjne pt. Możliwości rozwoju innowacyjnego województwa śląskiego po roku 2020. Rekomendacje do projektu „Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Śląskiego na lata 2021-2027”

3. Niski poziom usieciowienia przedsiębiorstw (współpracujących w ramach inicjatywy klastrowej lub innej sformalizowanej współpracy). Źródło danych informacji: BDL GUS, Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego 2030, Regionalna Strategia Innowacji Województwa Śląskiego 2030, badanie ewaluacyjne pt. Możliwości rozwoju innowacyjnego województwa śląskiego po roku 2020. Rekomendacje do projektu „Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Śląskiego na lata 2021-2027”

Diagnozę zawartą w Programie ocenia się zasadniczo jako kompletną i trafnie wskazującą na najważniejsze wyzwania regionu w obszarze badań i rozwoju oraz innowacyjności.

⁵ Regionalna Strategia Innowacji Województwa Śląskiego 2030, str. 105.

⁶ Program Rozwoju Technologii Województwa Śląskiego na lata 2019-2030, Katowice 2019, s. 23.

⁷ Program Rozwoju Technologii Województwa Śląskiego na lata 2019-2030, Katowice 2019, s. 108.

Tabela 1. Zmiany w diagnozie - problemy/potrzeby nieuwjęte w diagnozie i/lub opisane w niewystarczającym stopniu

Cel szczegółowy 1. Rozwijanie i wzmacnianie zdolności badawczych i innowacyjnych oraz wykorzystywanie zaawansowanych technologii			
Problem/Potrzeba -opis/uzasadnienie	Źródło danych i informacji	Ocena ekspercka	Rekomendacja dot. uzupełnień/ zmian diagnozy w Programie
A	B	C	D
Problem: Niski poziom nakładów na działalność B+R Opis: W diagnozie problem niskiego poziomu nakładów na działalność B+R wskazywany jest w pierwszej kolejności, co wskazuje na jego istotność. Tym niemniej w niewystarczającym stopniu wskazano na rzeczywistą wagę problemu i pogarszającą się pozycję województwa śląskiego na tle innych regionów kraju. Podając, że w województwie śląskim przeznaczono w 2018 roku jedynie 0,72% PKB na działalność B+R, warto byłoby wskazać także średnią ogólnopolską, która kształtowała się na poziomie 1,21% PKB, co świadczy o dużym dystansie w tym zakresie do innych regionów kraju. Nie mniej istotnym problem jest tu także powiększający się dystans dzielący województwo śląskie od innych regionów Polski. Na przestrzeni lat 2014-2018 wzrost, jaki w tym względzie się dokonał, był niemal dwukrotnie niższy (0,15 p.p.) od średniej dla Polski (0,27 p.p.), co warto podkreślić w diagnozie. Wskazuje to na potrzebę podjęcia interwencji zdolnej odwrócić ten negatywny trend.	BDL GUS (Kategoria: Nauka i technika, Grupa: Działalność badawcza i rozwojowa, Podgrupa: Nakłady wewnętrzne na B+R)	Niewystarczające zaakcentowanie i uzasadnienie potrzeby stymulowania wzrostu nakładów na działalność B+R.	Rekomendacja 1 Rekomenduje się uzupełnieni diagnozy o zapis wskazujący na dystans dzielący województwo śląskie od średniej ogólnopolskiej. Rekomendacja 2 Rekomenduje się uzupełnieni diagnozy o zapis wskazujący na powiększający się dystans dzielący województwo śląskie od innych regionów Polski.
Problem: Niski udział nakładów na działalność B+R ze strony sektora przedsiębiorstw w relacji do PKB Opis:	BDL GUS (Kategoria: Nauka i technika, Grupa: Działalność badawcza i	Problem nieuwjęty w diagnozie	Rekomendacja Uzupełnienie diagnozy o dodatkowy problem, który nie został w niej ujęty, tj. niski udział nakładów na działalność B+R ze strony sektora przedsiębiorstw w relacji

Cel szczegółowy 1. Rozwijanie i wzmacnianie zdolności badawczych i innowacyjnych oraz wykorzystywanie zaawansowanych technologii			
Problem/Potrzeba -opis/uzasadnienie	Źródło danych i informacji	Ocena ekspercka	Rekomendacja dot. uzupełnień/ zmian diagnozy w Programie
O ile w diagnozie nawiązuje się do problemu niskiego poziomu nakładów na działalność B+R, o tyle pominięty jest istotny aspekt tego zagadnienia, a mianowicie problem niskiego wkładu sektora przedsiębiorstw. W 2018 roku udział nakładów na działalność B+R ze strony sektora przedsiębiorstw w relacji do PKB kształtował się dla województwa śląskiego na poziomie 0,50% PKB, podczas gdy średnia ogólnopolska wynosiła 0,80% PKB. Jednocześnie, ten dystans pogłębia się. W 2014 roku wartość tego wskaźnika dla województwa śląskiego wynosiła 0,27% PKB (wzrost o 0,23 p.p.), zaś dla całej Polski 0,44% (wzrost o 0,36 p.p.).	rozwojowa, Podgrupa: Nakłady wewnętrzne na B+R)		do PKB. Uzasadnienie dla wskazania tego problemu powinno uwzględniać wartości wskaźnika w ujęciu statycznym (wartość w 2018 roku) oraz dynamicznym (zmiana wartości w latach 2014-2018).
Problem: Mała liczba innowacyjnych przedsiębiorstw Opis: W części diagnostycznej jako kluczowe wyzwanie w obszarze B+R i innowacyjności wskazano wzrost liczby innowacyjnych przedsiębiorstw. W uzasadnieniu wskazano, że w województwie śląskim przedsiębiorstwa innowacyjne stanowiły w 2019 roku 13,8% ogółu przedsiębiorstw, a więc o 1,6 pp. (15,5%) mniej niż średnia krajowa, co plasowało region dopiero na siódmej pozycji wśród województw. W rzeczywistości dystans dzielący województwo śląskie od średniej krajowej to 1,7 p.p., co plasuje region na dziewiątej pozycji w kraju. W dalszej części uzasadnienia wskazuje się, że „W regionie w przedsiębiorstwach innowacyjnych przeważały podmioty przemysłowe, które stanowiły 18,6% przedsiębiorstw”. Ten zapis jest wysoce nieprecyzyjny i może sugerować, że w	BDL GUS (Kategoria: Nauka i technika, Grupa: Działalność innowacyjna, Podgrupa: Działalność innowacyjna - wskaźniki)	Problem został niewłaściwie opisany w diagnozie.	Rekomendacja 1 Skorygowanie zapisów diagnozy poprzez zastąpienie sformułowania mówiącego o wzroście „o 1,6 pp.” poprzez użycie następującego sformułowania: „o 1,7 pp.” oraz sformułowania o plasowaniu się regionu „na siódmej pozycji wśród województw” poprzez użycie następującego sformułowania: „na dziewiątej pozycji wśród województw”. Rekomendacja 2 Skorygowanie zapisów diagnozy poprzez zastąpienie sformułowania mówiącego o tym, że „W regionie w przedsiębiorstwach innowacyjnych przeważały podmioty przemysłowe, które stanowiły 18,6% przedsiębiorstw” poprzez użycie

Cel szczegółowy 1. Rozwijanie i wzmacnianie zdolności badawczych i innowacyjnych oraz wykorzystywanie zaawansowanych technologii			
Problem/Potrzeba -opis/uzasadnienie	Źródło danych i informacji	Ocena ekspercka	Rekomendacja dot. uzupełnień/ zmian diagnozy w Programie
populacji przedsiębiorstw innowacyjnych 18,6% przedsiębiorstw to przedsiębiorstwa przemysłowe. W rzeczywistości chodzi o odsetek przedsiębiorstw innowacyjnych, a więc takich, które w badanym okresie wprowadziły na rynek przynajmniej jedną innowację produktową lub procesów biznesowych (nowy lub ulepszony produkt bądź nowy lub ulepszony proces biznesowy) w grupie przedsiębiorstw przemysłowych. Podobna możliwość błędnej interpretacji związana jest z zapisem: „Udział podmiotów z sektora usług wynosił 8,9%.” Ponadto, warto w diagnozie wskazać, że wyzwanie związane ze wzrostem liczby innowacyjnych przedsiębiorstw jest kluczowe nie tylko z perspektywy analizy statycznej (aktualnie niskiej liczby innowacyjnych przedsiębiorstw), lecz także z perspektywy analizy dynamicznej (zmniejszającego się średniego udziału przedsiębiorstw innowacyjnych w ogólnej liczbie przedsiębiorstw, który w województwie śląskim zmniejszył się z poziomu 15,7% w 2014 roku do poziomu 13,8% w 2019 roku; odpowiednie wartości średnio dla kraju to: 14,5% w 2014 roku i 15,5% w 2019 roku). Ujęcie dynamiczne pojawia się w diagnozie w części uszczegóławiającej, gdzie prowadzona jest osobna analiza dla grupy przedsiębiorstw przemysłowych i grupy przedsiębiorstw z sektora usług. Dla zachowania odpowiedniej spójności warto również wprowadzić elementy analizy dynamicznej do rozważań na większych agregatach (łącznie dla przedsiębiorstw przemysłowych i przedsiębiorstw z sektora usług).			następującego sformułowania: „w regionie przedsiębiorstwa innowacyjne stanowiły 18,6% populacji przedsiębiorstw przemysłowych (o liczbie pracujących co najmniej 10 osób)”. I dalej, zastąpienie sformułowania mówiącego tym, że „Udział podmiotów z sektora usług wynosił 8,9%” poprzez użycie następującego sformułowania: „W populacji podmiotów z sektora usług (o liczbie pracujących co najmniej 10 osób) udział przedsiębiorstw innowacyjnych wynosił 8,9%”. Rekomendacja 3 Uzupełnienie zapisów diagnozy o wskazanie na zmniejszający się średni udział przedsiębiorstw innowacyjnych w ogólnej liczbie przedsiębiorstw (z 15,7% w 2014 roku do 13,8% w 2019 roku), wbrew trendowi ogólnopolskiemu, gdzie w analogicznym okresie odnotowano wzrost z 14,5% w 2014 roku do 15,5% w 2019 roku).

Cel szczegółowy	2. Czerpanie korzyści z cyfryzacji dla obywateli, przedsiębiorstw, organizacji badawczych i instytucji publicznych
Priorytet	I. Inteligentne Śląskie
Działania	E-usługi publiczne E-zdrowie Digitalizacja zasobów publicznych

Ogólna ocena diagnozy dla CS 2.

Diagnoza nie jest kompletna, gdyż nie pozwala na uzasadnienie wyboru e-zdrowia (spośród innych e-usług) dla dedykowanego działania. Jest to ważne, w szczególności, że pandemia COVID-19 daje dodatkowe argumenty mówiące o tym, jak ważny jest rozwój cyfrowych (zdalnych) usług medycznych.

Diagnoza także łączy (w nieuzasadniony sposób) potrzebę zwiększeniu zakresu e-usług świadczonych przez administrację publiczną z potrzebą otwierania danych publicznych przez instytucje publiczne. Te dwie kwestie należy rozdzielić.

W związku z tym, o ile potrzebę otwierania danych uzasadniono w odpowiedni sposób, o tyle potrzebę rozbudowywania e-usług nie uzasadniono. Wymaga to uzupełnienia.

Lista identyfikowanych kluczowych problemów/potrzeb społeczno-gospodarczych regionu w obszarze wsparcia określonym CS 2:

1. Niski poziom kompetencji cyfrowych mieszkańców. Wysoki odsetek mieszkańców woj. śląskiego nieposiadających żadnych umiejętności cyfrowych (w 2018 – 1,5%). Województwo zajęło w tym względzie ostatnią pozycję w Polsce. Źródło danych informacji: SRWŚ Śląskie 2030, s. 66

2. Niewystarczający zakres oferowanych e-usług przez adm. publiczną. Mieszkańcy chętnie korzystają z e-usług, jednak instytucje nie umożliwiają tego w wystarczającym stopniu. Mieszkańcy z województwa śląskiego znajdują się w czołówce w Polsce pod względem korzystania z usług e-administracji. Prawie 40% mieszkańców w wieku 16-74 lata korzystających z Internetu w ciągu ostatnich 12 miesięcy korzystało z usług administracji publicznej za pomocą tej formy. Źródło danych informacji: Regionalna Polityka Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego Województwa Śląskiego do roku 2030, s.16. Społeczeństwo informacyjne w Polsce. Wyniki badań statystycznych z lat 2014–2018, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2018

3. Zapotrzebowanie na rozwój e-usług w zakresie ochrony zdrowia. W projekcie Regionalnej Polityki Zdrowia do roku 2030 określono cel operacyjny C3.2. Regionalny ekosystem wsparcia cyfrowego zdrowia oraz wskazano dwa projekty kluczowe: Stworzenie regionalnego systemu wsparcia rynku e-zdrowia oraz Śląskie Cyfrowe Zdrowie. Źródło danych informacji: Projekt Regionalnej Polityki Zdrowia do roku 2030

4. Niewystarczający poziom udostępniania danych przez instytucje publiczne. Wg GUS (2017) jedynie 2,4% jednostek administracji publicznej w regionie posiada politykę lub strategię Open Data (na poziomie kraju 4,9). Nie odnotowało poprawy w stosunku do roku

2016 (2,4%). Źródło danych informacji: SRWŚ Śląskie 2030, s. 66. Regionalna Polityka Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego Województwa Śląskiego do roku 2030, s.15

5. Niski poziom wyposażenia pracowników administracji publicznej w urządzenia mobilne. Źródło danych informacji: Regionalna Polityka Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego Województwa Śląskiego do roku 2030, s.13

6. Zapewnienie bezpieczeństwa informatycznego instytucjom publicznym w regionie. Istnieje potrzeba działań związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa informatycznego instytucjom publicznym w regionie. Dotyczy to zarówno danych upublicznianych, jak i danych niejawnych. Źródło danych informacji: Regionalna Polityka Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego Województwa Śląskiego do roku 2030, np. jednym z projektów planowanych do realizacji jest Regionalne Centrum Cyberbezpieczeństwa (s.57)

7. Zwiększenie poziomu cyfryzacji przedsiębiorstw. Dotychczas tylko 23% MŚP z regionu w poprzednich latach wdrożyło rozwiązania z zakresu systematycznego planowania procesów, ciągłej optymalizacji procesów, automatyzacji, robotyzacji i oprogramowania do zarządzania produkcją i przedsiębiorstwem. Powyższe inwestycje związane z Przemysłem 4.0, dokonane w ostatnich latach, znacząco zmieniły sposób zarządzania produkcją i zarządzania całą firmą. Firmy wdrażające rozwiązania cyfrowe posiadają obecnie zautomatyzowane procesy wytwarzania i stawiają na ich uelastycznienie, aby sprawnie odpowiadać na potrzeby i oczekiwania klientów, z którymi utrzymują relacje przez platformy komunikacyjne.⁸ Pandemia COVID-19 wzmocniła powyższe trendy. Źródło danych informacji: Regionalna Polityka Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego Województwa Śląskiego do roku 2030, cz. Potencjał i potrzeby organizacji i przedsiębiorstw województwa śląskiego w obszarze ICT

Rekomendowane uzupełnienia i/lub zmiany w diagnozie zostały wskazane w tabeli poniżej.

⁸ Patrz. Palmen, L., Baron, M. (2020) Raport z badania dotyczącego analizy potrzeb w zakresie kluczowych kompetencji MŚP w województwie śląskim według Przemysłu 4.0 oraz oceny poziomu gotowości do Przemysłu 4.0 w zakresie zasobów w przedsiębiorstwach, instytucjach otoczenia biznesu i instytucjach badawczo-rozwojowych, Opracowanie w ramach projektu „40Ready – Strengthening SME capacity to engage in Industry 4.0” na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego, InnoCo sp. z o.o., Gliwice.

Tabela 2. Zmiany w diagnozie - problemy/potrzeby nieuwjęte w diagnozie i/lub opisane w niewystarczającym stopniu

Cel szczegółowy 2. Czerpanie korzyści z cyfryzacji dla obywateli, przedsiębiorstw, organizacji badawczych i instytucji publicznych			
Problem/Potrzeba -opis/uzasadnienie	Źródło danych i informacji	Ocena ekspercka	Rekomendacja dot. uzupełnień/zmian diagnozy w Programie
A	B	C	D
Problem: Niewystarczający zakres oferowanych e-usług przez adm. publiczną. Opis: Mieszkańcy chętnie korzystają z e-usług, jednak instytucje nie umożliwiają tego w wystarczającym stopniu. Mieszkańcy z województwa śląskiego znajdują się w czołówce w Polsce pod względem korzystania z usług e-administracji. Prawie 40% mieszkańców w wieku 16-74 lata korzystających z Internetu w ciągu ostatnich 12 miesięcy korzystało z usług administracji publicznej za pomocą tej formy.	Źródło: Regionalna Polityka Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego Województwa Śląskiego do roku 2030, s.16 Społeczeństwo informacyjne w Polsce. Wyniki badań statystycznych z lat 2014–2018, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2018	Ocena: W części diagnostycznej napisano, że mieszkańcy chętnie korzystają z e-usług, a także, że instytucje administracji publicznej w niewielkim stopniu otwierają swoje zasoby danych (a to inna kwestia niż oferta e-usług), jednak nie wskazano, że istnieje deficyt w oferowanych e-usługach.	Rekomendacja: Rekomenduje się dodanie akapitu w rozdz. 1, w części Główne wyzwania. pokazującego, że zakres oferowanych e-usług na poziomie lokalnym i regionalnym jest zbyt wąski. Ponadto należy uzupełnić Tabelę 1 dla CS 2 w zakresie uzasadnienia wyboru działań dotyczących rozwoju e-usług.
Problem: Zapotrzebowanie na rozwój e-usług w zakresie ochrony zdrowia Opis: W projekcie Regionalnej Polityki Zdrowia do roku 2030 określono cel operacyjny C3.2. Regionalny ekosystem wsparcia cyfrowego zdrowia oraz wskazano dwa projekty kluczowe: Stworzenie regionalnego systemu	Źródło: Projekt Regionalnej Polityki Zdrowia do roku 2030	Ocena: Problem nieuwjęty w diagnozie. W diagnozie na potrzeby RPO (oraz w Tabeli 1) nie uzasadniono w wystarczającym stopniu, czemu akurat e-zdrowie – będące jednym z elementów e-administracji – zostało wybrany do dedykowanego działania. W dokumentach strategicznych e-zdrowie wymieniane jest jako jedna z	Rekomendacja: Rekomenduje się dodanie akapitu w rozdz. 1, w części Główne wyzwania. pokazującego, że istnieją szczególne deficyty w rozwoju e-zdrowia. Ponadto należy uzupełnić Tabelę 1 dla CS 2 w zakresie uzasadnienia wyboru działań dotyczących rozwoju e-zdrowia., np. poprzez pokazanie synergii między planowanymi

Cel szczegółowy 2. Czerpanie korzyści z cyfryzacji dla obywateli, przedsiębiorstw, organizacji badawczych i instytucji publicznych			
wsparcia rynku e-zdrowia oraz Śląskie Cyfrowe Zdrowie. E-zdrowie jest jedną z kilku e-usług, której rozwój jest pożądanym z punktu widzenia mieszkańców.		kilku e-usług publicznych, której rozwój jest pożądanym.	działaniami, a projektami (w tym pozakonkursowymi) realizowanymi w ramach RPO WSL 2014-2020.

Cel szczegółowy	3. Wzmacnianie trwałego wzrostu i konkurencyjności MŚP oraz tworzenie miejsc pracy w MŚP, w tym poprzez inwestycje produkcyjne
Priorytet	I. Inteligentne Śląskie
Działania	Przedsiębiorczość MŚP Innowacje w MŚP Turystyka MŚP Konkurencyjność MŚP Promocja regionu i internacjonalizacja MŚP

Ogólna ocena diagnozy dla CS 3.

Diagnoza w obszarze konkurencyjność i innowacyjność MŚP była ewaluowana z utylitarne punktu widzenia. Oznacza to, że nie jest jej zadaniem – w świetle jej późniejszego oceniania przez KE – zarysowanie całościowego obrazu sytuacji w analizowanym obszarze w województwie śląskim, ale wykazanie zależności pomiędzy zidentyfikowanymi problemami / wyzwaniem a zaplanowaną interwencją. W związku z powyższym zrozumiałe i celowe było ograniczenie diagnozy do takich zagadnień, względem których można zaplanować wsparcie w FE SL. Poruszanie innej / szerszej problematyki byłoby nieuzasadnione.

Diagnoza trafnie zwraca uwagę na ograniczenia dla innowacyjności MSP, co odpowiada spostrzeżeniom z *Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Śląskiego 2030*. Wyzwania wskazane w diagnozie są także spójne z priorytetami rozwoju technologicznego sformułowanymi w *Programie Rozwoju Technologii Województwa Śląskiego na lata 2019-2030*, wśród których wymieniono rozwijanie innowacyjności podmiotów gospodarczych⁹.

Diagnoza sygnalizuje również problem niskich nakładów na B+R (por. cel A.2. Innowacyjna gospodarka)¹⁰, zarysowany również w *Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego 2030*.

Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego 2030 zauważa, że województwo to jest największym eksporterem w Polsce. W 2017 roku z regionu poza granice kraju sprzedano towary o wartości równej 112,8 mld zł, co stanowiło 13% krajowego eksportu¹¹. Ta silna strona regionu została również dostrzeżona w diagnozie FE SL.

Wspieranie rozwoju przedsiębiorczości jest warunkiem osiągnięcia Cel operacyjnego: A.3. Silna lokalna przedsiębiorczość przedstawionego w *Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego 2030*.

Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego 2030 podkreśla wysoki potencjał turystyczny regionu, jednak sygnalizuje również deficyty posiadanej bazy noclegowej¹², co znalazło również pośredni wyraz w diagnozie w FE SL.

⁹ Program Rozwoju Technologii Województwa Śląskiego na lata 2019-2030, Katowice 2019, s. 23.

¹⁰ Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego 2030, str. 121.

¹¹ Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego 2030, str. 30.

¹² Tamże, s. 18-19.

Diagnoza zwraca również uwagę na trendy rozwojowe w regionie, z których kluczowe zostały zarysowane w *Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego 2030*.

Diagnozę zawartą w Programie w zakresie CS 3 ocenia się zasadniczo jako kompletną i trafnie wskazującą na najważniejsze wyzwania regionu w obszarze konkurencyjność i innowacyjność MŚP.

Do identyfikowanych kluczowych problemów/potrzeb społeczno-gospodarczych regionu w obszarze wsparcia określonym w CS 3 należy zaliczyć następujące:

1. Obniżająca się konkurencyjność struktury gospodarczej regionu w skali kraju. Źródło danych i informacji: BDL GUS
2. Wysoka atrakcyjność inwestycyjna i dodatni bilans handlu zagranicznego. Źródło danych i informacji: BDL GUS, Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego 2030
3. Zaplecze dla organizacji imprez masowych i turystyki biznesowej. Źródło danych i informacji: BDL GUS
4. Niekorzystny wizerunek województwa śląskiego oraz długofalowość jego przemian. Źródło danych i informacji: Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego 2030 (?)
5. Niski poziom przedsiębiorczości wśród mieszkańców regionu. Źródło danych i informacji: BDL GUS, Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego 2030
6. Niezadawalająca dynamika rozwoju gospodarczego. Źródło danych i informacji: BDL GUS, Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego 2030
7. Niski poziom wydatków na cele badawcze przedsiębiorstw. Źródło danych i informacji: BDL GUS, Regionalna Strategia Innowacji Województwa Śląskiego 2030
8. Niezadawalający poziom innowacyjności przedsiębiorstw. Źródło danych i informacji: BDL GUS, Regionalna Strategia Innowacji Województwa Śląskiego 2030
9. Niski poziom współpracy i słabe powiązania sektora B+R z innymi sektorami (w tym przedsiębiorstw). Źródło danych i informacji: BDL GUS, Regionalna Strategia Innowacji Województwa Śląskiego 2030
10. Niski udział przychodów ze sprzedaży produktów nowych lub ulepszonych. Źródło danych i informacji: BDL GUS, Regionalna Strategia Innowacji Województwa Śląskiego 2030

Rekomendowane uzupełnienia i/lub zmiany w diagnozie zostały wskazane w tabeli poniżej.

Tabela 3. Zmiany w diagnozie - problemy/potrzeby nieuwjęte w diagnozie i/lub opisane w niewystarczającym stopniu

Cel szczegółowy 3. wzmocnienie trwałego wzrostu i konkurencyjności MŚP oraz tworzenie miejsc pracy w MŚP; w tym poprzez inwestycje produkcyjne			
Problem/Potrzeba -opis/uzasadnienie	Źródło danych i informacji	Ocena ekspercka	Rekomendacja dot. uzupełnień/ zmian diagnozy w Programie
A	B	C	D
Problem: Niekorzystny wizerunek województwa śląskiego oraz długofalowość jego przemian Opis: W diagnozie wskazano na problemy wizerunkowe regionu oraz zaznaczono, że zmiana postrzegania województwa będzie czasochłonna. Brak jest jednak precyzyjnego źródła uzasadniającego takie twierdzenie (np. sondażu społecznego) oraz dodatkowo pozostaje otwarte pytanie, czy faktycznie wizerunek ten jest niekorzystny – czy może jest kontrowersyjny / nieadekwatny do aktualnych trendów rozwojowych, ale pozwala również osiągać określone korzyści.	Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego 2030 (?)	Problem niewystarczająco opisany w diagnozie, brak uzasadnienia, brak istotnych danych i informacji	Rekomendacja 1 Rekomenduje się uzupełnieni diagnozy o źródło dowodzące niekorzystnego wizerunku województwa śląskiego. Rekomendacja 2 Rekomenduje się zniuansowanie wypowiedzi: wizerunek regionu węglowego może być również zaletą w kontekście obróbki węgla, rozwoju nowoczesnych technologii dla energetyki itd.
Problem: Niski poziom przedsiębiorczości wśród mieszkańców regionu Opis: Wskazane dane ilościowe faktycznie dowodzą niskiej przedsiębiorczości wśród mieszkańców województwa śląskiego. W sytuacji jednak, kiedy mamy wysoką stopę aktywności zawodowej oraz niski poziom bezrobocia – pozostaje otwartym pytanie, czy należy premiować przedsiębiorczość jako cel sam w sobie? Należałoby poszerzyć opis o potencjał przedsiębiorczości dla kreowania	BDL GUS, Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego 2030	Problem niewystarczająco opisany w diagnozie, brak uzasadnienia, brak istotnych danych i informacji	Rekomendacja Uzupełnienie diagnozy wskazanie, dlaczego niski poziom przedsiębiorczości jest problemem. Nie można bowiem przyjąć, że bycie przedsiębiorcą jest celem samym w sobie. .

Cel szczegółowy 3. wzmacnianie trwałego wzrostu i konkurencyjności MŚP oraz tworzenie miejsc pracy w MŚP; w tym poprzez inwestycje produkcyjne			
Problem/Potrzeba -opis/uzasadnienie	Źródło danych i informacji	Ocena ekspercka	Rekomendacja dot. uzupełnień/ zmian diagnozy w Programie
miejsc pracy dla osób doświadczającej transformacji przedsiębiorstw, dla osób z trudnościami w znalezieniu zatrudnienia, dla osób o ograniczonej dyspozycyjności itd.			
Problem: Obniżająca się konkurencyjność struktury gospodarczej regionu w skali kraju Opis: Problem jedynie w ograniczonym stopniu odnosi się do zjawisk / procesów opisujących region. W silniejszym stopniu, aniżeli przemiany w województwie śląskim, spadek konkurencyjności struktury gospodarczej regionu w skali kraju jest konsekwencją szybszych, pozytywnych przemian innych regionów. Pozostaje otwartym pytanie, czy zasadne jest patrzeć na problem w ujęciu relacyjnym (poprzez porównywanie się do innych), czy nie lepiej skupić się na poprawie konkurencyjności struktury dla Śląskiego. W przeciwnym wypadku, za „sukces” będzie można poczytywać, jeśli w skali kraju pozycja regionu się poprawi na skutek pogorszenia w innych województwach, a nie zaś pozytywnych przemian w Śląskiem.	BDL GUS	Problem został niewłaściwie opisany w diagnozie.	Rekomendacja 1 Sugerujemy w mniejszym stopniu ujmować wskazany problem relacyjnie (poprzez porównywanie się do innych regionów), a bardziej skupić na sytuacji w samym województwie śląskim.

Cel szczegółowy	4. Rozwijanie umiejętności w zakresie inteligentnej specjalizacji, transformacji przemysłowej i przedsiębiorczości
Priorytet	I. Inteligentne Śląskie
Działania	Ekosystem RIS Ośrodki innowacji

Ogólna ocena diagnozy dla CS 4.

Diagnoza Programu w obszarze rozwoju regionalnego ekosystemu innowacji trafnie wskazuje najważniejsze wyzwania w tym zakresie, choć nie jest prezentowana w postaci autonomicznego zagadnienia. Zamiast tego przy omawianiu głównych wyzwań planowanych interwencji w ramach Programu w obszarze CP 1 Badania i rozwój, innowacyjność, cyfryzacja, gospodarka identyfikowanych w *Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030”* wskazywane są słabości ograniczające możliwości rozwoju gospodarczego województwa śląskiego. Podaje się, że u źródeł podstawowych słabości regionu, jakimi są niezadawalająca dynamika rozwoju gospodarczego oraz niesatysfakcjonujący poziom innowacyjności gospodarki, leżą: niski poziom wydatków na cele badawcze, niewystarczający poziom innowacyjności przedsiębiorstw, niski poziom współpracy międzysektorowej (pomiędzy biznesem, nauką i edukacją, sektorem publicznym i obywatelskim), wysokie uzależnienie lokalnych rynków pracy od przemysłów tradycyjnych oraz niekorzystny wizerunek województwa śląskiego i powolnie dokonujący się proces jego zmiany. Związek powyższych słabych stron z regionalnym ekosystemem innowacji polega na tym, że można je zredukować (przy jednoczesnym wzmocnieniu silnych stron regionu) dysponując właściwie funkcjonującym, to jest skutecznym i efektywnym, ekosystemem innowacji na poziomie regionalnym.

Problemy wskazane w diagnozie Programu, które można odnieść specyficznie (choć, jak wcześniej wspomniano, takiego bezpośredniego nawiązania w dokumencie nie ma) do zagadnień objętych oddziaływaniem regionalnego ekosystemu innowacji, to: (i) niski poziom gotowości współpracy między MŚP a jednostkami naukowymi w obszarze inteligentnych specjalizacji, (ii) umiarkowana zdolność instytucji otoczenia biznesu do pozycjonowania się jako pełnowymiarowe i sprofesjonalizowane ośrodki innowacji, (iii) niski poziom usieciowienia przedsiębiorstw (współpracujących w ramach inicjatywy klastrowej lub innej sformalizowanej współpracy) i (iv) niezadawalające efekty synergii w obszarze innowacji w inteligentnych specjalizacjach regionu.

Kluczowym dokumentem o charakterze diagnostycznym, w którym określono także założenia wsparcia rozwoju regionalnego ekosystemu innowacji w województwie śląskim, jest *Regionalna Strategia Innowacji Województwa Śląskiego 2030*. Wśród istotnych elementów śląskiego ekosystemu innowacji wskazano m.in. instytucje otoczenia biznesu, klastry, podmioty szkolnictwa wyższego i nauki oraz Sieć Regionalnych Obserwatoriów Specjalistycznych¹³.

¹³ Regionalna Strategia Innowacji Województwa Śląskiego 2030.

Na słabość instytucji otoczenia biznesu we wsparciu działalności innowacyjnej śląskich przedsiębiorstw oraz niski poziom współpracy nauki z biznesem wskazują wnioski z badania ewaluacyjnego dotyczącego rozwoju technologicznego regionu¹⁴. Efektywne wspieranie innowacyjnej przedsiębiorczości oraz procesów transferu technologii i komercjalizacji wiedzy wymaga profesjonalnego zaplecza instytucjonalnego, na które składają się instytucje proinnowacyjne (ośrodki innowacji) pełniące rolę katalizatora przepływu wiedzy, ułatwiające wdrożenie nowych rozwiązań do praktyki gospodarczej oraz stymulujące współpracę pomiędzy przedsiębiorstwami a instytucjami generującymi wiedzę.

Bariera związana z niskim poziomem usieciowienia przedsiębiorstw (współpracujących w ramach inicjatywy klastrowej lub innej sformalizowanej współpracy) diagnozowana jest w oparciu o dane GUS, jak również wnioski z badania pt. *Stan aktualny i możliwości rozwojowe regionalnych i inteligentnych specjalizacji województwa śląskiego. Raport końcowy*¹⁵.

Wsparciu procesów sieciowania przedsiębiorstw pozwalającemu uzyskiwać efekty synergiczne ze współpracy podmiotów, skuteczniej integrować potencjał technologiczno-innowacyjny regionu w obszarach regionalnych inteligentnych specjalizacji oraz usprawniać zarządzanie rozwojem regionu w zakresie regionalnego potencjału naukowo-technologicznego może służyć kontynuacja systemowego projektu Sieć Regionalnych Obserwatoriów Specjalistycznych w procesie przedsiębiorczego odkrywania.

Wskazane w diagnozie kluczowe wyzwania w obszarze rozwoju regionalnego ekosystemu innowacji i zorientowana na sprostanie im planowana w Programie interwencja w sposób bezpośredni będą wspierać możliwość osiągnięcia wszystkich celów szczegółowych *Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Śląskiego 2030*¹⁶.

Wyzwania wskazane w diagnozie są także spójne z priorytetami rozwoju technologicznego sformułowanymi w *Programie Rozwoju Technologii Województwa Śląskiego na lata 2019-2030*, który zakłada wykorzystania zróżnicowanych potencjałów i synergii pomiędzy aktorami ekosystemu innowacji¹⁷. Wśród wskazanych w Programie kierunków wsparcia umożliwiających rozwijanie przewag technologicznych regionu znalazło się pomnażanie umiejętności wykorzystywania zasobów niematerialnych regionu w postaci wiedzy i kapitału intelektualnego oraz stworzenie odpowiednich warunków dla dyfuzji wiedzy¹⁸.

Cel związany z rozwijaniem umiejętności w zakresie inteligentnej specjalizacji, transformacji przemysłowej i przedsiębiorczości jest zgodny z zapisami *Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego 2030* i może przyczyniać się do osiągnięcia jednego z celów w niej zapisanych, a mianowicie celu operacyjnego A.2. Innowacyjna gospodarka¹⁹.

Do identyfikowanych kluczowych problemów/potrzeb społeczno-gospodarczych regionu w obszarze wsparcia określonym w CS 4 należy zaliczyć następujące:

¹⁴ Możliwości rozwoju technologicznego województwa śląskiego po roku 2020, Rekomendacje do projektu Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Śląskiego na lata 2021-2027, Główny Instytut Górnictwa, Ecorys, Katowice – Warszawa 2019.

¹⁵ Stan aktualny i możliwości rozwojowe regionalnych i inteligentnych specjalizacji województwa śląskiego. Raport końcowy, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 2015.

¹⁶ Regionalna Strategia Innowacji Województwa Śląskiego 2030, str. 105.

¹⁷ Program Rozwoju Technologii Województwa Śląskiego na lata 2019-2030, Katowice 2019, str. 23.

¹⁸ Tamże, str. 107-108.

¹⁹ Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego 2030, str. 121.

1. Niski poziom gotowości współpracy między MŚP a jednostkami naukowymi w obszarze inteligentnych specjalizacji. Źródło danych i informacji: BDL GUS; Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego 2030; Regionalna Strategia Innowacji Województwa Śląskiego 2030, Program Rozwoju Technologii Województwa Śląskiego na lata 2019-2030; Badanie ewaluacyjne pt. Możliwości rozwoju technologicznego województwa śląskiego po roku 2020. Rekomendacje do projektu „Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Śląskiego na lata 2021-2027”
2. Umiarkowana zdolność instytucji otoczenia biznesu do pozycjonowania się jako pełnowymiarowe i sprofesjonalizowane ośrodki innowacji. Źródło danych i informacji: Regionalna Strategia Innowacji Województwa Śląskiego 2030; Badanie ewaluacyjne pt. Możliwości rozwoju technologicznego województwa śląskiego po roku 2020, Rekomendacje do projektu Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Śląskiego na lata 2021-2027
3. Niski poziom usieciowienia przedsiębiorstw (współpracujących w ramach inicjatywy klastrowej lub innej sformalizowanej współpracy). Źródło danych i informacji: Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego 2030; Regionalna Strategia Innowacji Województwa Śląskiego 2030; Badanie pt. Stan aktualny i możliwości rozwojowe regionalnych i inteligentnych specjalizacji województwa śląskiego. Raport końcowy
4. Niezadawalające efekty synergii w obszarze innowacji w inteligentnych specjalizacjach regionu. Źródło danych i informacji: Regionalna Strategia Innowacji Województwa Śląskiego 2030; Badanie ewaluacyjne pt. Możliwości rozwoju technologicznego województwa śląskiego po roku 2020. Rekomendacje do projektu „Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Śląskiego na lata 2021-2027”

Diagnozę zawartą w Programie ocenia się jako kompletną i trafnie wskazującą na najważniejsze wyzwania regionu w obszarze rozwoju regionalnego ekosystemu innowacji. Diagnoza nie wymaga modyfikacji i uzupełnień.

Cel szczegółowy	5. Wspieranie efektywności energetycznej i redukcji gazów cieplarnianych
Priorytet	II. Ekologiczne Śląskie
Działania	Efektywność energetyczna budynków użyteczności publicznej Efektywność energetyczna budynków mieszkalnych Efektywność energetyczna przedsiębiorstw

Ogólna ocena diagnozy dla CS 5.

W diagnozie prawidłowo zidentyfikowano problemy i wyzwania w obszarze jakości powietrza i efektywności energetycznej. Wskazano dane obrazujące problemy i ich skalę. Dane są trafne i aktualne.

Rekomenduje się uzupełnienie diagnozy o dodatkowe dane, szczególnie te obrazujące skalę ubóstwa energetycznego, które to zjawisko jest uzasadnieniem dla zastosowania instrumentów dotacyjnych w projektach związanych z głęboką modernizacją energetyczną budynków wielorodzinnych powiązanych z walką z ubóstwem energetycznym.

Tabela 4. Zmiany w diagnozie - problemy/potrzeby nieuwjęte w diagnozie i/lub opisane w niewystarczającym stopniu

Cel szczegółowy 5. Wspieranie efektywności energetycznej i redukcji gazów cieplarnianych			
Problem/Potrzeba -opis/uzasadnienie	Źródło danych i informacji	Ocena ekspercka	Rekomendacja dot. uzupełnień/ zmian diagnozy w Programie
A	B	C	D
Problem: Wysoka emisyjność Opis: Przekroczenia dopuszczalnych norm gazów i pyłów - Skala przekroczeń poziomu docelowego benzo(a)pirenu w województwie śląskim należy do największych w Polsce. Przekroczenie występuje na całych obszarach dwóch aglomeracji i stref miejskich oraz na ponad 80% powierzchni strefy śląskiej i obejmuje ok. 4,3 mln ludności (96% mieszkańców województwa). Główną przyczyną złej jakości powietrza w województwie śląskim jest emisja z indywidualnego ogrzewania budynków mieszkalnych (bytowo-komunalna)²⁰. Sytuacja zdrowotna mieszkańców – Pod względem umieralności na choroby układu oddechowego w województwie śląskim sytuacja jest lepsza niż w większości regionów w Polsce (55 zgonów na 100 tys. osób na Śląsku vs. 71 w kraju), niemniej choroby te są	Źródło: jak w przypisach obok	Ocena: Problem niewystarczająco opisany w diagnozie RPO. W projekcie FE SL 2021-2027 wskazuje się na problem wysokiej emisyjności sektora mieszkaniowego i przemysłowego. Na potwierdzenie tej tezy wskazano, że źródła powierzchniowe, czyli komunalno-bytowe miały w 2019 r. największy udział w emisji zanieczyszczeń pyłu zawieszonego PM10, pyłu zawieszonego PM2,5 i benzo(a)pirenu (BaP), z kolei źródła punktowe odpowiadały głównie za emisję dwutlenku azotu oraz dwutlenku siarki. Dodatkowo wskazano, że w 2018 r. aż 13 z 50 miast o najgorszej jakości powietrza znajduje się w województwie śląskim. Wniosek: wydaje się, że problem	Rekomendacja: Rekomenduje się uzupełnienie diagnozy o dodatkowe dane nawiązujące do zjawisk: • Przekroczenia dopuszczalnych norm gazów i pyłów • Sytuacji zdrowotnej mieszkańców • Pandemii COVID-19 • Ubóstwa energetycznego poprzez wprowadzenie następujących zapisów: 1. Skala przekroczeń poziomu docelowego benzo(a)pirenu w województwie śląskim należy do największych w Polsce. Przekroczenie występuje na całych obszarach dwóch aglomeracji i stref miejskich oraz na ponad 80% powierzchni strefy śląskiej i obejmuje ok. 4,3 mln ludności (96% mieszkańców województwa). Główną przyczyną złej jakości powietrza w województwie śląskim jest emisja z indywidualnego ogrzewania budynków mieszkalnych (bytowo-komunalna)²³. 2. Pod względem umieralności na choroby układu oddechowego w województwie śląskim sytuacja jest lepsza niż w większości regionów w Polsce (55 zgonów

²⁰ Roczna ocena jakości powietrza w województwie śląskim – raport wojewódzki za rok 2020, GIOŚ RWMS w Katowicach

Cel szczegółowy 5. Wspieranie efektywności energetycznej i redukcji gazów cieplarnianych			
Problem/Potrzeba -opis/uzasadnienie	Źródło danych i informacji	Ocena ekspercka	Rekomendacja dot. uzupełnień/ zmian diagnozy w Programie
A	B	C	D
trzecią najczęstszą przyczyną zgonów a dodatkowo od 2015 r. natężenie zgonów z tego powodu utrzymuje się na zbliżonym poziomie²¹. Pandemia COVID-19 - Spowodowana zanieczyszczeniami większa liczba osób chorych ma również istotne znaczenie w związku z pandemią COVID-19, zwiększając ryzyko zapadalności na COVID-19 i cięższego przebiegu choroby. Ubóstwo energetyczne - Dodatkowym wyzwaniem jest ubóstwo energetyczne, które w skali całego województwa w 2016 r. dotyczyło 8,6% jego mieszkańców (52,1 tys. gospodarstw domowych)²².		został w zbyt słabym stopniu udokumentowany danymi.	na 100 tys. osób na Śląsku vs. 71 w kraju), niemniej choroby te są третią najczęstszą przyczyną zgonów z tendencją utrzymującą się na zbliżonym poziomie od 2015 r. ²⁴ 3. Spowodowana zanieczyszczeniami większa liczba osób chorych ma również istotne znaczenie w związku z pandemią COVID-19, zwiększając ryzyko zapadalności na COVID-19 i cięższego przebiegu choroby. 4. Dodatkowym wyzwaniem jest ubóstwo energetyczne, które w skali całego województwa w 2016 r. dotyczyło 8,6% jego mieszkańców (52,1 tys. gospodarstw domowych)²⁵.

²³ Roczna ocena jakości powietrza w województwie śląskim – raport wojewódzki za rok 2020, GIOŚ RWMŚ w Katowicach

²¹ Trwanie życia w 2020 roku, GUS 2020

²² Zjawisko ubóstwa energetycznego w Polsce, w tym ze szczególnym uwzględnieniem zamieszkujących w domach jednorodzinnych, IBS research report 02/2018

²⁴ Trwanie życia w 2020 roku, GUS 2020

²⁵ Zjawisko ubóstwa energetycznego w Polsce, w tym ze szczególnym uwzględnieniem zamieszkujących w domach jednorodzinnych, IBS research report 02/2018

Cel szczegółowy	6. Wspieranie energii odnawialnej zgodnie z dyrektywą (UE) 2018/2001, w tym z określonymi w niej kryteriami zrównoważonego rozwoju
Priorytet	II. Ekologiczne Śląskie
Działania	Odnawialne źródła energii

Ogólna ocena diagnozy dla CS 6.

W diagnozie prawidłowo zidentyfikowano problemy i wyzwania w obszarze rozwoju energii odnawialnej w produkcji energii elektrycznej ogółem. Wskazano dane obrazujące problemy i ich skalę. Dane są trafne i aktualne.

Dane potwierdzają problemy i potrzeby, które zdiagnozowano w dokumentach strategicznych – na poziomie regionalnym (Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030”, Polityka gospodarki niskoemisyjnej dla Województwa Śląskiego, Regionalna polityka energetyczna do roku 2030), krajowym (m.in. Krajowy Plan na rzecz energii i klimatu na lata 2021-2030, Polityka Energetyczna Polski 2040, Polityka ekologiczna Państwa 2030)

Diagnoza dla obszaru jest kompletna – nie wymaga modyfikacji i uzupełnień.

Cel szczegółowy	7. Wspieranie przystosowania się do zmian klimatu i zapobiegania ryzyku związanemu z klęskami żywiołowymi i katastrofami, a także odporności, z uwzględnieniem podejścia ekosystemowego
Priorytet	II: Ekologiczne Śląskie
Działania	Adaptacja do zmian klimatu Przeciwdziałanie skutkom suszy Wzmocnienie potencjału służb ratowniczych

Ogólna ocena diagnozy dla CS 7.

Diagnoza zawarta w programie dla CS 7 jest trafna i aktualna. Diagnoza odzwierciedla wszystkie kluczowe zagadnienia wyszczególnione w dokumentach kluczowych dla tematyki adaptacji do zmian klimatu²⁶, ²⁷. Ponadto dokumenty te stanowiły podstawę do zaprogramowania interwencji w ramach FE SL 21-27.

Województwo śląskie jest obszarem intensywnie zagospodarowanym, silnie uprzemysłowionym i gęsto zaludnionym. Dlatego cechuje się szczególnie dużą wrażliwością na powódzie i susze. Obszary zagrożone zalewami powodziowymi koncentrują się głównie w dolinach większych rzecznych. Lokalne podtopienia występują wskutek nawałnych opadów w różnych rejonach województwa, najczęściej na obszarach miejskich. W centralnej części województwa śląskiego występują obszary zalewane na skutek obniżania się powierzchni terenu wskutek wieloletniej eksploatacji górniczej (silna specyfika regionu).

W diagnozie zamieszczono syntetyczną charakterystykę kluczowych wyzwań dla regionu w zakresie AdZK (adaptacji do zmian klimatu). W regionie widoczne są następujące zmiany warunków pogodowych, które świadczą o konieczności podejmowania odpowiednich działań z zakresu adaptacji:

- zwiększenie liczby dni upalnych (natężenie fal upałów, miejskie wyspy ciepła)
- susze (w tym wzrost ryzyka pożarowego)
- wydłużenie liczby dni bez i/lub o niskiej wartości opadów atmosferycznych
- wzrost liczby dni z wysokimi i/lub gwałtownymi opadami atmosferycznymi
- powódzie (w tym powódzie rzeczne, miejskie i lokalne podtopienia)
- nawałne wiatry, huragany, tornada
- osuwiska

Powyżej obserwowane zjawiska pogodowe przyczyniają się do powstawania w regionie zagrożeń środowiskowych, społecznych i ekonomicznych. Zjawiska te mogą nieść zwiększać

²⁶ Strategiczny Plan Adaptacji dla sektorów i obszarów wrażliwych na zmiany klimatu do roku 2020 z perspektywą do roku 2030 (SPA 2020);

²⁷ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiej, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego, Komitetu Regionów i Europejskiego Banku Inwestycyjnego Czysta planeta dla wszystkich. Europejska długoterminowa wizja strategiczna dobrze prosperującej, nowoczesnej, konkurencyjnej i neutralnej dla klimatu gospodarki, dnia 28.11.2018 r., COM(2018) 773 final.

zagrożenie dla życia i zdrowia mieszkańców oraz zwierząt. Zagrożenie dotyczy także sprawnego funkcjonowania kluczowej dla regionu infrastruktury (m.in. energetycznej, transportowej, z zakresu gospodarki komunalnej).

Ministerstwo Środowiska zrealizowało projekt²⁸ polegający na opracowaniu planów adaptacji do zmian klimatu w miastach powyżej 100 tys. mieszkańców. Wsparciem w ramach projektu objęto 44 największe polskie miasta. Na poniższej mapce przedstawiono informacje nt. tego jakie miasta z regionu wzięły udział w projekcie oraz jakie zidentyfikowano dla nich główne zagrożenia klimatyczne. W tym miejscu warto wspomnieć, iż projekt ten miał ważny wpływ na kształtowanie postrzegania tematyki AdZK w regionie. Nadmienimy, iż we wszystkich 44 miastach w Polsce posiadających Miejskie Plany Adaptacji jako główne zagrożenie klimatyczne wskazano intensywne opady i burze lub powódzie miejskie.

Źródło: http://44mpa.pl/wp-content/uploads/2018/12/MPA_NET-PL-20-12.pdf (dostęp 30.10.2021 - str. 8 i 9).

Zasoby wód powierzchniowych w regionie cechuje silna zmienność czasowa i terytorialna, co powoduje okresowe nadmiary i deficyty wody w rzekach. Istotnym elementem systemu wód powierzchniowych w regionie są zbiorniki wodne. Na terenie województwa śląskiego istnieje niewiele naturalnych zbiorników wodnych, co wynika z uwarunkowań geologicznych i geomorfologicznych regionu. Liczne są natomiast zbiorniki o antropogenicznym pochodzeniu, są one bardzo zróżnicowane zarówno pod względem rozmiarów i rodzaju, jak i pełnionych funkcji²⁹. Najpoważniejszym zagrożeniem dla optymalnego wykorzystania sztucznych zbiorników wodnych znajdujących się na terenie województwa śląskiego jest pogorszenie się ich stanu ekologicznego, wywołanego przez dopływ zanieczyszczeń (eutrofizacja, deficyty tlenowe, zasolenie, skażenie metalami ciężkimi). Najkorzystniejszą z gospodarczego punktu widzenia jakość wód posiadają

²⁸ <http://44mpa.pl/miejskie-plany-adaptacji/> (dostęp 30.10.2021).

²⁹ Program Ochrony Środowiska dla Województwa Śląskiego do roku 2019 z uwzględnieniem perspektywy do roku 2024

zbiorniki bazujące na zasobach wodnych obszarów pozbawionych silnej antropopresji, tj. Beskidów oraz Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej, a najmniej korzystne występują w centralnej części województwa śląskiego³⁰.

Kluczowe zagrożenie w regionie w zakresie AdZK wynikają także z jego specyfiki (silna koncentracja ludności w dużych ośrodkach miejskich, industrializacja itp.). Z tego względu podejmowanie działań adaptacyjnych nabiera dla regionu szczególnego znaczenia, gdyż skutki występowania zjawisk wylistowanych powyżej w obszarach o gęstym zaludnieniu mogą być dużo bardziej dotkliwe.

Diagnoza odnosi się także do wciąż zbyt niskiej świadomości mieszkańców regionu w zakresie zagadnień związanych z AdZK. W tym celu niezbędne jest prowadzenie stosownych działań informacyjnych i edukacyjnych (które będą towarzyszyły realizowanym projektom). Ponadto w dużej mierze o wciąż zbyt niskim stopniu gotowości regionu w zakresie dostosowania do zmian klimatu i z tego tytułu obniżonej odporności na ryzyka oraz klęski żywiołowe decydują działania podejmowane w regionie na przestrzeni ostatnich dziesięć lat. Przede wszystkim są to błędy wynikające z niewłaściwego planowania przestrzennego, które często miały przyczynę w braku odpowiedniej wiedzy i doświadczenia po stronie kluczowych interesariuszy (administracja publiczna – zarówno rządowa jak i samorządowa, inwestorzy). W konsekwencji doprowadzono do nadmiernego obniżenia naturalnej retencji w regionie (uszczelniania podłoża, zabór naturalnych terenów zalewowych, zabudowa i zmiany rzeźby terenu, drenaż zlewni). Konsekwencją tych działań są aktualnie występujące problemy z podtopieniami bądź występującymi suszami.

Powyższe przekłada się na to, iż skala potrzeb inwestycyjnych w zakresie AdZK w regionie jest b. duża. Ponadto wskazać należy, iż praktycznie każda interwencja podejmowana na rzecz AdZK w regionie (w tym przypadku w zakresie CS7) znajduje uzasadnienie (z uwagi na dużą skalę potrzeb).

Diagnoza w FE SL 21-27 w zakresie CS7 jest komplementarna także z innymi CS (np. CS9, CS10). Występujące w tych obszarach tematycznych problemy są ze sobą powiązane i wzajemnie na siebie oddziałują (np. ograniczenie wykorzystania zasobów naturalnych w ramach CS9 przyczyni się do poprawy sytuacji w zakresie adaptacji do zmian klimatycznych CS7 oraz jednocześnie do zmniejszenia presji na zasoby przyrodnicze regionu, których ochrona jest wspierana w CS10). Ponadto poprawa w zakresie AdZK w regionie pozytywnie przełoży się na minimalizację możliwości wystąpienia negatywnych skutków na życie i zdrowie mieszkańców regionu (co będzie komplementarne ze wsparciem w ramach CS15 realizowanym w celu zapewnienia odpowiednio wysokiej jakości usług zdrowotnych).

Wskazać natomiast należy na zasadność rozszerzenia diagnozy FE SL 21-27 o opis sytuacji dotyczący służb ratowniczych³¹.

Rekomendacje dotyczące możliwych zmian i uzupełnień treści diagnozy zawarto w tabeli poniżej.

³⁰ <https://slaskie-przyroda.pl/przyroda-nieozywiona/wody/147-wody-powierzchniowe-stojace>, Materiał strony opracowano 24 czerwca 2008 r. Autor opracowania: dr hab. Mariusz Rzętała, dr Robert Machowski.

³¹ SRWŚ BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE

Tabela 5. Zmiany w diagnozie - problemy/potrzeby nieuwjęte w diagnozie i/lub opisane w niewystarczającym stopniu

Cel szczegółowy 7. Wspieranie przystosowania się do zmian klimatu i zapobiegania ryzyku związanemu z klęskami żywiołowymi i katastrofami, a także odporności, z uwzględnieniem podejścia ekosystemowego			
Problem/Potrzeba -opis/uzasadnienie	Źródło danych i informacji	Ocena ekspercka	Rekomendacja dot. uzupełnień/ zmian diagnozy w Programie
A	B	C	D
Problem: Akapit na stronie 12 Programu Opis: „Z uwagi na wysoki poziom urbanizacji, województwo śląskie jest szczególnie narażone na wskazane powyżej niekorzystne zjawiska. W przypadku województwa śląskiego są to: uszczelnianie podłoża związane z zabudową terenu, zmiany rzeźby terenu, zanieczyszczenie wód powierzchniowych czy niekontrolowany drenaż zlewni. Konsekwencją tych działań są problemy z podtopieniami bądź występującymi suszami, dla których rozwiązaniem powinno być zwiększenie retencji.”	Źródło: Jak w kolumnie A w przypisie	Ocena: Rekomenduje się wprowadzenie zapisu odnoszącego się do konieczności poprawy świadomości dotyczącej wyzwań z zakresu AdZK. Działania z zakresu edukacji są kluczowe z jednej strony po stronie mieszkańców (by oni zaczęli dostrzegać potrzebę realizacji działań na rzecz AdZK) ale również po stronie JST (by projekty w tym zakresie były realizowane merytorycznie poprawnie). Przykładowo ogrody deszczowe muszą być realizowane w odpowiednim miejscu, tj. takim, gdzie będzie	Rekomendacja: uzupełnienie akapitu – jak poniżej: „Z uwagi na wysoki poziom urbanizacji, województwo śląskie jest szczególnie narażone na wskazane powyżej niekorzystne zjawiska. W przypadku województwa śląskiego są to: uszczelnianie podłoża związane z zabudową terenu, zmiany rzeźby terenu, zanieczyszczenie wód powierzchniowych czy niekontrolowany drenaż zlewni. Konsekwencją tych działań są problemy z podtopieniami bądź występującymi suszami, dla których rozwiązaniem powinno być zwiększenie retencji.” Rekomenduje się uzupełnienie treści o poniższy akapit: Są one konsekwencją wciąż zbyt niskiej świadomości wyzwań dotyczących adaptacji do zmian klimatu po stronie władarzy administracji samorządowej i mieszkańców. Niezbędne jest kontynuowanie działań informacyjno–edukacyjnych w tym zakresie.

Cel szczegółowy 7. Wsparcie przystosowania się do zmian klimatu i zapobiegania ryzyku związanemu z klęskami żywiołowymi i katastrofami, a także odporności, z uwzględnieniem podejścia ekosystemowego			
Problem/Potrzeba -opis/uzasadnienie	Źródło danych i informacji	Ocena ekspercka	Rekomendacja dot. uzupełnień/ zmian diagnozy w Programie
A	B	C	D
		możliwość zasilania ich w naturalny sposób wodą opadową (tj. tak, by nie trzeba było sztucznie zasilać takich obiektów, w celu zapobiegania obumieraniu nasadzonych roślin).	
Problem: Potencjał służb ratowniczych, str. 13 Programu Opis: Województwo śląskie ze względu na swoją specyfikę (m.in. wysoki stopień industrializacji, urbanizacji) wymaga szczególnie wysokiego potencjału służb ratowniczych, co bezpośrednio łączy się z wymaganiami związanymi z AdZK. Potwierdzeniem powyższego są fragmentaryczne dane o wysokim zaangażowaniu służb ratowniczych w regionie³²: <i>Rodzaj prowadzonych działań ratowniczych, użyty sprzęt przy miejscowych zagrożeniach w rozbiciu na województwo: Podawanie środków gaśniczych w natarciu: 206 zdarzeń (tj. ok. 11,9% zdarzeń w całym kraju), ewakuacja ludzi 468 zdarzeń (tj. ok. 10,4%</i>	Źródło: Jak w kolumnie A w przypisie	Ocena: Rekomenduje się uzupełnienie opisu	Rekomendacja: uzupełnienie akapitu – jak poniżej: Po zdaniu (str. 13 Programu): Skrajna susza w połączeniu z coraz częściej występującymi anomaliami pogodowymi będzie powodować zwiększenie zagrożenia pożarowego w lasach, natomiast intensywne i długotrwałe opady atmosferyczne skutkować będą osuwiskami, występującymi zwłaszcza na obszarach górskich, w następstwie których zniszczeniu ulegną budynki, infrastruktura, uprawy oraz drzewostan. W związku z powyższym konieczne jest ukierunkowanie wsparcia również na działania zmierzające do zwiększenia skuteczności interwencji służb ratowniczych poprzez m.in. wymianę

³² <https://www.gov.pl/web/kgpsp/interwencje-psp> (dostęp 29.10.2021 r.), dane KG PSP Warszawa ul. Podchorążych 38, 00-463 Warszawa za 2020 r.,

Cel szczegółowy 7. Wspieranie przystosowania się do zmian klimatu i zapobiegania ryzyku związanemu z klęskami żywiołowymi i katastrofami, a także odporności, z uwzględnieniem podejścia ekosystemowego			
Problem/Potrzeba -opis/uzasadnienie	Źródło danych i informacji	Ocena ekspercka	Rekomendacja dot. uzupełnień/ zmian diagnozy w Programie
A	B	C	D
zdarzeń w całym kraju), ewakuacja ludzi 468 zdarzeń (tj. ok. 10,4% zdarzeń w całym kraju), Zabezpieczenie miejsca zdarzenia 51982 (tj. ok. 12,6% zdarzeń w całym kraju), Neutralizacja, sorpcja substancji chemicznych i innych 7460 zdarzeń (tj. ok. 16,8% zdarzeń w całym kraju), Wycinanie, usuwanie drzew, innych obiektów przyrody: 5074 zdarzeń (tj. ok. 9,3% zdarzeń w całym kraju), Dostarczanie pomocy materialnej dla ludności (żywności, leków, odzieży) 1025 zdarzeń (tj. ok. 11,1% zdarzeń w całym kraju).			wyekspluatawanej floty. Rekomenduje się dopisać poniższy akapit. (...) Z uwagi na specyfikę województwa (duża gęstość zaludnienia, wysoki stopień urbanizacji i industrializacji) charakteryzuje się ono zwiększonym zapotrzebowaniem na interwencje służb ratowniczych. W kontekście wyzwań związanych z adaptacją do zmian klimatu wzmocnienie potencjału służb ratowniczych w regionie jest niezbędne by zapewnić odpowiedni poziom odporności na ryzyka oraz klęski żywiołowe w regionie.

Cel szczegółowy	8. Wspieranie dostępu do wody oraz zrównoważonej gospodarki wodnej
Priorytet	II. Ekologiczne Śląskie
Działania	Dostarczanie wody do spożycia przez ludzi (infrastruktura do celów ujęcia, uzdatniania, magazynowania i dystrybucji, działania na rzecz efektywności, zaopatrzenie w wodę do spożycia) Odprowadzanie i oczyszczanie ścieków

Ogólna ocena diagnozy dla CS 8.

Diagnoza zawarta w programie dla CS 8 jest trafna i aktualna. Diagnoza odzwierciedla zakres planowanej interwencji podejmowanej w odpowiedzi na wyzwania w zakresie poprawy gospodarki wodno-ściekowej województwa. W diagnozie zamieszczono syntetyczną charakterystykę kluczowych wyzwań dla regionu w zakresie gospodarki wodno-ściekowej. Planowane wsparcie przyczyni się do realizacji wymogów Dyrektywy mającej na celu poprawę stanu środowiska wodnego oraz ograniczenie niekorzystnego wpływu nieoczyszczonych ścieków oraz Ramowej Dyrektywy Wodnej.

Diagnoza odnosi się do Programu Ochrony Środowiska dla Województwa Śląskiego do roku 2019 z uwzględnieniem perspektywy do roku 2024. Dane statystyczne wskazują, że sukcesywnie zwiększa się odsetek ludności korzystającej ze zbiorczych sieci kanalizacyjnych oraz oczyszczalni ścieków. Stan wód również ulega powolnej poprawie. Oceniając te tendencje należy pamiętać, że o stanie wód powierzchniowych decydują nie tylko wskaźniki fizykochemiczne, ale i biologiczne czy hydromorfologiczne. Oznacza to, że przywrócenie czystości wodom powierzchniowym nie spowoduje automatycznie dobrego stanu wód. Przywrócenie właściwych dla danej części wód elementów biologicznych będzie często procesem bardziej długotrwałym.

Wśród kluczowych wyzwań w obszarze gospodarki wodno-ściekowej identyfikuje się: ochrona warunków dobrego stanu wód w województwie śląskim, w tym wody pitnej oraz zmniejszenie deficytów w zakresie infrastruktury liniowej oraz punktowej dot. gospodarki wodno-ściekowej. Słusznie odniesiono się do ukształtowania terenu województwa śląskiego. Interwencja powinna również odnosić się do możliwości oddziaływania na tereny po górnicze. Dane GUS wskazują, że coraz większe odsetki ludności korzystają z oczyszczalni ścieków, systemów kanalizacji zbiorczej czy też z oczyszczalni zapewniających pogłębione usuwanie substancji biogennych. Wydaje się też, że niewielkiemu obniżeniu ulega ilość zużywanej wody na cele komunalne.

Działania przewidziane w ramach celu szczegółowego będą miały w głównej mierze na celu realizację postanowień wynikających z właściwych strategii rozwojowych o charakterze krajowym – Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030, Polityki ekologicznej państwa 2030 (PEP 2030) oraz VI aktualizacji Krajowego programu oczyszczania ścieków komunalnych (VI AKPOŚK). Będą uwzględniały specyficzne uwarunkowania terytorialne zawarte w tych dokumentach.

Diagnoza w FE SL 21-27 w zakresie CS8 jest komplementarna także z innymi CS (np. CS07, CS09, CS10). Występujące w tych obszarach tematycznych problemy są ze sobą powiązane i wzajemnie na siebie oddziałują (np. ograniczenie wykorzystania zasobów

naturalnych w ramach CS9 przyczyni się do poprawy sytuacji w zakresie adaptacji do zmian klimatycznych CS7 oraz jednocześnie do zmniejszenia presji na zasoby przyrodnicze regionu, których ochrona jest wspierana w CS10).

Wsparcie w ramach CS08 będzie komplementarne ze wsparciem w ramach FST B2.2 Poprawa stosunków wodnych na obszarze oddziaływania kopalń. Wsparcie planowane ze środków FST realizowane będzie w trzech obszarach: Gospodarka, Środowisko, Społeczeństwo. W ramach Priorytetu VIII Śląskie w transformacji, w zakresie poprawy stosunków wodnych przewidziano 15 mln euro.

Diagnoza dla obszaru jest kompletna – nie wymaga modyfikacji i uzupełnień.

Cel szczegółowy	9: Wspieranie transformacji w kierunku gospodarki o obiegu zamkniętym i gospodarki zasobooszczędnej
Priorytet	II: Ekologiczne Śląskie
Działania	Gospodarka odpadami komunalnymi Gospodarka o obiegu zamkniętym Zagospodarowanie osadów ściekowych

Ogólna ocena diagnozy dla CS 9.

Diagnoza zawarta w programie dla CS 9 jest trafna, kompletna i aktualna.

Fundament diagnozy w ramach opisywanego CS oparty jest o zapisy Komunikatu KE „Zamknięcie obiegu...”³³ oraz zapisy Ustawy o odpadach (t.j. Dz.U. 2021 poz. 779), która w rozdziale 2 i art. 17 definiuje hierarchię sposobów postępowania z odpadami, na czele której stoi „zapobieganie powstawaniu odpadów”.

Kluczowe zagrożenie dla środowiska w regionie jest powodowane przez działalność człowieka (silna koncentracja ludności w dużych ośrodkach miejskich, industrializacja itp.). Można w szczególności dyskutować, iż rozszerzenie diagnozy w tym czy innym obszarze mogłoby pogłębić opis sytuacji zastanej, jednak z uwagi na obowiązujące wzory dokumentów i wytyczne do ich opracowywania (limit znaków) takie działania nie znajdują uzasadnienia. W diagnozie uwzględniono najważniejsze problemy regionu, którym zaadresowano odpowiednie kierunki wsparcia w ramach FE SL 21-27.

Powyższe przekłada się na to, iż praktycznie każda interwencja podejmowana na rzecz ochrony środowiska w regionie (w tym przypadku w zakresie CS9) znajduje uzasadnienie (z uwagi na dużą skalę potrzeb).

Diagnoza w FE SL 21-27 w zakresie CS9 jest komplementarna także z innymi CS (np. CS7, CS10). W praktyce bowiem problemy w tych obszarach są ze sobą powiązane i wzajemnie na siebie oddziałują (np. ograniczenie wykorzystania zasobów naturalnych w ramach CS9 przyczyni się do poprawy sytuacji w zakresie adaptacji do zmian klimatycznych CS7 oraz jednocześnie do zmniejszenia presji na zasoby przyrodnicze regionu, których ochrona jest wspierana w CS10).

Pomimo rosnącej świadomości społeczeństwa, o wielu lat jednym z istotniejszych problemów województwa śląskiego jest duży wolumen wytwarzanych odpadów (zarówno przemysłowych jak i komunalnych). Ponadto wieloletnie zapóźnienia w zakresie gospodarowania odpadami powodują, iż wciąż zagospodarowywanie odpadów odbywa się w zbyt dużym oderwaniu od hierarchii sposobów postępowania z nimi (zapobieganie powstawaniu odpadów, recykling, odzysk).

³³ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów. Zamknięcie obiegu - plan działania UE dotyczący gospodarki o obiegu zamkniętym COM/2015/0614 final

Z powyższym wiąże się nadmierne obciążenie środowiska naturalnego oraz obniżenie konkurencyjności regionalnej gospodarki, która w zbyt małym stopniu oparta jest na obiegu zamkniętym (GOZ). Wdrażanie rozwiązań z zakresu GOZ często nieuchronnie wiąże się z realizacją kosztochłonných inwestycji dla których perspektywa zwrotu jest odległa. Dlatego wsparcie finansowe MŚP we wdrażaniu rozwiązań GOZ w ramach CS 9 jest niezbędne³⁴ by zapewnić dalszy rozwój regionu w zgodzie ze strategiami i dokumentami branżowymi^{35,36}. Jak pokazały doświadczenia związane z pandemią COVID-19 wyzwania związane z bezpiecznym zagospodarowywaniem odpadów oraz ograniczeniem wolumenu ich powstawania nabrały szczególnego znaczenia.

Z uwagi na obowiązujące przepisy prawne, osady ściekowe są traktowane jako odpady powstałe wskutek procesu technologicznego oczyszczania ścieków (gospodarka wodno-ściekowa podlega wsparciu w ramach CS8, działanie 2.8. Infrastruktura wodno-kanalizacyjna). Z tego względu w celu uniknięcia powtórzeń zapisów w Programie, diagnoza w CS9 dotycząca osadów ściekowych zawiera wyłącznie zasygnalizowanie istoty wsparcia zagospodarowania tej frakcji odpadów w regionie.

Gromadzenie i system zbierania osadów ściekowych są elementem procesu i określa je ściśle instrukcja technologiczna oczyszczalni oraz pozwolenie na wytwarzanie odpadów.

Reasumując, wszystkie powyższe elementy diagnozy zostały zidentyfikowane w SRWŚ oraz strategiach branżowych: KPGO³⁷, WPGO³⁸, PUA³⁹.

Rekomendacje dotyczące możliwych zmian i uzupełnień treści diagnozy zawarto w tabeli poniżej.

34 Raport z badania "Ocena zapotrzebowania na wsparcie przedsiębiorstw w zakresie gospodarki o obiegu zamkniętym (circular economy)" przeprowadzonego przez Bluehill Sp. z o.o. w 2020 roku na zlecenie Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2020 rok. <http://www.parp.gov.pl>, str. 102.

35 Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów. Zamknięcie obiegu - plan działania UE dotyczący gospodarki o obiegu zamkniętym COM/2015/0614 final

36 Mapa Drogowa Transformacji w kierunku gospodarki o obiegu zamkniętym, Załącznik do uchwały nr Rady Ministrów z dnia 2019 r.

37 Krajowy plan gospodarki odpadami 2022.

38 Plan gospodarki odpadami dla województwa śląskiego na lata 2016-2022.

39 Program usuwania azbestu z terenu województwa śląskiego do roku 2032.

Tabela 6. Zmiany w diagnozie - problemy/potrzeby nieuwjęte w diagnozie i/lub opisane w niewystarczającym stopniu

Cel szczegółowy 7. Wspieranie przystosowania się do zmian klimatu i zapobiegania ryzyku związanemu z klęskami żywiołowymi i katastrofami, a także odporności, z uwzględnieniem podejścia ekosystemowego			
Problem/Potrzeba - opis/uzasadnienie	Źródło danych i informacji	Ocena ekspercka	Rekomendacja dot. uzupełnień/ zmian diagnozy w Programie
A	B	C	D
Problem: Zanieczyszczenie środowiska oraz ilość składowanych odpadów. Opis: Zapis na str. 14 Programu: „Jednym z istotniejszych problemów województwa śląskiego jest zanieczyszczenie środowiska oraz ilość składowanych odpadów.”	--	Ocena: Treść na str. 14 Programu wymaga uzupełnienia	Rekomendacja: uzupełnienie akapitu – jak poniżej: Zdanie: „Jednym z istotniejszych problemów województwa śląskiego jest zanieczyszczenie środowiska oraz ilość składowanych odpadów.” Sugeruje się zastąpić następującą treścią: Jednym z istotniejszych problemów województwa śląskiego jest zanieczyszczenie środowiska. Powyższe przyczynia się do istotnego zagrożenia dla zdrowia i życia mieszkańców oraz osób wizytujących region. Istotne zagrożenie dla poprawy stanu środowiska w regionie stanowi nadmierny wolumen wytwarzanych odpadów. I dalej jak w programie: ... „Poważne wyzwanie stanowi odzysk, w tym recykling odpadów, również w kontekście transformacji w kierunku gospodarki o obiegu zamkniętym.”
Problem: Zbyt niski stan wiedzy o gospodarowaniu odpadami wśród mieszkańców Opis: Dotyczy treści: „Stworzenie w regionie gospodarki w pełni realizującej podejście GOZ wymagać będzie podniesienia jakości selektywnej zbiórki oraz	--	Ocena: Treść na str. 15 Programu wymaga uzupełnienia	Rekomendacja: uzupełnienie akapitu – jak poniżej Zdanie: „Stworzenie w regionie gospodarki w pełni realizującej podejście GOZ wymagać będzie podniesienia jakości selektywnej zbiórki oraz zdecydowanego zwiększenia ilości odpadów skierowanych do recyklingu.” Sugeruje się zastąpić następującą treścią: Stworzenie w regionie gospodarki w pełni realizującej podejście GOZ wymagać będzie przede wszystkim dążenia do zapobiegania powstawaniu odpadów (ZPO), ale także do podniesienia jakości selektywnej zbiórki oraz zdecydowanego zwiększenia ilości odpadów skierowanych do recyklingu. Rekomenduje się uzupełnienie zapisów programu na str. 15 o precyzyjne wskazanie problemu jaki jest jedną z istotniejszych przyczyn zanieczyszczenia środowiska w regionie tj. zbyt niskiego stanu wiedzy o gospodarowaniu odpadami wśród

Cel szczegółowy 7. Wsparcie przystosowania się do zmian klimatu i zapobiegania ryzyku związanemu z klęskami żywiołowymi i katastrofami, a także odporności, z uwzględnieniem podejścia ekosystemowego			
Problem/Potrzeba - opis/uzasadnienie	Źródło danych i informacji	Ocena ekspercka	Rekomendacja dot. uzupełnień/ zmian diagnozy w Programie
A	B	C	D
zdecydowanego zwiększenia ilości odpadów skierowanych do recyklingu.”			mieszkańców ⁴⁰ .
Problem: Gospodarka w Obiegu Zamkniętym / GOZ Opis: Dotyczy kluczowych wyzwań	Źródło: --	Ocena: Treść na str. 14 Programu wymaga uzupełnienia	Rekomendacja: uzupełnienie akapitu – jak poniżej Zdanie „Wśród kluczowych wyzwań w zakresie gospodarki obiegu zamkniętego identyfikuje się zatem: • skuteczne promowanie systemu selektywnego zbierania odpadów komunalnych w świetle rosnącej ilości zbieranych odpadów ogółem, • promowanie wykorzystania surowców wtórnych w ramach gospodarki cyrkularnej.” Sugeruje się zastąpić następującą treścią: Wśród kluczowych wyzwań w zakresie gospodarki obiegu zamkniętego identyfikuje się zatem: • zapobieganie powstawaniu odpadów, • zwiększenie poziomu recyklingu i odzysku odpadów (ukierunkowanie na selektywną zbiórkę odpadów u źródła i inwestycje w tym zakresie; promocja selektywnego zbierania odpadów komunalnych, poprawa efektywności przetwarzania odpadów; ograniczenie ilości odpadów deponowanych na składowiskach; promowanie wykorzystania surowców wtórnych w ramach gospodarki cyrkularnej).

⁴⁰ WPGO, str. 57, rozdział nr 3.2.5. Identyfikacja problemów w zakresie gospodarki odpadami komunalnymi „(...) k) wciąż zbyt niska świadomość społeczeństwa w przedmiocie nowoczesnej gospodarki odpadami komunalnymi, w tym znajomości wymagań prawnych, potrzeby ograniczania wytwarzania odpadów, selektywnego zbierania i ponownego użycia”.

Cel szczegółowy 7. Wsparcie przystosowania się do zmian klimatu i zapobiegania ryzyku związanemu z klęskami żywiołowymi i katastrofami, a także odporności, z uwzględnieniem podejścia ekosystemowego			
Problem/Potrzeba - opis/uzasadnienie	Źródło danych i informacji	Ocena ekspercka	Rekomendacja dot. uzupełnień/ zmian diagnozy w Programie
A	B	C	D
			Uzasadnienie: aktualny zapis koncentruje się na „promowaniu systemu selektywnego zbierania” oraz „promowaniu wykorzystania surowców wtórnych”. Pojęcie GOZ należy rozumieć znacznie szerzej. Kluczowa jest kwestia zapobiegania powstawaniu odpadów (zgodnie z hierarchią zagospodarowywania odpadów). Z drugiej strony aktualny zapis w praktyce mocno ogranicza rozumienie ukierunkowania wsparcia do sektora odpadów komunalnych (sektor gospodarowania odpadami przemysłowymi jest zorganizowany w sposób niewspółmiernie efektywniej od gospodarowania odpadami komunalnymi). Po wtóre, co równie istotne, zastosowany zapis pomija fakt, iż systemy selektywnego zbierania odpadów są systemami dynamicznymi i należy je de facto na bieżąco tworzyć i modyfikować (nie tylko zaś „promować”). Analogicznie w ramach GOZ nie należy koncentrować się wyłącznie na „wykorzystania surowców wtórnych w ramach gospodarki cyrkularnej”, lecz także na ograniczaniu zasobochłonności, materiałochłonności, energochłonności itp.
Problem: Gospodarka w Obiegu Zamkniętym / GOZ Opis: Dotyczy kluczowych wyzwań	Źródło: --	Ocena: Treść na str. 15 Programu wymaga uzupełnienia	Rekomendacja: uzupełnienie akapitu – jak poniżej Po zdaniu: „Podejmowane działania w tym obszarze zdecydowanie muszą zostać zintensyfikowane.” Wprowadzenie zapisu odnoszącego się do konieczności poprawy świadomości ekologicznej mieszkańców i osób wizytujących region. Pomimo stale rosnącej świadomości ekologicznej mieszkańców do realizacji kompleksowej polityki „zielonej transformacji regionu” wciąż niezbędne jest kontynuowanie działań informacyjno–edukacyjnych w tym zakresie (m.in. dotyczących hierarchii postępowania z odpadami, efektywnego wykorzystywania zasobów w ramach GOZ).
Problem: Gospodarka odpadami	Źródło: --	Ocena: Treść na s. 70 i 71	Rekomendacja: uzupełnienie akapitu – jak poniżej Zdanie: „Województwo śląskie w 2019 roku zgromadziło ponad 13 % odpadów w

Cel szczegółowy 7. Wspieranie przystosowania się do zmian klimatu i zapobiegania ryzyku związanemu z klęskami żywiołowymi i katastrofami, a także odporności, z uwzględnieniem podejścia ekosystemowego			
Problem/Potrzeba - opis/uzasadnienie	Źródło danych i informacji	Ocena ekspercka	Rekomendacja dot. uzupełnień/ zmian diagnozy w Programie
A	B	C	D
Opis: Dotyczy akapitu: „Województwo śląskie w 2019 roku zgromadziło ponad 13 % odpadów w skali kraju. Pomimo dużego postępu zakresie odzysku odpadów, m.in. dzięki realizacji celów określonych w Wojewódzkim Planie Gospodarki Odpadami dla Województwa Śląskiego, istnieje konieczność kontynuowania podejmowanych działań zwiększających poziom recyklingu odpadów oraz wspierających ograniczenie ilości odpadów deponowanych na składowiskach. Region niezmiennie od lat zajmuje jedną z najwyższych pozycji w kraju w ilości wytwarzanych odpadów, co stanowi jedno z kluczowych wyzwań.”		Programu wymaga uzupełnienia	skali kraju. Pomimo dużego postępu zakresie odzysku odpadów, m.in. dzięki realizacji celów określonych w Wojewódzkim Planie Gospodarki Odpadami dla Województwa Śląskiego, istnieje konieczność kontynuowania podejmowanych działań zwiększających poziom recyklingu odpadów oraz wspierających ograniczenie ilości odpadów deponowanych na składowiskach. Region niezmiennie od lat zajmuje jedną z najwyższych pozycji w kraju w ilości wytwarzanych odpadów, co stanowi jedno z kluczowych wyzwań.” Sugeruje się zastąpić następującą treścią: Region niezmiennie od lat zajmuje jedną z najwyższych pozycji w kraju w ilości wytwarzanych odpadów, co stanowi jedno z kluczowych wyzwań. Województwo śląskie w 2019 roku zgromadziło ponad 13 % odpadów w skali kraju. Pomimo dużego postępu w zakresie odzysku i recyklingu odpadów, m.in. dzięki realizacji celów określonych w Wojewódzkim Planie Gospodarki Odpadami dla Województwa Śląskiego, istnieje konieczność kontynuowania podejmowanych działań zwiększających poziom odzysku i recyklingu odpadów oraz wspierających ograniczenie ilości odpadów deponowanych na składowiskach. Uzasadnienie: po pierwsze informacja z końca akapitu powinna znaleźć się na początku (o najwyższej pozycji w kraju w ilości wytwarzanych odpadów). Po drugie zarekomendowano uzupełnienie akapitu o dodatkowe słowa, które zwiększą czytelność i wartość merytoryczną zapisu.

Cel szczegółowy	10: Wzmacnianie ochrony i zachowania przyrody, różnorodności biologicznej oraz zielonej infrastruktury, w tym na obszarach miejskich, oraz ograniczanie wszelkich rodzajów zanieczyszczenia
Priorytet	II: Ekologiczne Śląskie
Działania	Ochrona i regeneracja obszarów chronionych Ochrona różnorodności biologicznej Rekultywacja terenów zdegradowanych

Ogólna ocena diagnozy dla CS 10.

Diagnoza zawarta w programie dla CS 10 jest trafna, kompletna i aktualna.

W diagnozie wskazano na konieczność ochrony (regionalnych) walorów przyrodniczych i środowiskowych (w tym bioróżnorodności). Działania w tym zakresie są w pełni zgodne z zapisami Komunikatu KE⁴¹, Strategii na rzecz bioróżnorodności 2030⁴² a także dokumentów istotnych dla regionu tj. Programu ochrony środowiska⁴³. Woj. śląskie charakteryzuje atrakcyjne położenie na terenie różnorodnych jednostek fizycznogeograficznych, co przekłada się na duży potencjał różnorodności biologicznej regionu (występują tu elementy przyrodnicze typowe dla obszarów nizinnych, wyżynnych i górskich, a także kotlin podgórskich).

Kolejnym problemem dla regionu jest silna presja (antropopresja, zmiany klimatu, rozprzestrzenianie się gatunków inwazyjnych) na zasoby przyrodnicze regionu (w tym na bioróżnorodność) skutkująca zmniejszaniem liczby stanowisk oraz liczebności i różnorodności populacji gatunków fauny, flory i fungów. Z tego też względu wynika konieczność dążenia do przywrócenia właściwego stanu siedlisk przyrodniczych i gatunków. Również w tym zakresie istnieje silne uzasadnienie do zaplanowania interwencji mającej na celu ograniczać niekorzystne oddziaływanie na walory przyrodnicze regionu.

Istotnym dla regionu problemem jest występowanie dużego odsetka terenów zdegradowanych i zdewastowanych. Z powyższym wiąże się zasadność prowadzenia działań zmierzających do przywrócenia do ponownego użytkowania tych terenów poprzez rekultywację, remediację wraz z usuwaniem odpadów. Aktualnie w regionie tempo rekultywacji i zagospodarowania terenów zdegradowanych jest zbyt niskie. Spory odsetek terenów zdegradowanych zlokalizowany jest na obszarach miejskich, gdzie także należy

⁴¹ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów. Unijna strategia na rzecz bioróżnorodności 2030. Przywracanie przyrody do naszego życia (COM(2020) 380 final).

⁴² Strategia na rzecz bioróżnorodności 2030.

⁴³ Program Ochrony Środowiska dla Województwa Śląskiego do roku 2019 z uwzględnieniem perspektywy do roku 2024 Dokument uchwalony 31 sierpnia 2015 przez Sejmik Województwa Śląskiego.

zaplanować wsparcie zmierzające do powstrzymania utraty bioróżnorodności ekosystemów miejskich.

W diagnozie uwzględniono najważniejsze problemy regionu, którym zaadresowano odpowiednie kierunki wsparcia w ramach FE SL 21-27.

Praktycznie każda interwencja podejmowana na rzecz ochrony środowiska w regionie (w tym przypadku w zakresie CS10) znajduje uzasadnienie (z uwagi na dużą skalę potrzeb w tym zakresie). Potwierdzeniem powyższego są wyniki badania ewaluacyjnego: m.in. „Ewaluacja dotycząca sposobu, w jaki wsparcie w ramach RPO WSL na lata 2014-2020 przyczyniło się do osiągnięcia celów w ramach osi priorytetowej V Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów”), w zakresie potrzeby skierowania wsparcia także na działania realizowane na obszarach chronionych, przede wszystkim w parkach krajobrazowych i rezerwach przyrody oraz w rozwój zielonej infrastruktury w środowisku miejskim.

Diagnoza w FE SL 21-27 w zakresie CS10 jest komplementarna także z innymi CS (np. CS5, CS6, CS7, CS9). W praktyce bowiem problemy w tych obszarach są ze sobą powiązane (np. ograniczenie wykorzystania zasobów naturalnych, rozwój GOZ, ograniczenie emisji z sektora odpadów w ramach CS9 przyczyni się do poprawy sytuacji w zakresie jakości środowiska oraz jednocześnie do zmniejszenia presji na zasoby przyrodnicze regionu, których ochrona jest wspierana właśnie w ramach CS10). Analogiczny jest wpływ działań z zakresu podnoszenia efektywności energetycznej (w tym wspierania OZE), czy wpływ interwencji z CS10, gdzie działania na rzecz adaptacji do zmian klimatu przyczynią się do zmniejszenia presji na komponent środowiska.

Diagnoza nie wymaga zmian i/lub uzupełnień

Cel szczegółowy	11. Wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej jako elementu transformacji w kierunku gospodarki zeroemisyjnej
Priorytet	III. Mobilne Śląskie
Działania	Zrównoważony transport miejski Regionalne Trasy Rowerowe

Ogólna ocena diagnozy dla CS 11.

Zawarta w Programie diagnoza CS11 jest kompletna i trafna – zawiera odniesienie do kluczowych potrzeb/wyzwań oraz problemów w zakresie mobilności miejskiej. Diagnoza jest również poprawna i aktualna – zawarto w niej co prawda dane wg. stanu z 2018/2019 roku, jednak przedstawiają one trendy w zakresie omawianych zjawisk, w tym także zachodzące na przestrzeni lat.

W diagnozie wykorzystano zapisy Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030”, co powoduje, że wskazywane wyzwania w obu dokumentach są tożsame.

W styczniu br. przystąpiono do opracowania Regionalnego Planu Transportowego dla Województwa Śląskiego. Opracowany Plan będzie dokumentem wdrożeniowym dla Strategii Rozwoju Systemu Transportu Województwa Śląskiego, a jego opracowanie jest obligatoryjne dla spełniania przez Województwo Śląskie warunku podstawowego Celu Polityki 3 w obszarze transportu na poziomie regionalnym dla polityki spójności UE 2021-2027. Fakt ten nie pozwala w tej chwili ocenić zgodności zapisów diagnozy Programu z odpowiednią i aktualną strategią branżową.

Pozytywnie ocenia się uwzględnienie w wyzwaniach zjawisk związanych z wystąpieniem pandemii – przede wszystkim w zakresie znacznego spadku pasażerów komunikacji miejskiej w 2020 r. w porównaniu do 2019r (w tym zakresie warto jednak podkreślić, że stopniowy spadek liczby pasażerów był obserwowany już w poprzednich latach w ujęciu rok do roku).

W diagnozie uwzględniono wszystkie kluczowe wyzwania i problemy.

Teoretycznie można byłoby zawrzeć bezpośrednie odwołanie do wyzwania zawartego w Terytorialnym Planie Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego 2030⁴⁴.

Wskazano tam bowiem na konieczność poprawy mobilności mieszkańców i spójności transportowej podregionów górniczych. Warto jednak nadmienić, że wyzwanie to zawiera się w innych wyzwaniach – adekwatnych dla całego regionu i wskazanych w Programie Fundusze Europejskie dla Śląskiego 2021-2027. W diagnozie TPST wskazano bowiem na duże natężenie ruchu samochodowego, wynikający z tego wysoki poziom emisji zanieczyszczeń czy też na problem spadającego znaczenia komunikacji zbiorowej. Poprawa jakości i dostępności transportu lokalnego i ponadlokalnego ma na celu wsparcie procesów transformacyjnych w kierunku wygenerowania lepszych połączeń komunikacyjnych z miejsc, gdzie będą likwidowane miejsca pracy (w tym np. gmin wiejskich, gdzie nie dociera transport

⁴⁴ Projekt v.03, sierpień 2021 r.

miejski), do miejsc, gdzie tworzone będą nowe miejsca pracy. Ma na celu także wzmocnienie połączeń w ramach obszarów funkcjonalnych w tym ośrodków metropolitalnego i aglomeracyjnych, tak aby zapewnić lepszą dostępność w zakresie transportu publicznego i infrastruktury zeroemisyjnej ośrodkom węzłowym - kluczowym z punktu widzenia niwelowania luki na rynku pracy powstałej w wyniku procesów transformacji⁴⁵.

Zgodnie z informacjami pozyskanymi w trakcie wywiadu z IZ, obszar transportu zostanie ostatecznie wyłączony z TPST właśnie z tego względu, że problemy w nim poruszane są analogiczne jak te dotyczące całego regionu. W ocenie ewaluatora kierunek zmiany jest słuszny – wobec czego **diagnozę dla obszaru należy ocenić jako kompletną – nie wymaga ona modyfikacji i uzupełnień.**

⁴⁵ Terytorialny Plan Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego 2030, Projekt v.03, sierpień 2021 r., s.30.

Cel szczegółowy	12. Rozwój i udoskonalenie zrównoważonej, odpornej na zmiany klimatu, inteligentnej i intermodalnej mobilności na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym, w tym poprawę dostępu do TEN-T oraz mobilności transgranicznej
Priorytet	IV. Lepiej połączone śląskie
Działania	Drogi wojewódzkie Drogi gminne i powiatowe Regionalny tabor kolejowy

Ogólna ocena diagnozy dla CS 12.

Zawarta w Programie diagnoza CS12 jest kompletna i trafna – zawiera odniesienie do kluczowych potrzeb/wyzwań oraz problemów w zakresie transportu. Diagnoza jest również poprawna i aktualna – zawarto w niej co prawda dane wg. stanu z 2018/2019 roku, jednak przedstawiają one trendy w zakresie omawianych zjawisk, w tym właśnie zachodzące na przestrzeni lat.

W diagnozie wykorzystano zapisy Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030”, co powoduje, że wskazywane wyzwania w obu dokumentach są tożsame. Brak co prawda odniesienia do problemu wskazanego w Strategii dotyczącego tego, że istotnym ograniczeniem rozwoju nowych połączeń kolejowych pozostaje brak linii kolejowych wydzielonych całkowicie dla ruchu aglomeracyjnego. Wynika to jednak z decyzji, że projekty kolejowe liniowe nie będą realizowane w ramach programu regionalnego (pochłonęłyby znaczącą część i tak już niższej niż w latach 2014-2020 alokacji, poza tym są szczególnie trudne w realizacji i nieprzewidywalne w zakresie ostatecznych kosztów czy terminów ich zakończenia)

W styczniu br. przystąpiono do opracowania Regionalnego Planu Transportowego dla Województwa Śląskiego. Opracowany Plan będzie dokumentem wdrożeniowym dla Strategii Rozwoju Systemu Transportu Województwa Śląskiego, a jego opracowanie jest obligatoryjne dla spełniania przez Województwo Śląskie warunku podstawowego Celu Polityki 3 w obszarze transportu na poziomie regionalnym dla polityki spójności UE 2021-2027. Fakt ten nie pozwala w tej chwili ocenić zgodności zapisów diagnozy Programu z odpowiednią i aktualną strategią branżową.

Co prawda wprost nie uwzględniono w wyzwaniach zjawisk związanych z wystąpieniem pandemii, to jednak wskazano na problem jakim jest zbyt duże natężenie ruchu w ośrodkach miejskich, co ma silny związek z pandemią – jak bowiem wskazano przy ocenie CS11, w wyniku pandemii istotnie spadła liczba osób korzystających z transportu zbiorowego, część z tych osób wybrała właśnie transport indywidualny.

Nie zidentyfikowano elementów, które w ocenie ewaluatorów powinny zostać dodatkowo uwzględnione w diagnozie CS12 (mając na uwadze zakres możliwej interwencji na poziomie regionalnym, wynikający z przyjętej linii demarkacyjnej, potrzeby regionu oraz możliwości finansowe wynikające z dostępnej alokacji).

Podkreślenia wymaga jednak znaczenie inwestowania w transport drogowy, w tym przede wszystkim w drogi wojewódzkie, co potwierdza m.in. analiza, której fragmenty przytoczono poniżej⁴⁶.⁴⁷

Drogi wojewódzkie w regionie śląskim stanowią uzupełnienie sieci drogowej zurbanizowanego w wysokim stopniu terenu, uzyskując parametry techniczne niespotykane często w słabiej zagospodarowanych regionach. Dzieje się tak również w trudnym środowiskowo górskim terenie, gdy chodzi na przykład o dojazd do intensywnie odwiedzanych miejscowości turystycznych (droga wojewódzka nr 941 ze Skoczowa do Ustronia i Wisły). Drugim, istotnym uwarunkowaniem jest **intensywność życia społeczno-gospodarczego w regionie i związana z nim gęstość infrastruktury technicznej, także drogowej.** Średnie obciążenie wszystkich dróg kołowych w województwie śląskim jest najwyższe w Polsce i o połowę przekracza średnią krajową. Trudno tu odnaleźć wielokilometrowe ciągi dróg wojewódzkich - może poza terenami góorskimi - które spełniają, tak jak na przykład w Polsce wschodniej, rolę lokalnych magistrali komunikacyjnych. **Drogi wojewódzkie w regionie śląskim są najczęściej uzupełnieniem dojazdowym połączeń magistralnych, a dokonywane na nich inwestycje mają charakter usuwania utrudnień przejazdowych i tzw. „wąskich gardeł” w zurbanizowanym terenie.** Jednocześnie **wykształcona tkanka infrastrukturalna powoduje, że czasami krótki, kilkukilometrowy odcinek dojazdowy drogi wojewódzkiej, na przykład do lotniska regionalnego w Pyrzycach, uzyskuje status połączenia regionalnego, a nawet międzynarodowego.**

Poziom urbanizacji województwa śląskiego, szczególnie w jego centralnej, konurbacyjnej części, jest bardzo duży i w związku z tym związany z koniecznością rozwoju komunikacji miejskiej oraz żywiołowo przyrastającą motoryzacją indywidualną. Ze zrozumiałych względów największy ruch osobowy generują Katowice. Funkcje stolicy regionu mają tu duże znaczenie, ale największy ruch związany jest z codziennymi dojazdami do pracy, które przekraczają w tym mieście 100 tys. osób dziennie. Na następnych miejscach znajdują się: Bielsko-Biała, Gliwice, Jastrzębie-Zdrój, Częstochowa i Sosnowiec. Między poszczególnymi miastami/gminami w codziennych transferach do i z pracy przemieszczają się dziesiątki tysięcy mieszkańców. Do szkoły położonej poza gminą zamieszkania dojeżdża ponad 22% uczniów szkół ponadgimnazjalnych w województwie śląskim. Oznacza to, że codziennie kilkadziesiąt tys. uczniów przemieszcza się poza granice własnej jednostki administracyjnej. Tak intensywny ruch osobowy musi mieć odpowiednie warunki infrastrukturalne obsługi. Transport samochodowy wraz z transportem szynowym (kolej, tramwaj) odgrywa tu wiodącą rolę.

W ocenie autorów drogi wojewódzkie regionu śląskiego mają zapewnić lepsze skomunikowanie jednostek osadniczych regionu między sobą oraz z drogami magistralnymi należącymi do tzw. paneuropejskich korytarzy transportowych i sieci TEN-T. Likwidować będą tzw. „wąskie gardła” infrastrukturalne i zapewnią kontynuację, a także uzupełnienie zrealizowanych wcześniej inwestycji. Niektóre śląskie drogi wojewódzkie wzmocnią powiązania międzyregionalne województwa.⁴⁸

⁴⁶ J. Brdulak, E. Florczak, C. Krysiuk, Potrzeby inwestycyjne w zakresie dróg wojewódzkich w Polsce. Studium regionalne, Mauritius 2019 r.

⁴⁷ Dodatkowe informacje w tym zakresie są w części „Ocena uzasadnienia dla wybranych celów szczegółowych (Tabela 1 Uzasadnienie wyboru celów szczegółowych)”

⁴⁸ Op. Cit., s.130-135.

W opracowaniu podano także wyniki badań ankietowych z wybranymi instytucjami zarządzającymi siecią dróg wojewódzkich w regionie. Wynika z nich, że w latach 2021-2027 planowane jest zbudowanie około 32 km nowych dróg wojewódzkich o wartości około 1 792,30 mln zł. Ponadto planowana jest modernizacja/odtworzenie około 186 km dróg wojewódzkich, co może kosztować nawet 1 504,20 mln zł.⁴⁹

O tym, że potrzeby regionu w zakresie rozwoju sieci dróg wojewódzkich są duże, świadczą także oceny przedstawiane przez kierownictwo ZDW w Katowicach. W ich ocenie, do 2030 r. lista inwestycji na różnym etapie przygotowania do realizacji opiewa na niemal 2,9 mld zł⁵⁰.

Diagnoza dla obszaru jest kompletna – nie wymaga modyfikacji i uzupełnień.

⁴⁹ Op. Cit., s.159-180.

⁵⁰ <https://www.pb.pl/slaskie-samorzad-regionu-do-2030-r-potrzebuje-na-inwestycje-drogowe-29-mld-zl-983515>

Cel szczegółowy	13. Poprawa dostępu do zatrudnienia i działań aktywizujących dla wszystkich osób poszukujących pracy, w szczególności osób młodych, zwłaszcza poprzez wdrażanie gwarancji dla młodzieży, długotrwale bezrobotnych, oraz grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji na rynku pracy, jak również dla osób biernych zawodowo, a także poprzez promowanie samozatrudnienia i ekonomii społecznej
Priorytet	V: Społeczne Śląskie
Działania	Poprawa dostępu do zatrudnienia / Aktywizacja zawodowa. Samozatrudnienie i zakładanie działalności gospodarczej Realizacja ukierunkowanych schematów mobilności transnarodowej w ramach sieci EURES

Ogólna ocena diagnozy dla CS 13.

W części diagnostycznej dotyczącej obszaru rynku pracy zwrócono uwagę na wszystkie kwestie, istotne z punktu widzenia właściwego ukierunkowania interwencji opisanej celem szczegółowym nr 13. Wśród najważniejszych wyzwań dla rynku pracy, którym powinien sprostać region ujęto aktywizację zawodową niewykorzystanych zasobów pracy, tj. grup osób szczególnie zagrożonych bezrobociem i dezaktywizacją zawodową. Wyzwanie to stanowi odpowiedź na identyfikowane w obszarze rynku pracy najważniejsze problemy społeczno-ekonomiczne regionu ujęte w diagnozie. Jednocześnie, identyfikowane problemy i potrzeby województwa w obszarze rynku wymagają – tam, gdzie to możliwe ze względu na dostępność danych – lepszego ich opisanie czy też zilustrowania danymi statystycznymi (opartymi o szeregi czasowe). Pokazywałoby to skalę problemów dotyczących regionalnego rynku pracy, w tym dynamikę zmian (bądź petryfikację) problemu w czasie.

Do identyfikowanych kluczowych problemów/potrzeb społeczno-gospodarczych regionu w obszarze wsparcia określonym CS 13 należy zaliczyć następujące:

1. Wzrost stopy i poziomu bezrobocia rejestrowanego w 2020 r. i 2021 r. względem roku 2019 (wyznaczającego koniec spadkowego trendu bezrobocia). Mimo poprawy sytuacji na rynku pracy w 2021 r. względem 2020 r. prognozuje się utrzymanie się w regionie wyższego poziomu i stopy bezrobocia niż w 2019 r., zwłaszcza w miastach i powiatach gospodarczo skoncentrowanych wokół przemysłu górniczego, w szczególności ze względu na:

a) transformację energetyczną regionu, w kierunku neutralności klimatycznej (odejście od gospodarki opartej na przemyśle wydobywczym i przejście na nowe modele gospodarki: gospodarka w obiegu zamkniętym i niskoemisyjna),

b) mega trendy technologiczne, ekonomiczne i społeczne występujące w wielu branżach i gospodarkach krajowych, w tym regionalnych, związane z cyfryzacją, optymalizacją / automatyzacją i robotyzacją procesów pracy (procesów biznesowych).

Wskazany problem/potrzeba jest częściowo opisany / ujęty(a) w diagnozie

2. Utrzymujący się w regionie w analizowanym okresie (lata 2012-2020) wyraźnie większy udział kobiet w strukturze osób bezrobotnych zarejestrowanych w PUP.

Wskazany problem/potrzeba jest częściowo opisany / ujęty(a) w diagnozie

3. Duży udział w strukturze bezrobocia osób bezrobotnych pozostających w szczególnej sytuacji na rynku pracy (w rozumieniu art. 49 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz.U. 2021 poz. 1100)): w szczególności długotrwale bezrobotnych, powyżej 50 r.ż, oraz do 30 r.ż,

Wskazany problem/potrzeba jest częściowo opisany / ujęty(a) w diagnozie

4. Duży udział w strukturze bezrobocia osób bezrobotnych nieposiadających kwalifikacji

Wskazany problem/potrzeba jest częściowo opisany / ujęty(a) w diagnozie

5. Zmiany demograficzne związane ze starzeniem się społeczeństwa, depopulacja spowodowana migracją demograficzną i ekonomiczną osób mobilnych zawodowo - odpływ kapitału ludzkiego ze względu na niską oceną jakości rynku pracy.

Wskazany problem/potrzeba jest częściowo opisany / ujęty(a) w diagnozie

6. Utrzymujące się w ostatniej dekadzie (lata 2012-2021) duże wewnątrzregionalne dysproporcje w poziomie bezrobocia. W roku 2021 względem 2019 r. większy wzrost liczby osób bezrobotnych w dużych miastach na prawach powiatu (powyżej 100 tys. ludności) niż w mniejszych (poniżej 100 tys. ludności).

Wskazany problem/potrzeba jest częściowo opisany / ujęty(a) w diagnozie

7. Wysoki odsetek osób biernych zawodowo w ogóle biernych zawodowo w kraju.

Wskazany problem/potrzeba jest częściowo opisany / ujęty(a) w diagnozie

8. Na przestrzeni lat (2012-2020) niezmiennie wysoka w regionie liczba osób poszukujących pracy zarejestrowanych w PUP woj. śląskiego.

Wskazany problem/potrzeba jest częściowo opisany / ujęty(a) w diagnozie

Poniżej wskazano kwestie, w których możliwe są uzupełnienia, nie są one jednak kluczowe dla poprawnego wyboru problemów wymagających rozwiązania czy grup wymagających wsparcia.

Tabela 7. Zmiany w diagnozie - problemy/potrzeby nieuwjęte w diagnozie i/lub opisane w niewystarczającym stopniu

Cel szczegółowy 13. Poprawa dostępu do zatrudnienia i działań aktywizujących dla wszystkich osób poszukujących pracy, w szczególności osób młodych, zwłaszcza poprzez wdrażanie gwarancji dla młodzieży, długotrwale bezrobotnych, oraz grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji na rynku pracy, jak również dla osób biernych zawodowo, a także poprzez promowanie samozatrudnienia i ekonomii społecznej			
Problem/Potrzeba -opis/uzasadnienie	Źródło danych i informacji	Ocena ekspercka	Rekomendacja dot. uzupełnień/zmian diagnozy w Programie
A	B	C	D
Problem: Wzrost stopy i poziomu bezrobocia rejestrowanego w 2020 r. i 2021 r. względem roku 2019 (wyznaczającego koniec spadkowego trendu bezrobocia). Opis: Do 2012 r. w województwie śląskim notowano wzrastające rejestrowane bezrobocie. Od roku 2013 (w którym zanotowano najwyższą w regionie stopę bezrobocia rejestrowanego na przestrzeni dekady), do roku 2019 wartość wskaźnika systematycznie zmniejszała się; spadek jego wartości był szybszy niż w odniesieniu do danych uśrednionych dla kraju. W wyniku pandemii COVID-19 obserwowany w regionie wieloletni trend dynamicznego spadku stopy rejestrowanego bezrobocia został odwrócony. Zgodnie ze stanem na koniec grudnia 2020 r. stopa bezrobocia w województwie śląskim wyniosła 4,9% (kraj: 6,2%), na koniec grudnia 2019 r. – 3,6% (kraj: 5,2%), co oznacza wzrost stopy bezrobocia w Śląskiem w 2020 r. w stosunku do 2019 r., o 1,3 p.p. (kraj: 1,0 pp.) - nie procent „%” jak wskazano w Programie). Na koniec sierpnia 2021 r. stopa bezrobocia w województwie wyniosła 4,6%, (kraj: 5,8%), jest to w dalszym ciągu o 1,0 p.p. więcej niż na koniec grudnia	Źródło: Rynek pracy w Polsce, 12.2012 r., 12.2013 r., 12.2014 r. 12.2015 r., 12.2016 r., 12.2017 r., 12.2018 r., Statystyki strukturalne, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej. Rynek pracy w Polsce, 12.2019 r., Statystyki strukturalne, Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej. Bezrobocie w Polsce w 2020 roku. Raport tabelaryczny, Ministerstwo Rozwoju, Pracy i Technologii, Departament Rynku Pracy. Rynek pracy w Polsce, Sierpień 2021 r. Statystyki	Ocena: Problem niewystarczająco opisany w diagnozie. Brak szerszego uzasadnienia i aktualnych danych porównawczych ilustrujących zmianę sytuacji na regionalnym rynku pracy w zakresie rejestrowanego bezrobocia. Brak wskazania źródeł danych. Różnicę między dwiema wartościami jednej wielkości podanymi w procentach wyraża się	Rekomendacja: Rekomenduje się - jeśli to możliwe - doprecyzowanie w diagnozie problemu dotyczącego wzrostowej tendencji bezrobocia w regionie wraz z podaniem aktualnych danych porównawczych – np. poprzez wykorzystanie treści jak w opisie problemu w kolumnie A.

Cel szczegółowy 13. Poprawa dostępu do zatrudnienia i działań aktywizujących dla wszystkich osób poszukujących pracy, w szczególności osób młodych, zwłaszcza poprzez wdrażanie gwarancji dla młodzieży, długotrwale bezrobotnych, oraz grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji na rynku pracy, jak również dla osób biernych zawodowo, a także poprzez promowanie samozatrudnienia i ekonomii społecznej			
Problem/Potrzeba -opis/uzasadnienie	Źródło danych i informacji	Ocena ekspercka	Rekomendacja dot. uzupełnień/zmian diagnozy w Programie
A	B	C	D
2019 r. (kraj: 0,6 p.p.). Mimo zmiany sytuacji w zakresie rejestrowanego bezrobocia na koniec 2020 r. oraz na koniec sierpnia 2021 r. stopa bezrobocia w regionie pozostaje niższa niż średnia dla kraju. W analizowanym okresie (lata 2012-2021) województwo śląskie znajdowało się na drugim miejscu listy województw o najniższej wartości tego wskaźnika, w 2020 r. oraz 2021 r. uplasowało się na tej pozycji za Wielkopolską (3,7%), przed Mazowszem (5,2%) i Małopolską (5,3%). Poza niską - w porównaniu do innych regionów (i do wyniku dla Polski) - stopą bezrobocia w analizowanym okresie (lata 2012-2021) w województwie śląskim odnotowuje się niezmiennie wysoką (jedną z najwyższych w kraju) liczbę zarejestrowanych osób bezrobotnych. Zarejestrowani w PUP w Śląskiem pozostają drugą co do wielkości (po Mazowszu) największą zbiorowością osób bezrobotnych w Polsce. - Według stanu na sierpień 2021 r. w PUP w Śląskiem zarejestrowanych było: 85 760,00 osób bezrobotnych, tj. o 19 239,00 osób (29%) więcej niż w końcu 2019 r.; - Według stanu na grudzień 2020 r. - 91 032,00 osób bezrobotnych, tj. o 24 511 osób (37%) więcej niż w końcu 2019 r. Wzrost stopy i poziomu bezrobocia rejestrowanego w roku 2020 i 2021 względem roku 2019 zanotowano we wszystkich powiatach województwa oraz miastach na prawach powiatu.	strukturalne. Sprawozdanie MRPiT-01 - Tablice wynikowe za okres: 2021.08, Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej. Strategia rozwoju województwa Śląskiego „śląskie 2030”. Zielone Śląskie, Katowice, październik 2020 r. Załącznik do Uchwały nr VI/24/1/2020 Sejmiku Województwa Śląskiego z dnia 19.10.2020 r. ATKearney, The Widening Impact of Automation, 2017 r. D. Fernandez, A. Aman, Impacts of Robotic Process Automation on Global Accounting Services, Asian Journal of Accounting and	punktami procentowymi (p.p) a nie procentami, dlatego – zgodnie z treścią podaną w kolumnie A - należy zamienić procent (%) na punkty procentowe (p.p.).	

Cel szczegółowy 13. Poprawa dostępu do zatrudnienia i działań aktywizujących dla wszystkich osób poszukujących pracy, w szczególności osób młodych, zwłaszcza poprzez wdrażanie gwarancji dla młodzieży, długotrwale bezrobotnych, oraz grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji na rynku pracy, jak również dla osób biernych zawodowo, a także poprzez promowanie samozatrudnienia i ekonomii społecznej			
Problem/Potrzeba -opis/uzasadnienie	Źródło danych i informacji	Ocena ekspercka	Rekomendacja dot. uzupełnień/zmian diagnozy w Programie
A	B	C	D
Rozpoznana tendencja wzrostu poziomu i stopy bezrobocia w regionie jest spójna ze zjawiskiem rosnącego bezrobocia w całym kraju, we wszystkich pozostałych województwach. Mimo poprawy sytuacji na rynku pracy w 2021 r. względem 2020 r. prognozuje się dalsze utrzymanie się w regionie wyższego niż w końcu 2019 r. poziomu i stopy bezrobocia, jak również tendencji wzrostowej bezrobocia w miastach i powiatach gospodarczo skoncentrowanych wokół przemysłu górniczego, w szczególności ze względu na: 1) transformację energetyczną regionu, w kierunku neutralności klimatycznej (tj. odejście od gospodarki opartej na przemyśle wydobywczym i przejście na nowe modele gospodarki: GOZ/gospodarka w obiegu zamkniętym i gospodarka niskoemisyjna). 2) (mega)trendy występujące w gospodarce (dotyczące wielu branż i globalnych i regionalnych rynków pracy): A) trendy technologiczne, związane ze: a) zrobotyzowaną automatyzacją procesów pracy / procesów biznesowych ((ang. Robotic Process Automation) oraz środowiska pracy, tj. rosnącym wykorzystaniem szeregu nowych technologii kognitywnych, np. takich jak maszynowe uczenie (ang. machine learning), technologii wspierających	Governance, 9, 2018 r., s. 123–132. Strategia na rzecz odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030), Warszawa 2017. Barometr rynku pracy XV. IV kwartał 2020 r. Pandemia przyspiesza zmiany na rynku pracy. Raport z badania przeprowadzonego przez ARC Rynek i Opinia na zlecenie Work Service		

Cel szczegółowy 13. Poprawa dostępu do zatrudnienia i działań aktywizujących dla wszystkich osób poszukujących pracy, w szczególności osób młodych, zwłaszcza poprzez wdrażanie gwarancji dla młodzieży, długotrwale bezrobotnych, oraz grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji na rynku pracy, jak również dla osób biernych zawodowo, a także poprzez promowanie samozatrudnienia i ekonomii społecznej			
Problem/Potrzeba -opis/uzasadnienie	Źródło danych i informacji	Ocena ekspercka	Rekomendacja dot. uzupełnień/zmian diagnozy w Programie
A	B	C	D
obsługę klientów i marketing - boty, chatboty i voiceboty, sztuczna inteligencja (ang. Artificial Intelligence)⁵¹, prowadzącą do: - unikania błędów ludzkich, łatwej skalowalności, zwiększonej produktywności, oszczędności czasu⁵², ale też w konsekwencji do zastępowania ludzi w powtarzalnych procesach przez systemy informatyczne oraz do minimalizowania kosztów zatrudnienia i inwestowania w (nowy) personel. b) cyfryzacją procesów biznesowych i środowiska pracy, tj. stosowaniem rozwiązań łączących obszary: informatyzacji, komunikacji i systemów łączności, np. takich jak takich jak rozwiązania chmurowe, czy Internet Rzeczy (ang. Internet of Things) związany z wykorzystaniem urządzeń monitorujących aktywność i zasoby (np. asset trackery), co w biznesie przekłada się na oszczędność kosztów i optymalizację wykorzystania posiadanych zasobów. Powyższe, przede wszystkim oznacza zmiany (jakościowe i ilościowe) w zakresie zapotrzebowania na pracowników i kompetencje niezbędne do realizacji procesów i zadań zawodowych, hybrydowość pracy (łączenie ról			

⁵¹ ATKearney, *The Widening Impact of Automation*, 2017 r.

⁵² D. Fernandez, A. Aman, *Impacts of Robotic Process Automation on Global Accounting Services*, Asian Journal of Accounting and Governance, 9, 2018 r., s. 123–132.

Cel szczegółowy 13. Poprawa dostępu do zatrudnienia i działań aktywizujących dla wszystkich osób poszukujących pracy, w szczególności osób młodych, zwłaszcza poprzez wdrażanie gwarancji dla młodzieży, długotrwale bezrobotnych, oraz grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji na rynku pracy, jak również dla osób biernych zawodowo, a także poprzez promowanie samozatrudnienia i ekonomii społecznej			
Problem/Potrzeba -opis/uzasadnienie	Źródło danych i informacji	Ocena ekspercka	Rekomendacja dot. uzupełnień/zmian diagnozy w Programie
A	B	C	D
zawodowych w jednym miejscu pracy co wiąże się z występowaniem zjawisk takich jak: upskilling⁵³, reskilling⁵⁴ będących pokłosiem nowej fali automatyzacji i cyfryzacji. Nowe kompetencje, kwalifikacje będą dotyczyły procesów pracy i zadań zawodowych, które są trudno replikowane przez algorytmy i roboty. B) trendy społeczne i ekonomiczne, takie jak: c) digitalizacja życia i sieciowość⁵⁵ - oznaczające zapotrzebowanie na nowe kompetencje, konieczność adaptacji do pełnienia nowych ról zawodowych.			
Problem: Utrzymujący się w regionie w analizowanym okresie (lata 2012-2020) wyraźnie większy udział kobiet w strukturze osób bezrobotnych zarejestrowanych w PUP. Na przestrzeni lat (2012-2020) odsetek ten był zawsze wyższy niż wynik dla Polski.	Źródło: Rynek pracy w Polsce, 12.2012 r., 12.2013 r., 12.2014 r. 12.2015 r., 12.2016 r., 12.2017 r., 12.2018 r., Statystyki	Ocena: Problem niewystarczająco opisany w diagnozie. Brak danych porównawczych	Rekomendacja: Rekomenduje się doprecyzowanie - jeśli to możliwe - (przez to wyeksponowanie w diagnozie)

⁵³ Upskilling to proces nabywania nowych i istotnych kompetencji potrzebnych dziś i w najbliższej przyszłości, aby zoptymalizować wydajność pracowników. Celem upskillingu jest wykształcenie bardziej wyspecjalizowanych pracowników.

⁵⁴ Reskilling (recykling zawodowy) ma na celu przeszkolenie pracowników, aby mogli realizować zadania zawodowe na innym stanowisku pracy. Celem reskillingu jest wykształcenie bardziej wszechstronnych pracowników.

⁵⁵ Strategia na rzecz odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030), Warszawa 2017, <https://www.gov.pl/web/fundusze-regiony/informacje-o-strategii-na-rzecz-odpowiedzialnego-rozwoju>, [Dostęp 04.11.2021].

Cel szczegółowy 13. Poprawa dostępu do zatrudnienia i działań aktywizujących dla wszystkich osób poszukujących pracy, w szczególności osób młodych, zwłaszcza poprzez wdrażanie gwarancji dla młodzieży, długotrwale bezrobotnych, oraz grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji na rynku pracy, jak również dla osób biernych zawodowo, a także poprzez promowanie samozatrudnienia i ekonomii społecznej			
Problem/Potrzeba -opis/uzasadnienie	Źródło danych i informacji	Ocena ekspercka	Rekomendacja dot. uzupełnień/zmian diagnozy w Programie
A	B	C	D
Opis: W analizowanym okresie (lata 2012-2021) status osoby bezrobotnej w regionie częściej posiadały kobiety niż mężczyźni. W ostatnich 10 latach odsetek bezrobotnych kobiet w regionie utrzymuje się w przedziale: 53,4% w 2013 r. (najniższy w analizowanym okresie) – 58,4% w 2018 r. (najwyższy w analizowanym okresie). Na przestrzeni lat był on zawsze wyższy niż wynik dla Polski. Czynniki wypychające kobiety z rynku pracy przybrały na sile w okresie pandemii COVID-2019. - Według stanu na koniec sierpnia 2021 r. bezrobotne kobiety w Śląskiem stanowiły 55,5% ogółu bezrobotnych (47 603,00 osób), wzrost o 9 977,00 osób / 26,5% w stosunku do 2019 r.; kraj - 54,7%, - W końcu 2020 r. odsetek kobiet w ogóle bezrobotnych wynosił 54,8% (49 851,00 osób); wzrost o 12 225 osób / 32,5% względem 2019 r.; kraj: 53,7%. W analizowanym okresie (poza województwem podlaskim) w pozostałych regionach kraju udział kobiet w strukturze bezrobotnych był większy niż mężczyzn, jednakże województwo śląskie plasujące się pod tym względem w 2020 r. na 8 pozycji wśród wszystkich województw w Polsce, należy zaliczyć do regionów o wyższym odsetku kobiet w populacji osób bezrobotnych. W końcu 2020 r. bezrobotne kobiety stanowiły 56,3% (39 334 osób)	strukturalne, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej. Rynek pracy w Polsce, 12.2019 r., Statystyki strukturalne, Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej. Bezrobocie w Polsce w 2020 roku. Raport tabelaryczny, Ministerstwo Rozwoju, Pracy i Technologii, Departament Rynku Pracy. Rynek pracy w Polsce, Sierpień 2021 r. Statystyki strukturalne. Sprawozdanie MRPiT-01 - Tablice wynikowe za okres: 2021.08, Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej.	pokazujący kształtowanie się analizowanego zjawiska w latach a przez to lepiej ilustrującego problem. Brak wskazania źródeł danych.	występującego w latach problemu większego udział kobiet w strukturze osób bezrobotnych zarejestrowanych w PUP – np. jak w opisie problemu w kolumnie A. Ponadto, przygotowanie i realizacja interwencji obejmujących poprawę dostępu do zatrudnienia wśród kobiet i uwzględniających działania włączające kobiety do rynku pracy warto by było poprzedzone analizą przyczyn, dla których kobiety częściej i dłużej niż mężczyźni

Cel szczegółowy 13. Poprawa dostępu do zatrudnienia i działań aktywizujących dla wszystkich osób poszukujących pracy, w szczególności osób młodych, zwłaszcza poprzez wdrażanie gwarancji dla młodzieży, długotrwale bezrobotnych, oraz grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji na rynku pracy, jak również dla osób biernych zawodowo, a także poprzez promowanie samozatrudnienia i ekonomii społecznej			
Problem/Potrzeba -opis/uzasadnienie	Źródło danych i informacji	Ocena ekspercka	Rekomendacja dot. uzupełnień/zmian diagnozy w Programie
A	B	C	D
populacji bezrobotnych będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy. W stosunku do 2019 r. (wyznaczającego koniec spadkowego trendu bezrobocia w regionie) liczba ta wzrosła o 8 461 osób / 27,4%. W końcu 2019 r. kobiety bezrobotne będące w sytuacji szczególnej na rynku pracy stanowiły 58,4% tej grupy bezrobotnych; w 2018 r. – 59,9%. Kobiety nie tylko częściej, ale również dłużej niż mężczyźni pozostają poza rynkiem pracy województwa śląskiego. Również w grupie długotrwale bezrobotnych większość stanowią kobiety: według stanu na koniec grudnia 2020 r. - 58,8% / 22 240 osób; w 2019 r. – 61,1% / 17 727 osób; w 2018 r. – 61,9% / 24 189 osób.			pozostają poza regionalnym rynkiem pracy oraz analizą pozwalającą zidentyfikować adekwatne formy wsparcia do sytuacji i potrzeb kobiet w regionie. I właśnie taką potrzebę można zasygnalizować w diagnozie.
Problem: Duży udział w strukturze bezrobocia osób bezrobotnych pozostających w szczególnej sytuacji na rynku pracy (w rozumieniu art. 49 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz.U. 2021 poz. 1100)): w szczególności osób długotrwale bezrobotnych, powyżej 50 r.ż, oraz osób młodych - do 30 r.ż. Opis: Analiza struktury zbiorowości bezrobotnych zarejestrowanych w PUP w Śląskiem pokazuje, że na przestrzeni lat nie uległa ona zmianom, a nawet wyrażnie w okresie pandemi COVID-19 zaznaczyły się negatywne tendencje	Źródło: Rynek pracy w Polsce, 12.2012 r., 12.2013 r., 12.2014 r. 12.2015 r., 12.2016 r., 12.2017 r., 12.2018 r., Statystyki strukturalne, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej. Rynek pracy w Polsce, 12.2019 r., Statystyki strukturalne, Ministerstwo	Ocena: Problem niewystarczająco opisany w diagnozie. Brak danych porównawczych pozwalających bardziej szczegółowo przyrzeć się strukturze analizowanej populacji, skali problemu i	Rekomendacja: Rekomenduje się lepsze scharakteryzowanie grup osób będących w sytuacji szczególnej na rynku pracy – i jeśli to możliwe, wykorzystanie w tym celu treści jak w opisie problemu w kolumnie

Cel szczegółowy 13. Poprawa dostępu do zatrudnienia i działań aktywizujących dla wszystkich osób poszukujących pracy, w szczególności osób młodych, zwłaszcza poprzez wdrażanie gwarancji dla młodzieży, długotrwale bezrobotnych, oraz grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji na rynku pracy, jak również dla osób biernych zawodowo, a także poprzez promowanie samozatrudnienia i ekonomii społecznej			
Problem/Potrzeba -opis/uzasadnienie	Źródło danych i informacji	Ocena ekspercka	Rekomendacja dot. uzupełnień/zmian diagnozy w Programie
A	B	C	D
związane z udziałem poszczególnych grup osób (kategorii bezrobotnych) w ogóle zarejestrowanych bezrobotnych, takie jak: dominujący udział kobiet w ogóle bezrobotnych znaczący udział w niej osób bezrobotnych będących w sytuacji szczególnej na rynku pracy, w tym przede wszystkim: długotrwale bezrobotnych, po 50. roku życia, do 30 roku życia. Według stanu na koniec grudnia 2020 r. w rejestrach urzędów pracy województwa śląskiego pozostawały 69 884 osoby bezrobotne (76,8% ogółu zarejestrowanych bezrobotnych), będące - zgodnie z art. 49 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz.U. 2021 poz. 1100) w szczególnej sytuacji na rynku pracy. W stosunku do 2019 r. (wyznaczającego koniec spadkowego trendu bezrobocia w regionie) liczba ta wzrosła o 17 047 osób / 32,3%. W 2019 r. (stan na koniec grudnia) osoby bezrobotne będące w sytuacji szczególnej na rynku pracy ze względu na mniejszą łączną liczbę zarejestrowanych stanowiły 79,4% ogółu bezrobotnych; w 2018 r. – 81,9%. Na koniec grudnia 2020 r. podobnie jak w latach wcześniejszych, największy udział w populacji bezrobotnych będących w sytuacji szczególnej na rynku pracy stanowili bezrobotni długotrwale (37 773 osób / 54,1% zarejestrowanych bezrobotnych będących w sytuacji szczególnej na rynku pracy / 41,5% ogółu bezrobotnych; w 2019 r. odpowiednio – 29 024 osób / 54,9% / 43,6%); w 2018 r. – 39 097 osób / 59,6% / 48,6%; - W grupie długotrwale bezrobotnych większość stanowią kobiety: według	Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej. Bezrobocie w Polsce w 2020 roku. Raport tabelaryczny, Ministerstwo Rozwoju, Pracy i Technologii, Departament Rynku Pracy. Rynek pracy w Polsce, Sierpień 2021 r. Statystyki strukturalne. Sprawozdanie MRPiT-01 - Tablice wynikowe za okres: 2021.08, Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej. Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz.U. 2021 poz. 1100)	dynamiki zmian w latach. Może to utrudniać identyfikację i preferencje w zakresie grup wymagających wsparcia (w pierwszej kolejności). Brak wskazania źródeł danych, na które się powołano. We wstępnym projekcie programu FE dla Śląskiego 2021-2027, Rozdział 1 STRATEGIA PROGRAMU: GŁÓWNE WYZWANIA W ZAKRESIE ROZWOJU I ODNOŚNE ROZWIĄZANIA POLITYCZNE, na str.	A.

Cel szczegółowy 13. Poprawa dostępu do zatrudnienia i działań aktywizujących dla wszystkich osób poszukujących pracy, w szczególności osób młodych, zwłaszcza poprzez wdrażanie gwarancji dla młodzieży, długotrwale bezrobotnych, oraz grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji na rynku pracy, jak również dla osób biernych zawodowo, a także poprzez promowanie samozatrudnienia i ekonomii społecznej			
Problem/Potrzeba -opis/uzasadnienie	Źródło danych i informacji	Ocena ekspercka	Rekomendacja dot. uzupełnień/zmian diagnozy w Programie
A	B	C	D
stanu na koniec grudnia 2020 r. - 58,8% / 22 240 osób; w 2019 r. – 61,1% / 17 727 osób; w 2018 r. – 61,9% / 24 189 osób. - bezrobotni powyżej 50 roku życia (stan na koniec grudnia 2020 r.: 24 500 osób / 35,1% populacji bezrobotnych będących w sytuacji szczególnej na rynku pracy / 26,9% ogółu bezrobotnych; w 2019 r. odpowiednio: 19 161 osób / 36,3% / 28,8%); - bezrobotni do 30 roku życia (stan na koniec grudnia 2020 r.: 21 383 osób / 30,6%; populacji bezrobotnych będących w sytuacji szczególnej na rynku pracy / 23,5% ogółu bezrobotnych), w 2019 r. odpowiednio: 15 166 osób / 28,7% / 22,8%); - bezrobotni posiadającym co najmniej jedno dziecko do 6 roku życia (stan na koniec grudnia 2020 r.: 14 429 osób / 20,6% populacji bezrobotnych będących w sytuacji szczególnej na rynku pracy / 15,9% ogółu bezrobotnych, w 2019 r. odpowiednio: 12 522 osób / 23,7% / 18,8%); - bezrobotni niepełnosprawni (stan na koniec grudnia 2020 r.: 5 543 osób / 7,9% populacji bezrobotnych będących w sytuacji szczególnej na rynku pracy / 6,1% ogółu bezrobotnych, w 2019 r. odpowiednio: 5 395 osób / 10,2% / 8,1%); - bezrobotni posiadający co najmniej jedno dziecko niepełnosprawne do 18 roku życia (stan na koniec grudnia 2020 r.: 159 osób / 0,2% populacji bezrobotnych będących w sytuacji szczególnej na rynku pracy / 0,2% ogółu bezrobotnych, w 2019 r. odpowiednio: 180 osób / 0,3% / 0,3%);		18 w akapicie cytowanym poniżej wskazano wartości procentowe oznaczające odsetek danej grupy osób bezrobotnych w jakiejś szerszej zbiorowości – nie jest jasne w jakiej. Czy jest to udział tej grupy w ogóle bezrobotnych, czy w populacji osób pozostających w sytuacji szczególnej na rynku pracy (w rozumieniu art. 49 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz.U. 2021 poz. 1100)	

Cel szczegółowy 13. Poprawa dostępu do zatrudnienia i działań aktywizujących dla wszystkich osób poszukujących pracy, w szczególności osób młodych, zwłaszcza poprzez wdrażanie gwarancji dla młodzieży, długotrwale bezrobotnych, oraz grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji na rynku pracy, jak również dla osób biernych zawodowo, a także poprzez promowanie samozatrudnienia i ekonomii społecznej			
Problem/Potrzeba -opis/uzasadnienie	Źródło danych i informacji	Ocena ekspercka	Rekomendacja dot. uzupełnień/zmian diagnozy w Programie
A	B	C	D
- bezrobotni korzystający ze świadczeń z pomocy społecznej (stan na koniec grudnia 2021 r.: 1 215 osób / 1,7% populacji bezrobotnych będących w sytuacji szczególnej na rynku pracy / 1,3% ogółu bezrobotnych, w 2019 r. odpowiednio: 1755 osób / 3,3% / 2,6%. Problem: Duży udział w strukturze bezrobocia osób bezrobotnych nieposiadających kwalifikacji (wg. stanu na koniec 08.2021 r. osoby bezrobotne bez kwalifikacji stanowiły trzecią co do wielkości grupę osób bezrobotnych zarejestrowanych w PUP w Śląskiem: 30,7% w ogóle bezrobotnych). Kwalifikacje delimitują status jednostki na rynku pracy (osoba bezrobotna versus pracująca). W 2021 r. osoby bezrobotne bez kwalifikacji stanowiły trzecią co do wielkości grupę osób bezrobotnych zarejestrowanych w PUP w Śląskiem. Na koniec 08.2021 r. udział osób bezrobotnych bez kwalifikacji w łącznej liczbie zarejestrowanych bezrobotnych osiągnął poziom 30,7% (był niższy o 1,6 pp. niż wynik dla Polski (32,4%)). W ostatniej dekadzie (lata 2012-2021) odsetek osób bezrobotnych bez kwalifikacji w ogóle bezrobotnych utrzymywał się na zbliżonym poziomie, oscylując w poszczególnych latach w przedziale 27,9% (w 2019 r.) – 30,7% (08.2021 r.).		Cyt.: „Według stanu na koniec grudnia 2020 r. w rejestrach pozostawały 69 884 osoby bezrobotne, które ustawa o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy kwalifikuje do będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy, m.in. są to osoby młode do 30 r.ż. (23,5%), osoby 50+ (26,9%) oraz osoby z niepełnosprawnościami (6,1%)	
Problem: Utrzymujące się w ostatniej dekadzie (lata 2012-2021) duże wewnątrzregionalne dysproporcje w zakresie stopy i poziomu	Źródło: Rynek pracy w Polsce, 12.2012 r., 12.2013 r.,	Ocena: Problem nie jest poparty danymi	Rekomendacja: Ze względu na problem bardzo

Cel szczegółowy 13. Poprawa dostępu do zatrudnienia i działań aktywizujących dla wszystkich osób poszukujących pracy, w szczególności osób młodych, zwłaszcza poprzez wdrażanie gwarancji dla młodzieży, długotrwale bezrobotnych, oraz grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji na rynku pracy, jak również dla osób biernych zawodowo, a także poprzez promowanie samozatrudnienia i ekonomii społecznej			
Problem/Potrzeba -opis/uzasadnienie	Źródło danych i informacji	Ocena ekspercka	Rekomendacja dot. uzupełnień/zmian diagnozy w Programie
A	B	C	D
bezrobocia. Opis: Problem bardzo dużych wewnątrzregionalnych dysproporcji w poziomie bezrobocia dotyczy powiatów i miast na prawach powiatu, które w ostatniej dekadzie (lata 2012-2021) w całym analizowanym okresie wykazywały się wyższą stopą bezrobocia niż odpowiadający jej wskaźniki dla Polski oraz dla województwa. Obszary regionu o niezmiennie najwyższej stopie bezrobocia rejestrowanego to 10 spośród 36 powiatów województwa: powiat żywiecki, m. Bytom, m. Piekary Śląskie, powiat częstochowski, powiat kłobucki, powiat myszkowski, m. Świętochłowice, powiat będziński, powiat zawierciański, m. Sosnowiec. Na terenie wyżej wymienionych powiatów znajdują się obszary o szczególnych cechach dla realizacji polityki rozwoju, tożsamyh barierach i potencjałach rozwojowych oraz silnych powiązaniach funkcjonalnych [tzw. Obszary Strategicznej Interwencji (OSI)], wyodrębnione na podstawie kryteriów przestrzennych oraz społeczno-gospodarczych]. Są to. gminy w transformacji górniczej^{56 57}, w zdecydowanej większości zlokalizowane na	12.2014 r. 12.2015 r., 12.2016 r., 12.2017 r., 12.2018 r., Statystyki strukturalne, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej. Rynek pracy w Polsce, 12.2019 r., Statystyki strukturalne, Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej. Bezrobocie w Polsce w 2020 roku. Raport tabelaryczny, Ministerstwo Rozwoju, Pracy i Technologii, Departament Rynku Pracy. Rynek pracy w Polsce,	pozwalającymi na porównanie sytuacji w powiatach i dynamiki zmian w perspektywie czasu) i niewystarczająco opisany. Brak wskazania powiatów/miast na prawach powiatu o gorszych wskaźnikach dot. rejestrowanego bezrobocia niż wynik dla województwa i/lub dla kraju.	dużych wewnątrzregionalnych dysproporcji w poziomie bezrobocia warto wyszczególnić powiaty i miasta na prawach powiatu, które w analizowanym okresie (lata 2012-2021) niezmiennie wykazywały się wyższą stopą bezrobocia niż odpowiadający jej wskaźniki dla Polski i dla województwa. – jeśli to możliwe, można wykorzystać treści jak w opisie

⁵⁶ Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030. Zielone Śląskie, Katowice, Październik 2020.

⁵⁷ Terytorialny Plan Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego 2030, projekt – v.03, sierpień 2021, UM WŚ

Cel szczegółowy 13. Poprawa dostępu do zatrudnienia i działań aktywizujących dla wszystkich osób poszukujących pracy, w szczególności osób młodych, zwłaszcza poprzez wdrażanie gwarancji dla młodzieży, długotrwale bezrobotnych, oraz grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji na rynku pracy, jak również dla osób biernych zawodowo, a także poprzez promowanie samozatrudnienia i ekonomii społecznej			
Problem/Potrzeba -opis/uzasadnienie	Źródło danych i informacji	Ocena ekspercka	Rekomendacja dot. uzupełnień/zmian diagnozy w Programie
A	B	C	D
obszarze Aglomeracji Rybnickiej i jej otoczenia, Metropolii Górnośląskiej oraz przy granicy z województwem małopolskim⁵⁸. Ponadto, Bytom, Piekary Śląskie, m. Sosnowiec, m. Świętochłowice zostały uznane za miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze (tj. powiększające dystans rozwojowy⁵⁹)⁶⁰. Wyżej wskazane tereny są zaliczane do obszarów o priorytetowej potrzebie wsparcia, ze względu na kumulację zjawisk problemowych w tym występowanie problemów społecznych związanych z redukcją zatrudnienia w sektorze górnictwem. Według stanu na sierpień 2021 r. oraz w końcu 2019 r. stopa bezrobocia rejestrowanego w wyżej wymienionych powiatach wynosiła: powiat żywiecki – 6,6% (stan na 06.2021, wzrost o 0,4 p.p. względem 2019	Sierpień 2021 r. Statystyki strukturalne. Sprawozdanie MRPiT-01 - Tablice wynikowe za okres: 2021.08, Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej. Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030”. Zielone Śląskie, Katowice, październik 2020 r. Załącznik do Uchwały nr		problemu w kolumnie A.

⁵⁸ Op.cit., s. 11

⁵⁹ Na podstawie: „Aktualizacja delimitacji miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze (powiększających dystans rozwojowy)”, IGiPZ PAN, Warszawa, listopad 2019, zaproponował określenie alternatywne dla miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze: „miasta powiększające dystans rozwojowy”.

⁶⁰ Strategia Rozwoju Województwa „Śląskie 2030”. Zielone Śląskie. Katowice, Październik 2020. Załącznik do Uchwały nr VI/24/1/2020 Sejmiku Województwa Śląskiego z dnia 19.10.2020, s. 92. Oraz: Terytorialny Plan Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego 2030, projekt – v.03, sierpień 2021, UM WŚ, ss. 11-14. Największa utrata funkcji społeczno-gospodarczych dotyczy centralnej części województwa: Metropolii Górnośląskiej (Zabrze, Ruda Śląska, Świętochłowice, Będzin, Czeladź, Mysłowice, Bytom, Sosnowiec), ale też znacznej części Aglomeracji Rybnickiej (w szczególności trzech miast na prawach powiatu: Jastrzębie-Zdrój, Rybnik oraz Żory). Są to obszary objęte procesem restrukturyzacji sektora górnictwa obecnie i w przeszłości.

Cel szczegółowy 13. Poprawa dostępu do zatrudnienia i działań aktywizujących dla wszystkich osób poszukujących pracy, w szczególności osób młodych, zwłaszcza poprzez wdrażanie gwarancji dla młodzieży, długotrwale bezrobotnych, oraz grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji na rynku pracy, jak również dla osób biernych zawodowo, a także poprzez promowanie samozatrudnienia i ekonomii społecznej			
Problem/Potrzeba -opis/uzasadnienie	Źródło danych i informacji	Ocena ekspercka	Rekomendacja dot. uzupełnień/zmian diagnozy w Programie
A	B	C	D
r.); 7,4% (stan na 12.2020) m. Bytom – 9,3% (stan na 06.2021, wzrost o 1,0 p.p. względem 2019 r.); 10,1% (stan na 12.2020) m. Piekary Śląskie - 7,2% (stan na 06.2021, wzrost o 1,3 p.p. względem 2019 r.); 7,8% (stan na 12.2020) powiat częstochowski - 7,4% (stan na 06.2021, wzrost o 1,2 p.p. względem 2019 r.); 8,2% (stan na 12.2020) powiat kłobucki - 7,3% (stan na 06.2021, wzrost o 0,9 p.p. względem 2019 r.); 7,7% (stan na 12.2020) powiat myszkowski - 6,3% (stan na 06.2021, wzrost o 0,9 p.p. względem 2019 r.); 7,0% (stan na 12.2020) m. Świętochłowice - 5,8% (stan na 06.2021, wzrost o 0,2 p.p. względem 2019 r.); 7,3% (stan na 12.2020) powiat będziński - 7,8% (stan na 06.2021, wzrost o 2,5 p.p. względem 2019 r.); 7,8% (stan na 12.2020) powiat zawierciański – 5,9% (stan na 06.2021, wzrost o 0,1 p.p. względem 2019 r.); 6,9% (stan na 12.2020) m. Sosnowiec – 6,7% (stan na 06.2021, wzrost o 1,6 p.p. względem 2019 r.); 6,7% (stan na 12.2020). Ze względu na występujące duże wewnątrzregionalne dysproporcje w	VI/24/1/2020 Sejmiku Województwa Śląskiego z dnia 19.10.2020 r.		

Cel szczegółowy 13. Poprawa dostępu do zatrudnienia i działań aktywizujących dla wszystkich osób poszukujących pracy, w szczególności osób młodych, zwłaszcza poprzez wdrażanie gwarancji dla młodzieży, długotrwale bezrobotnych, oraz grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji na rynku pracy, jak również dla osób biernych zawodowo, a także poprzez promowanie samozatrudnienia i ekonomii społecznej			
Problem/Potrzeba -opis/uzasadnienie	Źródło danych i informacji	Ocena ekspercka	Rekomendacja dot. uzupełnień/zmian diagnozy w Programie
A	B	C	D
poziomie bezrobocia i w zakresie sytuacji na powiatowych rynkach pracy istotne mogą się okazać preferencje dla tych obszarów województwa, gdzie określone wskaźniki rozwoju społeczno-gospodarczego osiągają wartości mniej korzystne niż odpowiadające im wskaźniki dla całego województwa a nawet wskaźniki dla kraju (niższe niż dla województwa). Przygotowując, kierując interwencję służącą poprawie sytuacji osób bezrobotnych w szczególności warto mieć na uwadze obszary o najwyższej stopie bezrobocia rejestrowanego, w transformacji górniczej, tj.: a) wyżej wymienione powiaty i miasta na prawach powiatu (o najwyższych wskaźnikach w zakresie rejestrowanego bezrobocia (najwyższej stopie bezrobocia), b) jak również o najniższym wskaźniku efektywności zatrudnieniowej (efektywność działań urzędów pracy na rzecz aktywizacji bezrobotnych).			
Problem: W roku 2021 względem 2019 r. większy wzrost liczby osób bezrobotnych w dużych miastach na prawach powiatu (powyżej 100 tys. ludności) niż w mniejszych (poniżej 100 tys. ludności) Analiza porównawcza danych dot. liczby osób bezrobotnych: a) w miastach na prawach powiatu: większych (pow. 100 tys. lud.) i mniejszych (poniżej 100 tys. lud.), b) w 2021 r. (stan na koniec sierpnia) w stosunku do 2019 r. (stan na koniec	Źródło: Rynek pracy w Polsce, 12.2012 r., 12.2013 r., 12.2014 r. 12.2015 r., 12.2016 r., 12.2017 r., 12.2018 r., Statystyki strukturalne, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej.	Ocena: Problem nie jest poparty danymi porównawczymi dot. dynamiki zmian zachodzących w większych i mniejszych ośrodkach miejskich.	Rekomendacja: Rekomenduje się jedno z dwóch rozwiązań: 1. Wskazanie jakie zastosowano kryterium podziału ośrodków miejskich na

Cel szczegółowy 13. Poprawa dostępu do zatrudnienia i działań aktywizujących dla wszystkich osób poszukujących pracy, w szczególności osób młodych, zwłaszcza poprzez wdrażanie gwarancji dla młodzieży, długotrwale bezrobotnych, oraz grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji na rynku pracy, jak również dla osób biernych zawodowo, a także poprzez promowanie samozatrudnienia i ekonomii społecznej			
Problem/Potrzeba -opis/uzasadnienie	Źródło danych i informacji	Ocena ekspercka	Rekomendacja dot. uzupełnień/zmian diagnozy w Programie
A	B	C	D
grudnia), pokazuje, że największy wzrost liczby osób bezrobotnych pow. 50% wystąpił w większych miastach (pow. 100 tys. lud.), takich jak: - Bielsko-Biała: wzrost w 2021 r. o 56% w stosunku do 2019 r. - Katowice: wzrost w 2021 r. o 81,8% w stosunku do 2019 r.	Rynek pracy w Polsce, 12.2019 r., Statystyki strukturalne, Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej. Bezrobocie w Polsce w 2020 roku. Raport tabelaryczny, Ministerstwo Rozwoju, Pracy i Technologii, Departament Rynku Pracy. Rynek pracy w Polsce, Sierpień 2021 r. Statystyki strukturalne. Sprawozdanie MRPiT-01 - Tablice wynikowe za okres: 2021.08, Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej. Strategia rozwoju województwa Śląskiego „śląskie 2030”. Zielone Śląskie, Katowice,	Brak informacji jakie kryterium przyjęto wyodrębniając mniejsze i większe ośrodki miejskiej. Brak wskazania ośrodków miejskich o lepszych i gorszych wskaźnikach w analizowanym zakresie.	większe i mniejsze i przykładowe dane ilustrujące to zróżnicowanie w zakresie dynamiki wzrostu bezrobocia rejestrowanego Lub też 2. Przyjęcie kryterium grup wielkościowych ludności jako podstawy wyodrębnienia / podziału ośrodków miejskich na większe i mniejsze, na przykład (za strukturą stosowaną przez GUS): - Miasta małe – liczba ludności poniżej 20 tys. mieszkańców

Cel szczegółowy 13. Poprawa dostępu do zatrudnienia i działań aktywizujących dla wszystkich osób poszukujących pracy, w szczególności osób młodych, zwłaszcza poprzez wdrażanie gwarancji dla młodzieży, długotrwale bezrobotnych, oraz grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji na rynku pracy, jak również dla osób biernych zawodowo, a także poprzez promowanie samozatrudnienia i ekonomii społecznej			
Problem/Potrzeba -opis/uzasadnienie	Źródło danych i informacji	Ocena ekspercka	Rekomendacja dot. uzupełnień/zmian diagnozy w Programie
A	B	C	D
	październik 2020 r. Załącznik do Uchwały nr VI/24/1/2020 Sejmiku Województwa Śląskiego z dnia 19.10.2020 r.		- Miasta średnie – 20 tys.-100 tys. - Miasta duże – 100 tys. i więcej. W kolumnie A wskazano dane, które można wykorzystać do lepszego uzasadnienia trafnie diagnozowanego problemu.
Wysoki odsetek osób biernych zawodowo w ogóle biernych zawodowo w kraju. Na podstawie danych kwartalnych (stan w IV kwartale, lata 2012-2020) dotyczących aktywności ekonomicznej ludności Polski w wieku 15 lat i więcej (źródło: BAEL) osoby bierne zawodowo z terenu województwa śląskiego stanowiły w IV kwartale 2020 r. 12,7% (1 670 tys.) ogółu biernych zawodowo w Polsce (13 170 tys. / 100%). Wielkość ta w latach 2012-2020 utrzymuje się w województwie śląskim na zbliżonym poziomie: - stan w IV kwartale 2019 r.: 1 722 tys. / 12,9% ogółu biernych zawodowo w	Źródło: Ewaluacja sposobu, w jaki wsparcie w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 przyczyniło się do osiągnięcia celów w ramach osi priorytetowej VII Regionalny rynek pracy, EVALU 2020.	Ocena: Problem jest niewystarczająco opisany w diagnozie. Brak danych: - ilustrujących skalę problemu w regionie (oraz region na tle kraju), - identyfikujących	Rekomendacja: Rekomenduje się doprecyzowanie w diagnozie problemu dotyczącego bierności zawodowej w regionie wraz z podaniem aktualnych danych porównawczych – jeśli to możliwe, w tym celu można wykorzystać

Cel szczegółowy 13. Poprawa dostępu do zatrudnienia i działań aktywizujących dla wszystkich osób poszukujących pracy, w szczególności osób młodych, zwłaszcza poprzez wdrażanie gwarancji dla młodzieży, długotrwale bezrobotnych, oraz grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji na rynku pracy, jak również dla osób biernych zawodowo, a także poprzez promowanie samozatrudnienia i ekonomii społecznej			
Problem/Potrzeba -opis/uzasadnienie	Źródło danych i informacji	Ocena ekspercka	Rekomendacja dot. uzupełnień/zmian diagnozy w Programie
A	B	C	D
kraju (13 313 tys., - IV kw. 2018 r.: 1 736 tys. / 13%; - IV kw. 2017 r.: 1 721 tys. / 12,8%; - IV kw. 2016 r.: 1 707 tys. / 12,7%; - IV kw. 2015 r.: 1 594 tys. / 11,8%; - IV kw. 2014 r.: 1 675 tys. / 12,4%; - IV kw. 2013 r.: 1 809 tys. / 12,4%; - IV kw. 2012 r.: 1 846 tys. / 13,5%, co powoduje, że województwo śląskie (tuż obok województwa mazowieckiego) to region o największym udziale biernych zawodowo w ogóle biernych zawodowo w kraju. W 2020 r. największą liczbę 1 735 tys. osób biernych zawodowo w województwie odnotowano w II kwartale tego roku. W ostatnim IV kwartale 2020 r. liczba ta względem II kwartału zmniejszyła się o 65 tys. (1 670 tys. osób), oraz o 52 tys. względem IV kwartału 2019 r. W IV kwartale 2020 r. (podobnie jak w poprzednich latach) w populacji biernych zawodowo wyraźnie wyższy był odsetek biernych zawodowo kobiet niż mężczyzn (60,7% / 1 013 tys., wobec 39,3% / 656 tys.); W IV kw. 2019 r. było to odpowiednio: 60,2% (1 037 tys.) wobec 39,7% (684	Bank Danych Lokalnych Główny Urząd Statystyczny, https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start Informacja Sygnalna, Aktywność ekonomiczna ludności w województwie śląskim w IV kwartale 2020 r., Urząd Statystyczny w Katowicach, 31.03.2021 r. Bank Danych Lokalnych Główny Urząd Statystyczny, https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start, BAEL GUS, Aktywność ekonomiczna ludności (dane średnioroczne) Dane o aktywności ekonomicznej ludności w wieku 15 lat i więcej opracowane na podstawie reprezentatywnego Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL),	grupy społeczne, których ten problem dotyczy, - jak również, powody bierności zawodowej w regionie.	treści jak w opisie problemu w kolumnie A.

Cel szczegółowy 13. Poprawa dostępu do zatrudnienia i działań aktywizujących dla wszystkich osób poszukujących pracy, w szczególności osób młodych, zwłaszcza poprzez wdrażanie gwarancji dla młodzieży, długotrwale bezrobotnych, oraz grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji na rynku pracy, jak również dla osób biernych zawodowo, a także poprzez promowanie samozatrudnienia i ekonomii społecznej			
Problem/Potrzeba -opis/uzasadnienie	Źródło danych i informacji	Ocena ekspercka	Rekomendacja dot. uzupełnień/zmian diagnozy w Programie
A	B	C	D
tys.). W IV kw. 2020 r. osoby bierne zawodowo stanowiły 46,4% ludności w wieku 15 lat i więcej w Śląsku. W 2020 r., podobnie jak w poprzednich latach, wśród najważniejszych przyczyny bierności zawodowej w regionie poza emeryturą (992 tys. osób, wzrost o 15 tys. względem 2019 r. i o 114 tys. w stosunku do 2012 r.), należy wyróżnić: - naukę i uzupełnianie kwalifikacji (241 tys. osób; odnotowuje się systematyczny spadek tej wielkości w analizowanym okresie, tj. w latach 2012-2020), - obowiązki rodzinne i związane z prowadzeniem domu (237 tys. osób, wielkość ta fluktuuje w latach) - choroba i niepełnosprawność zdeaktywizowały 160 tys. osób, odnotowuje się systematyczny spadek tej wielkości w analizowanym okresie, tj. w latach 2012-2020, spadek o 4 tys. względem 2019 r., o 73 tys. w stosunku do 2012 r. - przekonanych o niemożności znalezienia pracy było 13 tys. osób, o 2 tys. mniej niż w 2019 r.	prowadzonego w cyklu kwartalnym zgodnie z zaleceniami Eurostat. Dane kwartalne - dotyczą ludności w wieku 15 lat i więcej, według faktycznego miejsca zamieszkania.		
Na przestrzeni lat (2012-2021) niezmiennie wysoka w regionie liczba osób poszukujących pracy i zarejestrowanych w urzędach pracy. W analizowanym okresie (lata 2012-2020) w regionie odnotowuje się	Źródło: Rynek pracy w Polsce, 12.2012 r., 12.2013 r.,	Ocena: Problem niewystarczająco	Rekomendacja: Rekomenduje się lepsze

Cel szczegółowy 13. Poprawa dostępu do zatrudnienia i działań aktywizujących dla wszystkich osób poszukujących pracy, w szczególności osób młodych, zwłaszcza poprzez wdrażanie gwarancji dla młodzieży, długotrwale bezrobotnych, oraz grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji na rynku pracy, jak również dla osób biernych zawodowo, a także poprzez promowanie samozatrudnienia i ekonomii społecznej			
Problem/Potrzeba -opis/uzasadnienie	Źródło danych i informacji	Ocena ekspercka	Rekomendacja dot. uzupełnień/zmian diagnozy w Programie
A	B	C	D
niezmiennie wysoką (jedną z najwyższych w kraju) liczbę osób poszukujących pracy zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy woj. śląskiego. Zarejestrowani w PUP w Śląskiem pozostają drugą co do wielkości (po Mazowszu) największą zbiorowością zarejestrowanych osób poszukujących pracy w Polsce. Począwszy od 2014 r. liczba osób zarejestrowanych jako poszukujące pracy systematycznie malała w regionie. Na koniec grudnia 2018 r. wynosiła 2 787 osób / 11,1% ogółu tej populacji w kraju; w końcu 2019 r. - 2 492 osoby (10,8%). Według stanu na koniec grudnia 2020 r. w PUP województwa śląskiego zarejestrowanych było 3 332 osób poszukujących pracy / 12,4% ogółu zarejestrowanych poszukujących pracy w kraju (wzrost o 840 osób / 34% względem roku 2019).	12.2014 r. 12.2015 r., 12.2016 r., 12.2017 r., 12.2018 r., Statystyki strukturalne, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej. Rynek pracy w Polsce, 12.2019 r., Statystyki strukturalne, Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej. Bezrobocie w Polsce w 2020 roku. Raport tabelaryczny, Ministerstwo Rozwoju, Pracy i Technologii, Departament Rynku Pracy. Rynek pracy w Polsce, Sierpień 2021 r. Statystyki strukturalne. Sprawozdanie MRPiT-01 - Tablice wynikowe za okres: 2021.08, Ministerstwo Rodziny i Polityki	opisany w diagnozie. Brak danych ilustrujących skalę zjawiska	scharakteryzowanie tej grupy osób (np. z wykorzystaniem danych dot. osób zarejestrowanych w PUP województwa śląskiego) wraz z podaniem danych porównawczych - jak w opisie problemu w kolumnie A.

Cel szczegółowy 13. Poprawa dostępu do zatrudnienia i działań aktywizujących dla wszystkich osób poszukujących pracy, w szczególności osób młodych, zwłaszcza poprzez wdrażanie gwarancji dla młodzieży, długotrwale bezrobotnych, oraz grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji na rynku pracy, jak również dla osób biernych zawodowo, a także poprzez promowanie samozatrudnienia i ekonomii społecznej			
Problem/Potrzeba -opis/uzasadnienie	Źródło danych i informacji	Ocena ekspercka	Rekomendacja dot. uzupełnień/zmian diagnozy w Programie
A	B	C	D
	Spółecznej.		
Zmiany demograficzne związane ze starzeniem się społeczeństwa, depopulacja spowodowana migracją demograficzną i ekonomiczną osób mobilnych zawodowo Województwo śląskie to region z nasileniem: - problemów demograficznych związanych z procesem starzenia się ludności, zmniejszaniem się liczby osób w wieku przedprodukcyjnym spadkiem liczby osób w wieku produkcyjnym i wzrostem liczby osób w wieku poprodukcyjnym⁶¹; - procesów migracji⁶², co powoduje: 1) Niedostateczną podaż zasobów pracy (pracowników) 2) Niedobór pracowników / kandydatów do pracy (o kompetencjach i/lub kwalifikacjach adekwatnych do wymagań dla danego stanowiska pracy) powodowany w szczególności odpływem osób aktywnych zawodowo z	Źródło: Lange, M. Rynek pracy w obliczu starzenia się ludności Polski, Uniwersytet Łódzki, Łódź, 2014, s.. 49-70, 2014, Starzejące się społeczeństwo wyzwaniem dla rynku pracy. Ale dojrzały pracownik to dobry pracownik, Wiadomości handlowe, 12.09.2019, B. Hysa, Zarządzanie różnorodnością międzypokoleniową,	Ocena: Problem niewystarczająco opisany w diagnozie. Brak danych ilustrujących skalę zjawiska	Rekomendacja: Rekomenduje się lepsze scharakteryzowanie tej grupy osób zarejestrowanych w PUP województwa śląskiego wraz z podaniem aktualnych danych porównawczych - jak w opisie problemu w kolumnie A.

⁶¹ Infuture Institute, Mapa Trendów 2020. Polska Izba Firm Szkoleniowych, *Biała Księga usług rozwojowych*, 2017.

⁶² Polska Izba Firm Szkoleniowych, *Biała Księga usług rozwojowych*, 2017. EPAL-Electronic Platform for Adult Learning in Europe, Trends and perspective for continuing education in the National Report on Education 2020, <https://epale.ec.europa.eu/en/blog/trends-und-perspektiven-der-weiterbildung-im-nationalen-bildungsbericht-2020>, [Dostęp 04.11.2021].

Cel szczegółowy 13. Poprawa dostępu do zatrudnienia i działań aktywizujących dla wszystkich osób poszukujących pracy, w szczególności osób młodych, zwłaszcza poprzez wdrażanie gwarancji dla młodzieży, długotrwale bezrobotnych, oraz grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji na rynku pracy, jak również dla osób biernych zawodowo, a także poprzez promowanie samozatrudnienia i ekonomii społecznej			
Problem/Potrzeba -opis/uzasadnienie	Źródło danych i informacji	Ocena ekspercka	Rekomendacja dot. uzupełnień/zmian diagnozy w Programie
A	B	C	D
regionalnego rynku pracy ze względu na niską oceną jego jakości. Jak zauważa część ekspertów (potencjalni) pracownicy są nadal wymagający – wzrastają oczekiwania płacowe (oferty z płacą minimalną nie są podejmowane lub też stanowiska pracy wiążące się takim wynagrodzeniem są porzucane przez pracowników), ważne są takie warunki pracy jak dobre skomunikowanie miejsca pracy z miejscem zamieszkania, elastyczne godziny pracy, możliwości awansu zawodowego^{63 64} Konieczne jest zwiększanie podaży potencjalnych pracowników, zmniejszanie luki kompetencyjnej⁶⁵ poprzez uruchamianie niewykorzystanych zasobów pracy, w szczególności osób aktywnych zawodowo zarejestrowanych w PUP jako bezrobotne, ale również osób biernych zawodowo, dostosowania kompetencji i kwalifikacji tych osób do wymagań rynku pracy (tj. umożliwienia im rozwoju i/lub nabycia (nowych)	Zeszyty naukowe Politechniki Śląskiej, seria Organizacja i Zarządzanie, 2016, z.97 Infuture Institute, Mapa Trendów 2020. Polska Izba Firm Szkoleniowych, Biała Księga usług rozwojowych, 2017. Polska Izba Firm Szkoleniowych, Biała Księga usług rozwojowych,		

⁶³ Barometr rynku pracy XV. IV kwartał 2020 r. Pandemia przyspiesza zmiany na rynku pracy. Raport z badania przeprowadzonego przez ARC Rynek i Opinia na zlecenie Work Service. workservice.com (dostęp 29.10.2021).

⁶⁴ XIII Europejski Kongres Gospodarczy w Katowicach, Debata: Rynek pracy, 21.09.2021, <https://www.eecpoland.eu/2021/pl/> (dostęp: 15.10.2021), oraz: Czwarta fala naciera, a rynek pracownika jeszcze nigdy nie był tak silny. Serwis Puls HR, <https://www.pulshr.pl/prawo-pracy/czwarta-fala-naciera-a-rynek-pracownika-jeszcze-nigdy-nie-byl-tak-silny,84594.html> (dostęp: 29.10.2021)

⁶⁵ Starzejące się społeczeństwo wyzwaniem dla rynku pracy. Ale dojrzały pracownik to dobry pracownik, Wiadomości handlowe, 12.09.2019, <https://www.wiadomoscihandlowe.pl/artukul/starzejace-sie-spoleszczenstwo-wyzwaniem-dla-rynku-pracy-ale-dojrzały-pracownik-to-dobry-pracownik/2> (dostęp: 14.10.2021) oraz B. Hysa, Zarządzanie różnorodnością międzypokoleniową, Zeszyty naukowe Politechniki Śląskiej, seria Organizacja i Zarządzanie, 2016, z.97 https://www.polsl.pl/Wydzialy/ROZ/ZN/Documents/z97/30_po_rec_034_Hysa.pdf (dostęp: 13.10.2021).

Cel szczegółowy 13. Poprawa dostępu do zatrudnienia i działań aktywizujących dla wszystkich osób poszukujących pracy, w szczególności osób młodych, zwłaszcza poprzez wdrażanie gwarancji dla młodzieży, długotrwale bezrobotnych, oraz grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji na rynku pracy, jak również dla osób biernych zawodowo, a także poprzez promowanie samozatrudnienia i ekonomii społecznej			
Problem/Potrzeba -opis/uzasadnienie	Źródło danych i informacji	Ocena ekspercka	Rekomendacja dot. uzupełnień/zmian diagnozy w Programie
A	B	C	D
kwalfikacji), aktywizacja osób biernych zawodowo oraz wydłużanie czasu aktywności zawodowej⁶⁶.	2017. EPAL-Electronic Platform for Adult Learning in Europe, Trends and perspective for continuing education in the National Report on Education 2020. Barometr rynku pracy XV. IV kwartał 2020 r. Pandemia przyspiesza zmiany na rynku pracy. Raport z badania przeprowadzonego przez ARC Rynek i Opinia na zlecenie Work Service		

⁶⁶ Lange, M. Rynek pracy w obliczu starzenia się ludności Polski, Uniwersytet Łódzki, Łódź, 2014, s.. 49-70, 2014, <http://dspace.uni.lodz.pl:8080/xmlui/bitstream/handle/11089/3616/3.%20Lange.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (dostęp: 13.10.2021).

Cel szczegółowy	14. Modernizacja instytucji i służb rynków pracy celem oceny i przewidywania zapotrzebowania na umiejętności oraz zapewnienia terminowej i odpowiednio dopasowanej pomocy i wsparcia na rzecz dostosowania umiejętności i kwalifikacji zawodowych do potrzeb rynku pracy oraz na rzecz przepływów i mobilności na rynku pracy
Priorytet	V. Społeczne Śląskie
Działania	Koordinacja współpracy międzyinstytucjonalnej w obszarze rynku pracy

Ogólna ocena diagnozy dla CS 14.

Diagnoza potrzeb i wyzwań PSZ województwa śląskiego sformułowana jest w sposób ogólny, odnosi się do zapisów SRW Śląskie 2030 trafnie wskazując na aktualne trendy występujące na śląskim rynku pracy, niemniej jednak w niewystarczający sposób porusza kwestię potrzeb kompetencyjnych PSZ.

Rekomenduje się, aby uzupełnić diagnozę o kwestie związane z oceną potrzeb pracowników PSZ. Istotną przeszkodą jest brak wyników badań, danych i informacji pozwalających w sposób kompleksowy potwierdzić prawidłowość i skuteczność interwencji w zakresie modernizacji instytucji rynku pracy przeprowadzanych w POWER oraz poprawy w zakresie skuteczności i efektywności ich działania, a także wsparcia w zakresie wyrównywania dostępu do zatrudnienia i rynku pracy⁶⁷. Niemniej, istnieje możliwość zdiagnozowania i wyszczególnienia tych potrzeb w oparciu o coroczne Raporty z oceny zdolności PSZ, publikowane przez KE.

Rekomendacje dotyczące uzupełnień treści diagnozy zawarto w tabeli poniżej.

⁶⁷ Metaanaliza wyników badań ewaluacyjnych dotyczących oceny wsparcia z EFS, raport końcowy, EVALU 2020, str. 138

Tabela 8. Zmiany w diagnozie - problemy/potrzeby nieuwjęte w diagnozie i/lub opisane w niewystarczającym stopniu

Cel szczegółowy 14. Modernizacja instytucji i służb rynków pracy celem oceny i przewidywania zapotrzebowania na umiejętności oraz zapewnienia terminowej i odpowiednio dopasowanej pomocy i wsparcia na rzecz dostosowania umiejętności i kwalifikacji zawodowych do potrzeb rynku pracy oraz na rzecz przepływów i mobilności na rynku pracy			
Problem/Potrzeba -opis/uzasadnienie	Źródło danych i informacji	Ocena ekspercka	Rekomendacja dot. uzupełnień/ zmian diagnozy w Programie
A	B	C	D
Problem: Potrzeby instytucji rynku pracy Opis: W programie naszkicowano wyzwania związane ze zmianami na śląskim rynku pracy, wynikającymi z konsekwencji pandemii COVID-19, starzenia się populacji i przygotowywania się do transformacji energetycznej ze szczególnym uwzględnieniem branż okołogórnictwa. Brakuje jednak analizy potrzeb PSZ w zakresie możliwości odpowiedzi na te wyzwania Uzasadnienie: Kierunki wsparcia zaplanowane w ramach CS 14 uwzględniają dofinansowanie szkoleń i kursów dla pracowników w zakresie np. doradztwa pracy, asystentury pracy, skuteczniejszej współpracy z ze strona popytowa na rynku pracy, doskonalenia umiejętności w ramach współpracy EURES. Brak jest jednak pełnej diagnozy tych potrzeb, umożliwiającej oszacowanie skali wsparcia.	Źródło: Występuje brak ogólnodostępnych danych na ten temat, niemniej można posiłkować się wnioskami z corocznego raportu Komisji Europejskiej „Raport z oceny zdolności PSZ” definiującego generalne problemy bądź zlecić WUP przeprowadzenie ankiet wśród PUP-ów dotyczących potrzeb modernizacyjnych.	Ocena: Problem niewystarczająco opisany w diagnozie RPO. Brak uzasadnienia i aktualnych danych porównawczych ilustrujących potrzeby PSZ w obliczu zmieniającego się rynku pracy.	Rekomendacja: <u>I wariant</u> Rekomenduje się uzupełnienie diagnozy poprzez wprowadzenie odwołania do wniosków z Raportu z oceny zdolności PSZ za lata 2018 i 2019 <u>lub II wariant</u> Rekomenduje się przeprowadzenie wśród PUP krótkiego sondażu na temat ich potrzeb modernizacyjnych

Cel szczegółowy	15. Wspieranie dostosowania pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców do zmian, wspieranie aktywnego i zdrowego starzenia się oraz zdrowego i dobrze dostosowanego środowiska pracy, które uwzględnia zagrożenia dla zdrowia
Priorytet	V Społeczne Śląskie
Działania	Ochrona zdrowia na rzecz rynku pracy Podmiotowy System Finansowania Outplacement

Ogólna ocena diagnozy dla CS 15.

Diagnoza sytuacji w obszarze wsparcia adaptacyjności przedsiębiorstw CS 15 w istotnym zakresie odnosi się do Działania Ochrona zdrowia na rzecz rynku pracy, Działania Podmiotowy System Finansowania oraz Działania Outplacement.

W diagnozie przedstawiono wnioski z badania ewaluacyjnego *Ewaluacja sposobu, w jaki wsparcie w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 przyczyniło się do osiągnięcia celów w ramach osi priorytetowej VIII Regionalne kadry gospodarki oparte na wiedzy (EVALU, 2020)*, odnoszące się do zasadności kontynuowania wsparcia RPO WSL 2014-2020 w poszczególnych obszarach CS 15.

Tabela 9. Zmiany w diagnozie - problemy/potrzeby nieuwjęte w diagnozie i/lub opisane w niewystarczającym stopniu

Cel szczegółowy 15. Wspieranie dostosowania pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców do zmian, wspieranie aktywnego i zdrowego starzenia się oraz zdrowego i dobrze dostosowanego środowiska pracy, które uwzględnia zagrożenia dla zdrowia			
Problem/Potrzeba -opis/uzasadnienie	Źródło danych i informacji	Ocena ekspercka	Rekomendacja dot. uzupełnień/ zmian diagnozy w Programie
A	B	C	D
Problem: Plany przedsiębiorstw dotyczące zwolnień grupowych.	Źródło: Jak w przypisach do treści w kolumnie A.	Ocena: Diagnoza wymaga uzupełnienia	Rekomendacja: Rekomenduje się jednak, aby uzupełnić diagnozę o kwestie związane z reakcją przedsiębiorstw na wydarzenia kryzysowe. W Diagnozie warto przedstawić dane dotyczące wzrostu liczby deklaracji zwolnień grupowych w 2020 roku (planowano objąć zwolnieniami grupowymi 6 934 osoby, tj. o 4 753 osoby więcej niż w 2019 roku (2 181 osób). Na podstawie wcześniejszych zgłoszeń, w ciągu roku w ramach zwolnień grupowych pracę utraciło 2 800 pracowników ⁶⁸ . Warto również odwołać się do zapisów SRW Śląskie 2030, podkreślających ubytek MSP (poza mikroprzedsiębiorstwami), mimo relatywnie wysokiej przeżywalności firm ⁶⁹ . Dane te wskazują na potrzebę kontynuacji działań skierowanych do przedsiębiorstw zakresie outplacementu i usług rozwojowych.

⁶⁸ Rynek pracy w województwie śląskim w 2020 r., str.62

⁶⁹ SRW Śląskie 2030, str. 34-35

Cel szczegółowy	16. Wspieranie równego dostępu do dobrej jakości, włączającego kształcenia i szkolenia oraz możliwości ich ukończenia, w szczególności w odniesieniu do grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji, od wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem przez ogólne i zawodowe kształcenie i szkolenie, po szkolnictwo wyższe, a także kształcenie i uczenie się dorosłych, w tym ułatwianie mobilności edukacyjnej dla wszystkich i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami
Priorytet	Priorytet V: Społeczne Śląski
Działania	Edukacja przedszkolna Kształcenie ogólne Szkolnictwo zawodowe Szkolnictwo wyższe

Ogólna ocena diagnozy dla CS 16.

Diagnoza CS 16 jest napisana w sposób szczegółowy, adekwatnie odzwierciedlając najważniejsze wyzwania edukacyjne regionu. Jest przy tym spójna z politykami wyższego rzędu. Wnioski poparte są danymi, choć istotną wadą są zbyt rzadkie odniesienia do źródeł (brak podawania przypisów źródłowych).

Dostrzeżono również niekompletność niektórych informacji – dotyczy np. zbyt ogólnego poziomu informowania o potrzebach gospodarczych regionu (bez wskazania bieżącego/prognozowanego zapotrzebowania na zawody lub/i kompetencje).

Uwagę zwraca nomenklatura zastosowana w odniesieniu do szkolnictwa branżowego. W całym Projekcie pojawia się dawne określenie „szkolnictwo zawodowe”. Konfrontacja celowości użycia ww. z przedstawicielami IZ (grupa fokusowa, cel 4) pozwoliła na zrozumienie przesłanek stojących za wykorzystaniem sformułowania. Szkolnictwo zawodowe rozumiane jest tu szerzej niż kształcenie w szkołach branżowych I i II stopnia. Istotne okazuje się uwzględnienie edukacji w technikach i - co zostało szczególnie podkreślone - szkołach policealnych. Jest to kształcenie, które doprowadzić ma do uzyskania kwalifikacji w określonym ustawowo zawodzie. Wsparcie w tym zakresie będzie wdrażane w celu szczegółowym (g) w zakresie kształcenia ustawicznego. Argumentacja użycia ww. nomenklatury jest zrozumiała i przekonująca, aczkolwiek postuluje się wskazanie opisanego zakresu znaczeniowego w samej treści Programu, celem uniknięcia dalszych nieporozumień z kolejnymi odbiorcami dokumentu.

Planując kolejne wersje Programu, warto uwzględnić w diagnozie tematy akcentowane przez rozmówców (IZ oraz IP) podczas wywiadów pogłębionych przeprowadzonych przez

ewaluatora. Wobec holistycznego podejścia do wsparcia edukacji rozumianej w kategoriach rozwoju kapitału społecznego rekomenduje się zatem zaakcentowanie w diagnozie kwestii istotnych z punktu widzenia regionu, związanych z jego specyfiką, a nie znajdujących wprost odniesienia w priorytetach KE, w tym:

- potrzebę większej koncentracji wsparcia na edukacji ogólnej, w tym w zakresie doposażenia infrastruktury dydaktycznej i podniesienia poziomu cross-financingu,
- możliwość zdobywania kwalifikacji rynkowych przez uczniów szkół ogólnokształcących).

Poniżej zaprezentowano **kluczowe potrzeby w obszarze edukacji identyfikowane w regionie**.

Problem/Potrzeba	Źródło danych informacji
Potrzeba wyrównywania dysproporcji terytorialnych w dostępie do edukacji przedszkolnej.	Bank Danych Lokalnych, GUS Strategią Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030.”
Zapotrzebowanie na wzmocnienie oferty i jakości zajęć w ramach edukacji przedszkolnej na kolejne lata.	Ewaluacja dotycząca sposobu, w jaki wsparcie w ramach RPO WSL na lata 2014-2020 przyczyniło się do osiągnięcia celów w ramach Osi Priorytetowych XI Wzmocnienie potencjału edukacyjnego oraz XII Infrastruktura edukacyjna.
Potrzeba doskonalenia kompetencji cyfrowych kadry nauczycielskiej z uwagi na konieczność wykorzystywania edukacji online w przyszłości.	Strategia Umiejętności OECD Polska, 2019; Kompetencje przyszłości w czasach cyfrowej dysrupcji. Studium wyzwań dla polski w perspektywie 2030 roku; Raport Ministra Edukacji Narodowej, Zapewnienie funkcjonowania jednostek systemu oświaty w okresie pandemii COVID-19.
Potrzeba podnoszenia kompetencji kadry nauczycielskiej z zakresu stosowania efektywnych dla uczniów metod aktywizujących proces nauczania.	Wytyczne RPO WSL 2014-2020; Edukacja jako odpowiedź, Odpowiedzialni nauczyciel w zmieniającym się świecie, pod redakcją Grzegorza Mazurkiewicza, 2014; Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dn. 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (2006/962/WE); Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej.
Potrzeba reorganizacji funkcjonowania szkoły w zakresie organizacyjnym, kadrowym i materialnym celem efektywnej pracy z uczniami o specjalnych potrzebach edukacyjnych. Adnotacja z diagnozy: W	Badania M. Spendeł (ROM-E Metis Katowice 2000) - wykazują, iż w województwie śląskim 35% wszystkich uczniów to uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnym.; Działania poradni psychologiczno—pedagogicznych w zakresie edukacji włączającej. Organizacja pomocy psychologiczno-pedagogicznej w szkołach i placówkach ogólnodostępnych, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2018.

województwie śląskim 35% wszystkich uczniów to uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.	
Potrzeba sprostania konsekwencjom pandemii, w wyniku której poprzez naukę zdalną uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi zostali pozbawieni wsparcia.	Na podstawie Listu otwartego Rzecznika Praw Obywatelskich Adama Bodnara do Ministra Edukacji Narodowej (Ponowne WG do MEN 24.04.2020); Edukacja zdalna w województwie śląskim w dobie pandemii SARS-COV-2, Raport po 1 września 2020 r.
Potrzeba sprostania konsekwencjom pandemii, w wyniku której poprzez naukę zdalną uczniowie są narażeni na ryzyko wykluczenia społecznego, opóźnień edukacyjnych, wykluczenia cyfrowego.	Edukacja zdalna w województwie śląskim w dobie pandemii SARS-COV-2, Raport po 1 września 2020 r.; Nauczanie zdalne, Jak wygląda w naszych domach, Raport z badania ankietowego, 04.2020.
Potrzeba sprostania wyzwaniu włączania cudzoziemców do społeczności szkolnej. Adnotacja z diagnozy - z uwagi na bariery tj.: językową, kulturową, różnice programowe, konieczność zapewnienia dodatkowych zajęć z j. polskiego, zajęć wyrównawczych z innych przedmiotów. – liczba cudzoziemców systematycznie wzrasta z 1230 uczniów w 2017 r., do 2500 uczniów w 2019 r. (głównie narodowości ukraińskiej).	Na podstawie danych z Systemu Informacji Oświatowej; Educational Community and School Systems: Poland. Migrant children and communities in a transforming Europe, MiCreate, 2019 r. Dzieci obcokrajowców w polskich placówkach oświatowych –perspektywa szkoły, Raport z badań, Ośrodek Rozwoju Edukacji, 2010.
Potrzeba kształcenia kadr o wysokim potencjale mogących stanowić wsparcie rozwojowe uczniów szczególnie uzdolnionych (przy zapewnieniu odpowiednich narzędzi do rozwoju).	Zdolni w szkole, czyli o zagrożeniach i możliwościach rozwojowych uczniów zdolnych, Poradnik dla nauczycieli i wychowawców, Praca zbiorowa pod red. Wiesławy Limont Joanny Cieślukowskiej, Dominiki Jastrzębskiej; RPO Województwa Śląskiego na lata 2014-2020.
Potrzeba w zakresie organizacji praktycznej nauki zawodu, m.in.: w zakresie doposażenia sal, doradztwa zawodowego, w tym podnoszenia kompetencji doradców i nauczycieli – szczególnie w kontekście praktycznej nauki zawodu.	Program Rozwoju Szkolnictwa Zawodowego Województwa Śląskiego na lata 2014 – 2020; Wyniki ewaluacji Działania 9.2 Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki – Podniesienie atrakcyjności i jakości szkolnictwa zawodowego, realizowanego w ramach perspektywy finansowej na lata 2007-2013 pod kątem współpracy szkół zawodowych z przedsiębiorcami, IBE, Warszawa 2014; Diagnoza sytuacji na rynku edukacyjnym w województwie Śląskim, Raport desk research opracowany w ramach projektu: „DUAL. Ponadnarodowa współpraca w kierunku wspierania kształcenia dualnego w placówkach szkolenia

	i kształcenia zawodowego (Projekt Dual, Agencja Exacto, Rzeszów 2018); Krajowy Ośrodek Wspierania Edukacji Zawodowej i Ustawicznej, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Badanie funkcjonowania systemu kształcenia zawodowego w Polsce, Raport końcowy, Warszawa 2011; Wojewódzki Urząd Pracy w Katowicach, Zapotrzebowanie na kwalifikacje / umiejętności w przedsiębiorstwach w województwie śląskim, Katowice 2017.
Potrzeba uzupełniania kwalifikacji, przekwalifikowania kadry oraz zwiększenia liczby kadry nauczycielskiej przygotowującej do pracy w zawodzie. Adnotacja z diagnozy - z uwagi na obserwowany w latach 2018-2020 deficyt nauczycieli przedmiotów zawodowych oraz nauczycieli praktycznej nauki zawodu.	Na podstawie danych o zawodach; Barometr Zawodów (https://barometrzwodow.pl/); Krajowy Ośrodek Wspierania Edukacji Zawodowej i Ustawicznej, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Badanie funkcjonowania systemu kształcenia zawodowego w Polsce, Raport końcowy, Warszawa 2011.
Potrzeba sprostania wyzwaniu istnienia luki między ofertą edukacji zawodowej a potrzebami współczesnego rynku pracy,	(jedno źródło): Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego – „Śląskie 2030”; Wojewódzki Urząd Pracy w Katowicach, Zapotrzebowanie na kwalifikacje / umiejętności w przedsiębiorstwach w województwie śląskim, Katowice 2017.
Potrzeba efektywnego rozwijania współpracy szkół z przedsiębiorstwami, z uwzględnieniem potrzeb gospodarki regionalnej.	(jedno źródło): Ewaluacja dotycząca sposobu, w jaki wsparcie w ramach RPO WSL na lata 2014-2020 przyczyniło się do osiągnięcia celów w ramach Osi Priorytetowych XI Wzmocnienie potencjału edukacyjnego oraz XII Infrastruktura edukacyjna; Program Rozwoju Technologii Województwa Śląskiego na lata 2019-2030; Regionalna Strategia Innowacji Województwa Śląskiego 2030 Wojewódzki Urząd Pracy w Katowicach, Zapotrzebowanie na kwalifikacje / umiejętności w przedsiębiorstwach w województwie śląskim, Katowice 2017; Diagnoza sytuacji na rynku edukacyjnym w województwie Śląskim, Raport desk research opracowany w ramach projektu: „DUAL. Ponadnarodowa współpraca w kierunku wspierania kształcenia dualnego w placówkach szkolenia i kształcenia zawodowego (Projekt Dual, Agencja Exacto, Rzeszów 2018); Efektywne szkolnictwo zawodowe jako kluczowy element nowoczesnej gospodarki, Raport, WEI, Warszawa 2016 Monitor Kształcenia i Szkolenia 2019, tom 2.
Potrzeba wzmocnienia jakości procesu kształcenia szkół ogólnokształcących, z których wywodzą się przedstawiciele zawodów deficytowych w	Wg. Barometru zawodów w województwie śląskim lata 2017 – 2020; Program Rozwoju Technologii Województwa Śląskiego na lata 2019-2030;

województwie jak lekarze i pielęgniarki. (na podstawie FGI z IŻ - potrzeba rozwijania kwalifikacji rynkowych możliwych do uzyskania w kształceniu ogólnokształcącym, ze szczególnym uwzględnieniem zawodów medycznych i okołomedycznych:)	Regionalna Strategia Innowacji Województwa Śląskiego 2030.
Potrzeba sprostania wyzwaniu niedostosowania oferty kształcenia szkół wyższych do potrzeb i możliwości rozwojowych śląskiego rynku pracy.	Regionalna Strategia Innowacji Województwa Śląskiego 2030 Wojewódzki Urząd Pracy w Katowicach, Zapotrzebowanie na kwalifikacje / umiejętności w przedsiębiorstwach w województwie śląskim, Katowice 2017; Potencjały i wyzwania rozwojowe województwa śląskiego w kontekście sprawiedliwej transformacji, Załącznik nr 1 do wstępnego projektu Regionalnego Planu Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego 2030 – v.01 Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do 2020 r. (z perspektywą do 2030 r.) przyjęta przez Radę Ministrów 14 lutego 2017 r
Potrzeba stworzenia konkurencyjnej oferty wysokiej jakości szkolnictwa wyższego, zwłaszcza w obszarach inteligentnych specjalizacji regionu, w tym dofinansowania struktury dydaktycznej i badawczej.	Potencjały i wyzwania rozwojowe województwa śląskiego w kontekście sprawiedliwej transformacji, Załącznik nr 1 do wstępnego projektu Regionalnego Planu Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego 2030 – v.01
Potrzeba zatrzymania w regionie kadr o wysokim potencjale poprzez zapewnienie im konkurencyjnych warunków nauki i możliwość rozwoju osobistego.	Potencjały i wyzwania rozwojowe województwa śląskiego w kontekście sprawiedliwej transformacji, Załącznik nr 1 do wstępnego projektu Regionalnego Planu Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego 2030 – v.01
Potrzeba zmian w ofercie szkół branżowych w zakresie dalszego kształcenia w zawodzie górnika (z punktu widzenia transformacji regionu).	Sprawiedliwa transformacja Śląska. Wyzwania z perspektywy społecznej - analiza i rekomendacje, 2019; Potencjały i wyzwania rozwojowe województwa śląskiego w kontekście sprawiedliwej transformacji, Załącznik nr 1 do wstępnego projektu Regionalnego Planu Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego 2030 – v.01; Krajowa Strategia Rozwoju regionalnego 2030; Informacje pozyskane z wywiadów realizowanych w ramach ewaluacji z przedstawicielami IZ oraz IP
Potrzeba zwiększenia efektywności doradztwa zawodowego w szkołach związanych z kształceniem ogólnym.	Diagnoza sytuacji na rynku edukacyjnym w województwie Śląskim, Raport desk research opracowany w ramach projektu: „DUAL. Ponadnarodowa współpraca w kierunku wspierania kształcenia dualnego w placówkach szkolenia i kształcenia zawodowego (Projekt Dual, Agencja Exacto, Rzeszów 2018); Poradnictwo zawodowe w szkole – ku możliwościom, przeciw

	ograniczeniom, pod red. Marioli Wolan- Nowakowskiej, Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, Warszawa 2016; Informacje pozyskane z wywiadów realizowanych w ramach ewaluacji z przedstawicielami IZ oraz IP
Potrzeba doposażenia (infrastrukturalnego) szkół podstawowych i ogólnych.	Informacje pozyskane z wywiadów realizowanych w ramach ewaluacji z przedstawicielami IZ oraz IP
Potrzeba wprowadzenia systemu zachęt dla kadry nauczycielskiej (ze szczególnym uwzględnieniem szkolnictwa zawodowego), budowania motywacji do nowych metod pracy z uczniem – w tym do zgłaszania szkoły do projektów finansowanych przez UE (oraz w przypadku szkolnictwa zawodowego – do nawiązywania i podtrzymywania współpracy placówki z zakładami pracy).	Informacje pozyskane z wywiadów realizowanych w ramach ewaluacji z przedstawicielami IZ oraz IP

Rekomendacje dotyczące możliwych zmian i uzupełnień treści diagnozy zawarto w tabeli poniżej.

Tabela 10. Zmiany w diagnozie - problemy/potrzeby nieuwjęte w diagnozie i/lub opisane w niewystarczającym stopniu

Cel szczegółowy 16. Wspieranie równego dostępu do dobrej jakości, włączającego kształcenia i szkolenia oraz możliwości ich ukończenia, w szczególności w odniesieniu do grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji, od wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem przez ogólne i zawodowe kształcenie i szkolenie, po szkolnictwo wyższe, a także kształcenie i uczenie się dorosłych, w tym ułatwianie mobilności edukacyjnej dla wszystkich i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami			
Problem/Potrzeba -opis/uzasadnienie	Źródło danych i informacji	Ocena ekspercka	Rekomendacja dot. uzupełnień/ zmian diagnozy w Programie
A	B	C	D
Potrzeba: Potrzeba reorganizacji funkcjonowania szkoły w zakresie organizacyjnym, kadrowym i materialnym celem efektywnej pracy z uczniami o specjalnych potrzebach edukacyjnych. Opis: Adnotacja z diagnozy: W województwie śląskim 35% wszystkich uczniów to uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.	Badania M. Spendel (ROM-E Metis Katowice 2000) - wykazują, iż w województwie śląskim 35% wszystkich uczniów to uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnym.; Działania poradni psychologiczno-pedagogicznych w zakresie edukacji włączającej. Organizacja pomocy psychologiczno-pedagogicznej w szkołach i placówkach ogólnodostępnych, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2018.	dane dotyczące procentowej ilości uczniów SPE pochodzą z 2000 roku	Rekomendacja: Rekomenduje się wykorzystanie aktualnych danych.
Potrzeba: Potrzeba sprostania wyzwaniu istnienia luki między ofertą edukacji zawodowej a potrzebami współczesnego rynku pracy.	Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego – „Śląskie 2030”; Wojewódzki Urząd Pracy w Katowicach, Zapotrzebowanie na kwalifikacje / umiejętności w przedsiębiorstwach w województwie śląskim, Katowice 2017.	nie wskazano (choćby ogólnie lub jako przykłady) jakich zawodów/kompetencji dotyczy luka między ofertą edukacji zawodowej a potrzebami rynku pracy	Rekomendacja: Rekomenduje się uszczegółowienie (choćby w formie przykładów) jakich branż/ zawodów przede wszystkim dotyczy luka między ofertą edukacji zawodowej a potrzebami rynku pracy (co ogólnie wynika z prognoz np. Barometru zawodów). Lub: Rekomenduje się wskazanie na podstawie jakich danych/ analiz

Cel szczegółowy 16. Wspieranie równego dostępu do dobrej jakości, włączającego kształcenia i szkolenia oraz możliwości ich ukończenia, w szczególności w odniesieniu do grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji, od wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem przez ogólne i zawodowe kształcenie i szkolenie, po szkolnictwo wyższe, a także kształcenie i uczenie się dorosłych, w tym ułatwianie mobilności edukacyjnej dla wszystkich i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami			
Problem/Potrzeba -opis/uzasadnienie	Źródło danych i informacji	Ocena ekspercka	Rekomendacja dot. uzupełnień/ zmian diagnozy w Programie
A	B	C	D
			będą wybierane branże/zawody, w których dofinansowana będzie współpraca między edukacją i przedsiębiorcami.
Potrzeba: Potrzeba efektywnego rozwijania współpracy szkół z przedsiębiorstwami, z uwzględnieniem potrzeb gospodarki regionalnej.	Ewaluacja dotycząca sposobu, w jaki wsparcie w ramach RPO WSL na lata 2014-2020 przyczyniło się do osiągnięcia celów w ramach Osi Priorytetowych XI Wzmocnienie potencjału edukacyjnego oraz XII Infrastruktura edukacyjna; Program Rozwoju Technologii Województwa Śląskiego na lata 2019-2030; Regionalna Strategia Innowacji Województwa Śląskiego 2030 Wojewódzki Urząd Pracy w Katowicach, Zapotrzebowanie na kwalifikacje / umiejętności w przedsiębiorstwach w województwie śląskim, Katowice 2017; Diagnoza sytuacji na rynku edukacyjnym w województwie Śląskim, Raport desk research opracowany w ramach projektu: „DUAL. Ponadnarodowa współpraca w kierunku wspierania kształcenia dualnego w placówkach szkolenia i kształcenia zawodowego (Projekt Dual, Agencja Exacto,	nie wykazano, w jaki sposób będą identyfikowane zawody/branże/ obszary, w których współpraca między szkołami a przedsiębiorcami ma być dofinansowana z FE SL,	Rekomendacja: Rekomenduje się ukierunkowanie zapisów diagnozy poprzez zapis, że współpraca między szkołami a przedsiębiorcami powinna dotyczyć przede wszystkim zawodów wymienianych w aktualnym Barometrze zawodów (optymalnie ze wskazaniem przykładów takich zawodów), a także zawodów pożądaných z punktu widzenia regionalnych inteligentnych specjalizacji.

Cel szczegółowy 16. Wspieranie równego dostępu do dobrej jakości, włączającego kształcenia i szkolenia oraz możliwości ich ukończenia, w szczególności w odniesieniu do grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji, od wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem przez ogólne i zawodowe kształcenie i szkolenie, po szkolnictwo wyższe, a także kształcenie i uczenie się dorosłych, w tym ułatwianie mobilności edukacyjnej dla wszystkich i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami			
Problem/Potrzeba -opis/uzasadnienie	Źródło danych i informacji	Ocena ekspercka	Rekomendacja dot. uzupełnień/ zmian diagnozy w Programie
A	B	C	D
	Rzeszów 2018); Efektywne szkolnictwo zawodowe jako kluczowy element nowoczesnej gospodarki, Raport, , WEI, Warszawa 2016 Monitor Kształcenia i Szkolenia 2019, tom 2.		
Potrzeba: Potrzeba zmian w ofercie szkół branżowych w zakresie dalszego kształcenia w zawodzie górnika (punktu widzenia transformacji regionu). Opis: W kontekście transformacji energetycznej Śląska konieczne są systemowe zmiany w zakresie szkolnictwa zawodowego, uwzględniające analizy zapotrzebowania na przyszłe zawody. Priorytetem staje się rozwój innowacyjnych i wysoko produktywnych sektorów gospodarki, takich jak: ICT, elektromobilność, branża medyczna, tzw. „zielona gospodarka” oraz przemysły wschodzące. Zmiana profilu gospodarczego pociąga za sobą dostosowanie kapitału ludzkiego do	Źródło: Sprawiedliwa transformacja Śląska. Wyzwania z perspektywy społecznej - analiza i rekomendacje, 2019 Potencjały i wyzwania rozwojowe województwa śląskiego w kontekście sprawiedliwej transformacji, Załącznik nr 1 do wstępnego projektu Regionalnego Planu Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego 2030 – v.01 Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030	Ocena: Problem nieujęty w diagnozie (z wywiadów wynika, że stosowne uzupełnienia będą mieć miejsce w kolejnej wersji Programu)	Rekomendacja: Rekomenduje się uzupełnienie w diagnozie kwestii konieczności zmian w ofercie szkół branżowych regionu, bezpośrednio odnosząc się do wskazań Sprawiedliwej Transformacji Śląska.

Cel szczegółowy 16. Wspieranie równego dostępu do dobrej jakości, włączającego kształcenia i szkolenia oraz możliwości ich ukończenia, w szczególności w odniesieniu do grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji, od wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem przez ogólne i zawodowe kształcenie i szkolenie, po szkolnictwo wyższe, a także kształcenie i uczenie się dorosłych, w tym ułatwianie mobilności edukacyjnej dla wszystkich i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami			
Problem/Potrzeba -opis/uzasadnienie	Źródło danych i informacji	Ocena ekspercka	Rekomendacja dot. uzupełnień/ zmian diagnozy w Programie
A	B	C	D
potrzeb rynku pracy, m.in. poprzez zmiany w szkolnictwie zawodowym.			

Cel szczegółowy	17. Wspieranie uczenia się przez całe życie, w szczególności elastycznych możliwości podnoszenia umiejętności i zmiany kwalifikacji dla wszystkich, z uwzględnieniem umiejętności w zakresie przedsiębiorczości i kompetencji cyfrowych, lepsze przewidywanie zmian i zapotrzebowania na nowe umiejętności na podstawie potrzeb rynku pracy, ułatwianie zmian ścieżki kariery zawodowej i wspieranie mobilności zawodowej
Priorytet	V: SPOŁECZNE ŚLĄSKIE
Działania	Edukacja dorosłych (usługi rozwojowe) Wsparcie lokalnych inicjatyw na rzecz kształcenia osób dorosłych

Ogólna ocena diagnozy dla CS 17

Zawarta w Programie diagnoza w zakresie CS 17 odnosi się przede wszystkim do zdefiniowanych ogólnie – powszechnych (ogólnopolskich, europejskich lub globalnych) wyzwań, potrzeb/problemów, niespecyficznych dla województwa śląskiego (np. związanych z pandemią Covid, z niskim udziałem osób biorących udział w kształceniu ustawicznym, z koniecznością podnoszenia i zmiany kwalifikacji i/lub kompetencji, z uwzględnieniem kwalifikacji / kompetencji przyszłości, z potrzebą podnoszenia umiejętności językowych). Zawiera tylko wzmianki o konsekwencjach pandemii, bez odwołania do konkretnych wniosków lub danych diagnostycznych związanych z koronawirusem. Nawiązuje do danych zebranych dla Śląskiego (np. Barometr zawodów 2020), jednak bardzo ogólnie określa deficyty w zakresie kompetencji/kwalifikacji, a jednocześnie zawężająco ujmuje grupy docelowych zawodów (np. „wykwalifikowani pracownicy fizyczni w zawodach tradycyjnych”).

Szersza diagnoza dla obszaru edukacji uwzględnia aktualne dane, jednak w odniesieniu do kształcenia ustawicznego takie dane nie zostały zaprezentowane. Problemem diagnozy w zakresie CS 17 są nakładające się zakresy obszarów tematycznych edukacji i rynku pracy, przez co działania CS 17 nie są uzasadnione danymi „edukacyjnymi”, ale też nie odnoszą się do konkretnych danych dotyczących rynku pracy.

Poniżej zaprezentowano kluczowe potrzeby w obszarze edukacji identyfikowane w regionie.

1. Potrzeba podnoszenia i zmiany kwalifikacji/kompetencji, z uwzględnieniem kompetencji przyszłości
2. Trudność w znalezieniu wykwalifikowanych pracowników fizycznych w zawodach tradycyjnych, zgodnie z deficytami wskazywanymi w Barometrze zawodów
3. Potrzeba posiadania umiejętności językowych

4. Konieczność podniesienia poziomu uczestnictwa osób dorosłych w kształceniu, przez zwiększenie jakości i dostępu do oferty kształcenia ustawicznego oraz promocję uczenia się przez całe życie

5. Globalne zmiany, zmieniające się potrzeby rynku pracy, w tym skutki pandemii COVID-19

6. Trudniejszy dostęp do dobrej jakości ofert edukacji na obszarach np.: oddalonych od dużych ośrodków edukacyjnych, wiejskich, marginalizowanych

Rekomendacje dotyczące możliwych zmian i uzupełnień treści diagnozy zawarto w tabeli poniżej.

Tabela 11. Zmiany w diagnozie - problemy/potrzeby nieuwjęte w diagnozie i/lub opisane w niewystarczającym stopniu

Cel szczegółowy 17: Wspieranie uczenia się przez całe życie, w szczególności elastycznych możliwości podnoszenia umiejętności i zmiany kwalifikacji dla wszystkich, z uwzględnieniem umiejętności w zakresie przedsiębiorczości i kompetencji cyfrowych, lepsze przewidywanie zmian i zapotrzebowania na nowe umiejętności na podstawie potrzeb rynku pracy, ułatwianie zmian ścieżki kariery zawodowej i wspieranie mobilności zawodowej)			
Problem/Potrzeba - opis/uzasadnienie	Źródło danych i informacji	Ocena ekspercka	Rekomendacja dot. uzupełnień/zmian diagnozy w Programie
A	B	C	D
Potrzeba podnoszenia i zmiany kwalifikacji/kompetencji, z uwzględnieniem kompetencji przyszłości	FE SL	Problem został zasygnalizowany w diagnozie, jednak bez oparcia w danych dotyczących województwa śląskiego. Według prognoz do 2025 roku w Polsce większość stanowisk pracy będzie wymagać wysokich kwalifikacji⁷⁰. Pożądane kwalifikacje/kompetencje są sformułowane ogólnie („kompetencje techniczne i cyfrowe; kompetencje społeczne; wyższe kompetencje poznawcze, jak również kompetencje w zakresie zarządzania ludźmi, zdolności negocjacyjnych, inteligencji emocjonalnych, elastyczności poznawczej, rozwiązywania złożonych problemów, krytycznego myślenia, kreatywności”). Pozytywnie należy ocenić wskazanie kadry administracji samorządowej jako grupy, która powinna podnosić kompetencje cyfrowe m.in. w obszarze cyberbezpieczeństwa.	Rekomenduje się wskazanie konkretnych branż powiązanych z inteligentnymi specjalizacjami województwa śląskiego (por. energetyka, medycyna, technologie informacyjne i komunikacyjne, zielona gospodarka, przemysły wschodzące) ⁷¹ – tak, aby na etapie wdrożeniowym możliwe było wskazanie kwalifikacji i/lub kompetencji oraz zawodów deficytowych (na podstawie danych o lokalnym rynku pracy i wykształceniu), w oparciu o dane z Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Śląskiego 2030 oraz zgodnie z Wytycznymi KE dotyczącymi transformacji cyfrowej czy też zielonej transformacji.
Trudność w znalezieniu wykwalifikowanych pracowników fizycznych w zawodach	FE SL	Problem niewystarczająco opisany w diagnozie – mimo odwołania do śląskiego Barometru zawodów brakuje danych o deficytowych zawodach oraz kwalifikacjach/kompetencjach oraz wskazania, na jakiej podstawie w Programie	Nie rekomenduje się zmian zapisów w Programie, jednak na etapie wdrożeniowym przydatne będzie wskazanie konkretnych zawodów lub kwalifikacji i/lub kompetencji deficytowych/rozwijanych dzięki

⁷⁰ Zintegrowana Strategia Umiejętności 2030, s. 51

⁷¹ Regionalna Strategia Innowacji Województwa Śląskiego 2030

Cel szczegółowy 17: Wsparcie uczenia się przez całe życie, w szczególności elastycznych możliwości podnoszenia umiejętności i zmiany kwalifikacji dla wszystkich, z uwzględnieniem umiejętności w zakresie przedsiębiorczości i kompetencji cyfrowych, lepsze przewidywanie zmian i zapotrzebowania na nowe umiejętności na podstawie potrzeb rynku pracy, ułatwianie zmian ścieżki kariery zawodowej i wspieranie mobilności zawodowej)			
Problem/Potrzeba - opis/uzasadnienie	Źródło danych i informacji	Ocena ekspercka	Rekomendacja dot. uzupełnień/zmian diagnozy w Programie
A	B	C	D
tradycyjnych, zgodnie z deficytami wskazywanymi w Barometrze zawodów		wybrano tę grupę.	interwencji. Jeśli potencjalnymi odbiorcami wsparcia mają być osoby przygotowywane do pracy jako wykwalifikowani pracownicy fizyczni w zawodach tradycyjnych, to warto np. uwzględnić cudzoziemców, którzy mogą być jedną z grup docelowych wsparcia.
Potrzeba posiadania umiejętności językowych	FE SL	Problem niewystarczająco opisany w diagnozie, brak uzasadnienia, brak istotnych danych i informacji.	Nie rekomenduje się zmian zapisów w Programie, jednak na etapie wdrożeniowym warto rozważyć wskazanie konkretnych języków obcych, które są deficytowe i/lub pożądane przez pracodawców (także w odniesieniu do języka polskiego jako obcego w przypadku cudzoziemców) - na przykład na podstawie analiz ogłoszeń o pracę w województwie śląskim oraz analiz i opracowań WUP w Katowicach.
Konieczność podniesienia poziomu uczestnictwa osób dorosłych w kształceniu, przez zwiększenie jakości i dostępu do oferty kształcenia ustawicznego oraz	FE SL	W 2020 roku osoby dorosłe w wieku 25-64 lata uczestniczące w kształceniu się lub szkoleniu stanowiły w Polsce 3,7%, w woj. śląskim – 3,4%, co daje 7. miejsce wśród województw, po mazowieckim (5,5%), dolnośląskim (4,95) małopolskim (4,8%) czy lubelskim (4,3%), GUS BDL. Postępujące starzenie się ludzi zawodowo aktywnych powoduje coraz większe zapotrzebowanie na pracujących 50-latków i 60-latków, jednak w porównaniu do innych krajów OECD, potencjał	Rekomenduje się poszerzenie charakterystyki grup docelowych interwencji ze względu na wiek, płeć, poziom wykształcenia oraz status na rynku pracy, zgodnie z danymi na temat uczestnictwa osób dorosłych w kształceniu ustawicznym i uczeniu się przez całe życie.

Cel szczegółowy 17: Wsparcie uczenia się przez całe życie, w szczególności elastycznych możliwości podnoszenia umiejętności i zmiany kwalifikacji dla wszystkich, z uwzględnieniem umiejętności w zakresie przedsiębiorczości i kompetencji cyfrowych, lepsze przewidywanie zmian i zapotrzebowania na nowe umiejętności na podstawie potrzeb rynku pracy, ułatwianie zmian ścieżki kariery zawodowej i wspieranie mobilności zawodowej)			
Problem/Potrzeba - opis/uzasadnienie	Źródło danych i informacji	Ocena ekspercka	Rekomendacja dot. uzupełnień/zmian diagnozy w Programie
A	B	C	D
promocję uczenia się przez całe życie		osób 55+ w Polsce wciąż nie jest w pełni wykorzystany (OECD, 2018) ⁷² .	
Trudniejszy dostęp do dobrej jakości ofert edukacji na obszarach np.: oddalonych od dużych ośrodków edukacyjnych, wiejskich, marginalizowanych	FE SL	Problem niewystarczająco opisano w diagnozie.	Nie rekomenduje się zmian zapisów w Programie, jednak na etapie wdrożeniowym należy rozważyć premiowanie obszarów o trudniejszym dostępie do edukacji ,w oparciu o dane dotyczące infrastruktury i dostępności oferty edukacyjnej (zwłaszcza dla osób dorosłych).

⁷² Zintegrowana Strategia Umiejętności 2030, s. 51

Cel szczegółowy	18: Wspieranie aktywnego włączenia społecznego w celu promowania równości szans, niedyskryminacji i aktywnego uczestnictwa, oraz zwiększanie zdolności do zatrudnienia, w szczególności grup w niekorzystnej sytuacji.
Priorytet	V Społeczne Śląskie
Działania	Ekonomia społeczna Aktywizacja społeczno-zawodowa osób wykluczonych społecznie, w tym biernych zawodowo oraz wsparcie podmiotów reintegracyjnych

Ogólna ocena diagnozy dla CS 18

Diagnoza sytuacji w obszarze wsparcia aktywnej integracji CS 18 w pełni formułuje problemy i wyzwania, oparte na dowodach, odnoszące się do zakresu interwencji – **nie wymaga modyfikacji i uzupełnień.**

Cel szczegółowy	19. Wspieranie integracji społeczno-gospodarczej obywateli państw trzecich, w tym migrantów
Priorytet	V. Społeczne Śląskie
Działania	Aktywizacja zawodowa i społeczna migrantów

Ogólna ocena diagnozy dla CS 19.

Diagnoza sytuacji w obszarze wsparcia obywateli państw trzecich na rynku pracy jest niewystarczająca.

Zasygnalizowano jedynie fakt wzrastającej liczby cudzoziemców oraz ich rolę na śląskim rynku pracy. Nie przedstawiono skali zjawiska ani problemów na rynku pracy, z jakimi borykają się migranci i obywatele państw trzecich, uzasadniających kierunki wsparcia.

Rekomendacje dotyczące możliwych zmian i uzupełnień treści diagnozy zawarto w tabeli poniżej.

Tabela 12 Zmiany w diagnozie - problemy/potrzeby nieuwjęte w diagnozie i/lub opisane w niewystarczającym stopniu

Cel szczegółowy Wspieranie integracji społeczno-gospodarczej obywateli państw trzecich, w tym migrantów			
Problem/Potrzeba - opis/uzasadnienie	Źródło danych i informacji	Ocena ekspercka	Rekomendacja dot. uzupełnień/zmian diagnozy w Programie
A	B	C	D
Problem: Skala obywateli państw trzecich na polskim rynku pracy i w polskim społeczeństwie. Opis: W programie opisano ogólnie, iż liczba cudzoziemców na śląskim rynku wzrasta. Skalę tę można wyrazić liczbą wydanych pozwoleń na pracę w ujęciu rocznym.	Źródło: Zezwolenia na pracę cudzoziemców w Polsce w 2020 r.⁷³ Informacja sygnalna GUS, str.2	Ocena: Problem niewystarczająco opisany w diagnozie RPO.	Rekomendacja: Rekomenduje się uzupełnienie diagnozy poprzez wprowadzenie odwołania do faktu, iż w województwie śląskim liczba zezwoleń na pracę wydanych obywatelom państw trzecich wzrosła w latach 2015-2020 z 2003 do 34469.
Problem Skala wsparcia uzależniona być powinna od „oddalenia” kulturalnego obywateli państw trzecich. W Diagnozie należy przedstawić najpowszechniejszy profil takich osób. Opis: W Diagnozie nie przedstawiono profilu migranta	Źródło: Zezwolenia na pracę cudzoziemców w Polsce w 2020 r.⁷⁴ Informacja sygnalna GUS, str.3	Ocena: Problem niewystarczająco opisany w diagnozie RPO.	Rekomendacja: Rekomenduje się uzupełnienie diagnozy poprzez wprowadzenie odwołania do faktu, iż w województwie śląskim 80% obcokrajowców to obywatele Ukrainy.
Problem Kierunek wsparcia obywateli państw	Źródło: Analiza sytuacji społeczno-	Ocena: Problem niewystarczająco opisany w	Rekomendacja: Rekomenduje się uzupełnienie

⁷³ Informację opracowano na podstawie danych MRPiT dotyczących zezwoleń na pracę cudzoziemców.

⁷⁴ Informację opracowano na podstawie danych MRPiT dotyczących zezwoleń na pracę cudzoziemców.

Cel szczegółowy Wsparcie integracji społeczno-gospodarczej obywateli państw trzecich, w tym migrantów			
Problem/Potrzeba - opis/uzasadnienie	Źródło danych i informacji	Ocena ekspercka	Rekomendacja dot. uzupełnień/zmian diagnozy w Programie
A	B	C	D
trzecich w województwie śląskim powinien być poprzedzony diagnozą ich potrzeb i problemów Opis. W Diagnozie nie przedstawiono głównych problemów obywateli państw trzecich na Śląsku	ekonomicznej cudzoziemców w województwie śląskim wraz z oceną możliwości wsparcia tej grupy w ramach RPO WSL na lata 2014-2020., Biostat, EuConsult, 2017	diagnozie RPO.	diagnozy poprzez wprowadzenie następujących wniosków z przytaczanego źródła. Barierę w zatrudnianiu cudzoziemców stanowią koszty związane z zatrudnianiem, nadmiar obowiązków biurowatycznych, rodzaj wizy oraz zezwolenia na pobyt i pracę, które posiada cudzoziemiec oraz brak znajomości języka polskiego (str.142) potrzebna jest nauka języka polskiego, ale także wsparcie dzieci cudzoziemców, rozszerzenie pomocy społecznej, wsparcie procesu integracji studentów zagranicznych, popularyzacja informacji o regionie, rynku pracy, służbie zdrowia czy ofercie edukacyjnej i kulturalnej, przeciwdziałanie nadużyciom ze strony pracodawcom oraz włączenie imigrantów w życie kulturalne i społeczne regionu (str. 144) Większość cudzoziemców pracuje w szarej strefie” (str.4)

Cel szczegółowy	20. Zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które wspierają dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym wspieranie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej
Priorytet	V Społeczne Śląskie
Działania	Usługi społeczne Usługi zdrowotne

Ogólna ocena diagnozy dla CS 20

Diagnoza sytuacji w obszarze zwiększenia dostępności usług społecznych i zdrowotnych CS 20 w pełni formułuje problemy i wyzwania, oparte na dowodach, odnoszące się do zakresu interwencji.

Diagnoza sytuacji jest kompletna – nie wymaga modyfikacji i uzupełnień.

Cel szczegółowy	21. Promowanie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci
Priorytet	V Społeczne Śląskie
Działania	Rozwój usług dla rodzin, dzieci i młodzieży, w tym wsparcie psychiczne Deinstytucjonalizacja pieczy zastępczej Usługi dla osób w kryzysie bezdomności Oddolne inicjatywy społeczne i zdrowotne

Ogólna ocena diagnozy dla CS 21

Diagnoza sytuacji w obszarze zwiększenia dostępności usług społecznych i zdrowotnych CS 21 formułuje problemy i wyzwania oparte na dowodach, odnoszące się do zakresu interwencji.

Rekomendowane uzupełnienia i zmiany w diagnozie

Rekomenduje się odwołanie w diagnozie do rekomendacji wynikających z badania Ewaluacja wpływu RPO WSL 2014-2020 w obszarze wsparcia usług społecznych i zdrowotnych oraz systemu ochrony zdrowia w województwie śląskim (Re-Source 2020) formułujących zalecenia dotyczące kategorii interwencji wsparcia psychicznego dzieci i młodzieży (str.215-216).

Tabela 13. Zmiany w diagnozie - problemy/potrzeby nieuwjęte w diagnozie i/lub opisane w niewystarczającym stopniu

Cel Szczegółowy 21. Promowanie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci			
Problem/Potrzeba - opis/uzasadnienie	Źródło danych i informacji	Ocena ekspercka	Rekomendacja dot. uzupełnień/ zmian diagnozy w Programie
A	B	C	D
Problem: Dostępności usług społecznych i zdrowotnych	Źródło: --	Ocena: Opis problemu jest możliwy do uzupełnienia	Rekomendacja: Sugeruje się odwołanie w diagnozie do rekomendacji wynikających z badania Ewaluacja wpływu RPO WSL 2014-2020 w obszarze wsparcia usług społecznych i zdrowotnych oraz systemu ochrony zdrowia w województwie śląskim (Re-Source 2020) formułujących zalecenia dotyczące kategorii interwencji wsparcia psychicznego dzieci i młodzieży (str.215-216).

Cel szczegółowy	22. Poprawa równego dostępu do wysokiej jakości usług sprzyjających włączeniu społecznemu w zakresie kształcenia, szkoleń i uczenia się przez całe życie poprzez rozwój łatwo dostępnej infrastruktury, w tym poprzez wspieranie odporności w zakresie kształcenia i szkolenia na odległość oraz online
Priorytet	VI. Śląskie dla mieszkańca
Działania	Infrastruktura szkolnictwa wyższego i zawodowego

Ogólna ocena diagnozy dla CS 22

Diagnoza w obszarze infrastruktury edukacyjnej koncentruje się na wyzwaniach i potrzebach związanych ze szkolnictwem zawodowym i wyższym, co jest słuszne i uzasadnione z uwagi na strategiczne skupienie interwencji na tych tematach z uwagi na duże występujące potrzeby, brak możliwości wsparcia w tym zakresie w perspektywie 2014-2020 (w przypadku infrastruktury szkolnictwa wyższego) oraz brak przewidzianego wsparcia na poziomie krajowych programów operacyjnych w perspektywie 2021-2027 oraz w Krajowym Planie Odbudowy i Zwiększania Odporności.

Potrzeba wsparcia infrastrukturalnego uczelni wynika także wprost z wyników badania „Ewaluacja dotycząca sposobu, w jaki wsparcie z Regionalnego Programu Województwa Śląskiego 2014-2020 przyczyniło się do osiągnięcia celów w ramach priorytetów XI "Wzmocnienie potencjału edukacyjnego" oraz XII "Infrastruktura edukacyjna", w ramach którego rekomendowano, aby w perspektywie finansowej 2021-2027 uwzględnić możliwość dofinansowania infrastruktury szkolnictwa wyższego, w tym doposażania sal i laboratoriów, stwarzając warunki do prowadzenia badań w zakresie zgodnym z inteligentnymi specjalizacjami regionu, a także kontynuować wsparcie w zakresie infrastruktury szkolnictwa zawodowego⁷⁵.

Diagnoza w obszarze wsparcia infrastruktury szkolnictwa wyższego trafnie wskazuje najważniejsze i aktualne wyzwania w tym zakresie. Zapisy zawarte w diagnozie są zbieżne z zapisami Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego 2030 w kwestii zidentyfikowanego słabego powiązania kierunków kształcenia z potrzebami rynku pracy i wyzwaniami nowoczesnej gospodarki, opartej o technologie cyfrowe i zieloną transformację. Odpowiedzią na to wyzwanie jest planowane w Strategii Działanie: *Podniesienie jakości i poprawa dostępu do nowoczesnej oferty edukacyjnej na wszystkich poziomach nauczania, odpowiadającej*

⁷⁵ Ewaluacja dotycząca sposobu, w jaki wsparcie z Regionalnego Programu Województwa Śląskiego 2014-2020 przyczyniło się do osiągnięcia celów w ramach priorytetów XI "Wzmocnienie potencjału edukacyjnego" oraz XII "Infrastruktura edukacyjna", str. 156, 158.

wyzwaniom społecznym i gospodarczym, w tym rynku pracy w ramach celu operacyjnego B.3 *Atrakcyjny i efektywny system edukacji i nauki*⁷⁶.

Wskazano także na potrzebę wsparcia infrastruktury szkolnictwa zawodowego. Mimo znaczących inwestycji w tym zakresie, nadal identyfikuje się deficyty w tym zakresie ze względu na wieloletnie niedoinwestowanie.

W diagnozie zidentyfikowano także problem malejącej liczby uczelni i studentów, co ma swoje przełożenie na niski (niższy niż średni poziom dla kraju) poziom współczynnika osób studiujących względem liczby mieszkańców w regionie⁷⁷. Wyzwaniem wskazanym w Programie jest także niedoinwestowanie infrastruktury dydaktycznej i badawczej, które powoduje niską atrakcyjność oferty kształcenia wyższego dla studentów oraz niską atrakcyjność dla kadry dydaktycznej o wysokim potencjale, co z kolei niesie konsekwencje w postaci odpływu studentów i nauczycieli akademickich do bardziej atrakcyjnych uczelni w innych województwach. Wyzwanie to koresponduje z celem operacyjnym B.3 *Atrakcyjny i efektywny system edukacji i nauki* – Działanie: *Podnoszenie konkurencyjności i atrakcyjności ośrodków akademickich i placówek szkolnictwa wyższego w regionie*⁷⁸.

W Programie nie odniesiono się do zapisów strategii branżowej dotyczącej edukacji i szkolnictwa wyższego, ponieważ projekt Regionalnej Polityki Rozwoju Edukacji Województwa Śląskiego nadal jest w procesie opracowywania i nie jest dostępny publicznie.

W diagnozie zawarto także aktualne wyzwania dla edukacji wynikające z pandemii COVID-19. W obliczu konieczności odbudowania gospodarki po gwałtownym kryzysie wywołanym przez kolejne lockdowny, konieczne jest stwarzanie warunków dla zatrzymania na uczelniach województwa śląskiego wyspecjalizowanej kadry dydaktycznej, zwłaszcza na kierunkach dotyczących inteligentnych specjalizacji regionu.

Lista identyfikowanych kluczowych problemów/potrzeb społeczno-gospodarczych regionu w obszarze wsparcia określonym CS 22 została zaprezentowana poniżej.

1. Dostosowanie kształcenia zawodowego oraz kształcenia na poziomie wyższym do potrzeb rynku pracy i wyzwań nowoczesnej gospodarki opartej o technologie cyfrowe i zieloną transformację. Źródło danych informacji: Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego 2030, IDI
2. Potrzeba modernizacji infrastruktury szkolnictwa zawodowego. Źródło danych informacji: Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego 2030, IDI
3. Niski poziom współczynnika osób studiujących względem liczby mieszkańców w regionie. Źródło danych informacji: GUS, Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego 2030
4. Niedoinwestowana infrastruktura dydaktyczna i badawcza powodująca niską atrakcyjność oferty kształcenia wyższego dla studentów oraz niską atrakcyjność dla kadry dydaktycznej o wysokim potencjale. Źródło danych informacji: IDI, Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego 2030

Diagnoza sytuacji jest kompletna – nie wymaga modyfikacji i uzupełnień.

⁷⁶ Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego 2030, str. 123.

⁷⁷ Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego 2030, str. 37.

⁷⁸ Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego 2030, str. 123.

Cel szczegółowy	23 Wspieranie włączenia społeczno – gospodarczego społeczności marginalizowanych, gospodarstw domowych o niskich dochodach oraz grup w niekorzystnej sytuacji, w tym osób o szczególnych potrzebach, dzięki zintegrowanym działaniom obejmującym usługi mieszkaniowe i usługi społeczne
Priorytet	VI Śląskie dla mieszkańca
Działania	Infrastruktura usług społecznych (w tym tworzenie i rozwój placówek dziennego pobytu i placówek krótkookresowego pobytu, rozwój usług świadczonych w środowisku, wsparcie rodzinnej pieczy zastępczej oraz wsparcie mieszkań chronionych i wspomaganych)

Ogólna ocena diagnozy dla CS 23

Diagnoza dotycząca wsparcia z zakresu infrastruktury usług społecznych jest trafna i zgodna z dokumentami strategicznymi, jednak wymaga uzupełnień.

W diagnozie słusznie wskazano, że osoby niesamodzielne wymagają szczególnego wsparcia ze strony systemu pomocy społecznej, a głównym problemem dotyczącym tę grupę jest brak działań systemowych i dostępu do powszechnych usług opiekuńczych/asystenckich. Nie poparto jednak tego wyzwania danymi dotyczącymi dostępności do placówek opiekuńczych w regionie. Wyzwanie to jest zgodne z wyzwaniami opisanymi w Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego Śląskie 2030⁷⁹ oraz koresponduje z działaniami wskazanymi w tymże dokumencie w ramach Celu operacyjnego B.1. *Wysoka jakość usług społecznych, w tym zdrowotnych (Podnoszenie dostępu do usług wspierających funkcjonowanie rodziny, w tym opieki wytchnieniowej nad osobami zależnymi, Rozwój sektora srebrnej gospodarki oraz rozwój, integracja i koordynacja usług wspierających funkcjonowanie osób niesamodzielnych)*⁸⁰.

W diagnozie wskazano także na wyzwanie związane ze wzrostem zapotrzebowania na usługi opiekuńcze świadczone w dotychczasowym środowisku danej osoby, zwłaszcza przez nieformalne sieci wsparcia oraz wyspecjalizowane podmioty zewnętrzne, co jest zbieżne z ideą deinstytucjonalizacji usług, promowaną przez KE oraz podkreślaną w dokumentach strategicznych na poziomie regionu⁸¹. W diagnozie podkreślono także, iż konieczność deinstytucjonalizacji poprzez promowanie działań w postaci wspierania małych, opartych o społeczności lokalne placówek i usług świadczonych w środowisku danej osoby dobitnie ukazała pandemia COVID-19, podczas której jednym z największych wyzwań okazało się opanowanie sytuacji zdrowotnej w dużych ośrodkach opieki, w których przebywały wyjątkowo podatne na zakażenie osoby starsze i przewlekle chore.

⁷⁹ Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego Śląskie 2030, str. 15.

⁸⁰ Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego Śląskie 2030, str. 122.

⁸¹ Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego Śląskie 2030, str. 16.

W diagnozie nie uwzględniono potrzeby związanej ze wspieraniem mieszkalnictwa chronionego, mimo iż w Programie przewidziano tego rodzaju wsparcie w ramach Działania 6.2 oraz w uzasadnieniu do wyboru celu szczegółowego (Tabela 1) wskazano, iż zgodnie z prognozą liczby osób oczekujących na uzyskanie pomocy w poszczególnych rodzajach placówek, nastąpi wzrost zapotrzebowania na uzyskanie wsparcia w mieszkaniach chronionych. Nie podano jednak źródła takich informacji. Rekomenduje się uzupełnienie diagnozy o stosowny zapis oraz wskazanie źródła informacji.

Listę identyfikowanych kluczowych problemów/potrzeb społeczno-gospodarczych regionu w obszarze wsparcia CS 23 zaprezentowano poniżej.

1. Gorsza niż w innych województwach dostępność do usług społecznych i opiekuńczych.
Źródło danych informacji: Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego Śląskie 2030, GUS

2. Wzrost zapotrzebowania na usługi opiekuńcze świadczone w dotychczasowym środowisku danej osoby, zwłaszcza przez nieformalne sieci wsparcia oraz wyspecjalizowane podmioty zewnętrzne. Źródło danych informacji: Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego Śląskie 2030

3. Prognozowany wzrost zapotrzebowania na uzyskanie wsparcia w mieszkaniach chronionych. Źródło danych informacji: Źródło danych informacji: Tabela 1 Uzasadnienie wyboru celów szczegółowych

Rekomendacje dotyczące możliwych zmian i uzupełnień treści diagnozy zawarto w tabeli poniżej.

Tabela 14. Zmiany w diagnozie - problemy/potrzeby nieuwjęte w diagnozie i/lub opisane w niewystarczającym stopniu

Cel szczegółowy 23. Wspieranie włączenia społeczno – gospodarczego społeczności marginalizowanych, gospodarstw domowych o niskich dochodach oraz grup w niekorzystnej sytuacji, w tym osób o szczególnych potrzebach, dzięki zintegrowanym działaniom obejmującym usługi mieszkaniowe i usługi społeczne			
Problem/Potrzeba -opis/uzasadnienie	Źródło danych i informacji	Ocena ekspercka	Rekomendacja dot. uzupełnień/ zmian diagnozy w Programie
A	B	C	D
Problem: Zapis: „Wg badania BAEL na koniec 2019 r. w województwie śląskim odnotowano 281 tys. osób niepełnosprawnych, w tym 86 tys. (30,6%) o znacznym stopniu niepełnosprawności, 112 tys. (39,9%) o stopniu umiarkowanym i 83 tys. (29,5%) – o stopniu lekkim.” (str. 29). Opis: Według danych BAEL na koniec 2019 r., liczba osób niepełnosprawnych wieku 16 lat i więcej wyniosła 291 tys. Taka sama informacja znajduje się w Raporcie o stanie województwa za 2020 rok oraz Projekcie Regionalnej Polityki Zdrowia Województwa Śląskiego 2030.	Źródło: Dane GUS na podstawie Badania aktywności ekonomicznej ludności (BAEL), 2019. (Osoby niepełnosprawne w wieku 16 lat i więcej wg typu aktywności) Projekt Regionalnej Polityki Zdrowia Województwa Śląskiego 2030, str. 17. Raport o stanie województwa za 2020 rok, str. 107.	Ocena: Diagnoza zawiera błędne informacje na temat liczby osób niepełnosprawnych w województwie śląskim w 2019 r.	Rekomendacja: Rekomenduje się ponowne zrewidowanie danych zawartych w diagnozie i ich ewentualną korektę (jak w opisie problemu w kolumnie A)
Problem: Gorsza niż w innych województwach dostępność do usług społecznych i opiekuńczych Opis: Należy uzupełnić diagnozę o dane przywołane w Tabeli 1 Uzasadnienie wyboru celów szczegółowych, które prezentują zapisy zbieżne z zapisami zawartymi w Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego Śląskie 2030:	Źródło: Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego Śląskie 2030 Placówki stacjonarnej pomocy społecznej (miejsca (łącznie z filiami) na 10 tys. ludności), 2020, BDL GUS.	Ocena: Problem niewystarczająco opisany w diagnozie, nie poparty danymi.	Rekomendacja: Rekomenduje się poparcie danymi problemu dotyczącego gorszej niż w innych województwach dostępności do usług społecznych i opiekuńczych (jak w opisie problemu w kolumnie A)

Cel szczegółowy 23. Wspieranie włączenia społeczno – gospodarczego społeczności marginalizowanych, gospodarstw domowych o niskich dochodach oraz grup w niekorzystnej sytuacji, w tym osób o szczególnych potrzebach, dzięki zintegrowanym działaniom obejmującym usługi mieszkaniowe i usługi społeczne			
Problem/Potrzeba -opis/uzasadnienie	Źródło danych i informacji	Ocena ekspercka	Rekomendacja dot. uzupełnień/ zmian diagnozy w Programie
A	B	C	D
„Pod względem liczby osób starszych przypadających na 1 miejsce w domach pomocy społecznej oraz placówkach zapewniających całodobową opiekę, województwo śląskie lokowało się dopiero odpowiednio na 15. i 7. miejscu w kraju.” Należy podać również źródło powyższych informacji. Ponadto, warto przywołać dane GUS: W 2020 r. liczba miejsc w placówkach stacjonarnej pomocy społecznej (łącznie z filiami) na 10 tys. ludności wynosiła w województwie śląskim 30,7, co spozycjonowało region na 9. miejscu w kraju. Jest to jednocześnie wartość niższa niż wartość dla całej Polski (31,2)⁸².			
Problem: Prognozowany wzrost zapotrzebowania na uzyskanie wsparcia w mieszkaniach chronionych i wspomaganych Opis: W Tabeli 1 Uzasadnienie wyboru celów szczegółowych wskazano, iż „Zgodnie z prognozą liczby osób oczekujących na uzyskanie pomocy w poszczególnych rodzajach placówek, nastąpi wzrost zapotrzebowania na uzyskanie wsparcia w mieszkaniach chronionych.” W	Tabela 1 Uzasadnienie wyboru celów szczegółowych Ocena zasobów pomocy społecznej województwo śląskie 2020, str. 99.	Problem nieuwjęty w diagnozie mimo, iż w Programie przewidziano tego rodzaju wsparcie w ramach Działania 6.2 oraz w uzasadnieniu do wyboru celu szczegółowego (Tabela 1) wskazano, iż zgodnie z prognozą liczby	Rekomenduje się zaakcentowanie w diagnozie problemu prognozowanego wzrostu zapotrzebowania na uzyskanie wsparcia w mieszkaniach chronionych lub wspomaganych i wskazanie danych źródłowych

⁸² Placówki stacjonarnej pomocy społecznej (miejsc (łącznie z filiami) na 10 tys. ludności), 2020, BDL GUS.

Cel szczegółowy 23. Wspieranie włączenia społeczno – gospodarczego społeczności marginalizowanych, gospodarstw domowych o niskich dochodach oraz grup w niekorzystnej sytuacji, w tym osób o szczególnych potrzebach, dzięki zintegrowanym działaniom obejmującym usługi mieszkaniowe i usługi społeczne			
Problem/Potrzeba -opis/uzasadnienie	Źródło danych i informacji	Ocena ekspercka	Rekomendacja dot. uzupełnień/ zmian diagnozy w Programie
A	B	C	D
diagnozie potrzeba ta nie została ujęta, mimo iż przewidziano działania odpowiadające na te potrzebę. Jak wynika z dokumentu, <i>Ocena zasobów pomocy społecznej województwo śląskie 2020</i>, śląskie Jednostki Organizacji Pomocy Społecznej przewidywały wzrost liczby oczekujących na uzyskanie pomocy w 2020 r. w przypadku mieszkań chronionych - o 31,9% w stosunku do roku poprzedniego, co świadczy o tym, że istniejąca oferta w tym zakresie jest nadal niewystarczająca w stosunku do istniejących potrzeb. Potrzebę wsparcia mieszkalnictwa chronionego w ramach FE SL na lata 2021-2027 potwierdzają także wyniki badania <i>Ewaluacja wpływu RPO WSL 2014-2020 w obszarze wsparcia usług społecznych i zdrowotnych oraz systemu ochrony zdrowia w województwie śląskim</i>, w ramach którego rekomendowano utrzymanie wsparcia w zakresie mieszkalnictwa chronionego w perspektywie 2021-2027⁸³.		osób oczekujących na uzyskanie pomocy w poszczególnych rodzajach placówek, nastąpi wzrost zapotrzebowania na uzyskanie wsparcia w mieszkaniach chronionych. Nie podano jednak źródła takich informacji. Rekomenduje się uzupełnienie diagnozy o stosowny zapis oraz wskazanie źródła informacji (<i>Ocena zasobów pomocy społecznej województwo śląskie 2020</i>, str. 99). Rekomenduje się także odniesienie do wyników badania <i>Ewaluacja wpływu RPO WSL 2014-2020 w obszarze wsparcia usług społecznych i zdrowotnych</i>	

⁸³ *Ewaluacja wpływu RPO WSL 2014-2020 w obszarze wsparcia usług społecznych i zdrowotnych oraz systemu ochrony zdrowia w województwie śląskim, 2021.*

Cel szczegółowy 23. Wspieranie włączenia społeczno – gospodarczego społeczności marginalizowanych, gospodarstw domowych o niskich dochodach oraz grup w niekorzystnej sytuacji, w tym osób o szczególnych potrzebach, dzięki zintegrowanym działaniom obejmującym usługi mieszkaniowe i usługi społeczne			
Problem/Potrzeba -opis/uzasadnienie	Źródło danych i informacji	Ocena ekspercka	Rekomendacja dot. uzupełnień/ zmian diagnozy w Programie
A	B	C	D
		oraz systemu ochrony zdrowia w województwie śląskim.	

Cel szczegółowy	24. Zapewnienie równego dostępu do opieki zdrowotnej i wspieranie odporności systemów opieki zdrowotnej, w tym podstawowej opieki zdrowotnej, oraz wspieranie przechodzenia od opieki instytucjonalnej do opieki rodzinnej i środowiskowej
Priorytet	VI: Śląskie dla mieszkańca
Działania	Infrastruktura ochrony zdrowia

Ogólna ocena diagnozy dla CS 24.

Diagnoza w obszarze wsparcia infrastruktury ochrony zdrowia trafnie wskazuje najważniejsze i aktualne wyzwania w tej dziedzinie. Zapisy zawarte w diagnozie są zgodne i spójne z zapisami dokumentów strategicznych: Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego 2030 oraz Projektu Regionalnej Polityki Zdrowia Województwa Śląskiego 2030.

W diagnozie wskazano, że wyzwaniem, przed jakim stoi region są niekorzystne zmiany demograficzne (w tym zwłaszcza starzenie się społeczeństwa) oraz rozwój chorób cywilizacyjnych, w szczególności tych o charakterze przewlekłym, które są charakterystyczne dla starzejącej się populacji. Zapis ten jest zgodny z wyzwaniami i celami zawartymi zarówno w Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego 2030⁸⁴ (*Aktywna profilaktyka i zapewnienie kompleksowości usług medycznych, w szczególności w zakresie chorób cywilizacyjnych i wynikających ze zmian demograficznych*), jak i Projekcie Regionalnej Polityki Zdrowia Województwa Śląskiego 2030⁸⁵.

W programie wskazano także na problem niewystarczającej jakości, ciągłości, kompleksowości i efektywności usług medycznych. Problem ten koresponduje z zapisanym w Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego 2030 celem operacyjnym *B.1. Wysoka jakość usług społecznych, w tym zdrowotnych*, w ramach którego przewiduje się działania ukierunkowane na podniesienie jakości infrastruktury placówek ochrony zdrowia (w szczególności w obszarach deficytowych) oraz podniesienie jakości obsługi pacjentów, w tym wykorzystanie nowoczesnych technologii⁸⁶.

Ważnym wyzwaniem regionu jest także nierównomierna w skali całego regionu dostępność usług świadczonych przez placówki POZ oraz AOS. Dane statystyczne zaprezentowane w diagnozie wskazują na znaczące różnicowanie w dostępie do usług na poziomie poszczególnych powiatów. Analogiczne dane i wnioski zaprezentowane są w Projekcie Regionalnej Polityki Zdrowia Województwa Śląskiego 2030⁸⁷.

W diagnozie nie zawarto zapisów dotyczących wskazanego w Tabeli 1. Uzasadnienie wyboru celów szczegółowych wyzwania, jakim jest niewystarczające przystosowanie do potrzeb osób z niepełnosprawnościami oraz wynikająca z tego sugestia, iż takie wsparcie

⁸⁴ Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego 2030, str. 14, 22.

⁸⁵ Projekt Regionalnej Polityki Zdrowia Województwa Śląskiego 2030, str. 7, 41.

⁸⁶ Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego 2030, str. 122.

⁸⁷ Projekt Regionalnej Polityki Zdrowia Województwa Śląskiego 2030, str. 96, 97.

powinno być oferowane w ramach Programu. Zaleca się uzupełnienie diagnozy o stosowny zapis w tej kwestii w celu uzasadnienia potrzeby finansowania działań związanych z dostosowaniem infrastruktury ochrony zdrowia do potrzeb osób starszych i z niepełnosprawnościami oraz uspołnieniu logiki interwencji.

W diagnozie wskazano na konieczność deinstytucjonalizacji usług zdrowotnych, tj. przenoszenie ich na poziom środowiskowy. W szczególności podkreślono konieczność bardziej lokalnego świadczenia usług w stosunku do osób z zaburzeniami i chorobami psychicznymi. Wyzwanie to jest zgodne z zapisami Projektu Regionalnej Polityki Zdrowia Województwa Śląskiego 2030⁸⁸ - C1.8. *Rozwój szeroko rozumianej środowiskowej opieki psychiatrycznej*, a także z zapisami Śląskiego Programu Ochrony Zdrowia Psychicznego na lata 2019 – 2022 (w ramach *Celu szczegółowego II - Zapewnienie osobom z zaburzeniami psychicznymi wielostronnej opieki adekwatnej do ich potrzeb*, przewidziano realizację *Priorytetu 1 – Upowszechnienie środowiskowego modelu psychiatrycznej opieki zdrowotnej*⁸⁹.

W diagnozie przywołano odniesienie do skutków pandemii. Wskazano, iż niezbędne jest uwzględnienie wpływu skutków zdrowotnych wywołanych przez pandemię COVID-19 na zdrowie mieszkańców regionu poprzez zintensyfikowanie działań mających na celu promowanie zdrowia oraz ograniczenie narażenia na czynniki ryzyka chorób cywilizacyjnych. Zapisy te dotyczą jednak w większym stopniu wsparcia w ramach EFS+.

Lista identyfikowanych kluczowych problemów/potrzeb społeczno-gospodarczych regionu w obszarze wsparcia określonym CS 23:

1. Niekorzystne zmiany demograficzne (m. in. starzenie się społeczeństwa) oraz rozwój chorób cywilizacyjnych. Źródło danych informacji: GUS, Projekt Regionalnej Polityki Zdrowia; Województwa Śląskiego 2030, Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego 2030, IDI.
2. Niewystarczająca jakość, ciągłość, kompleksowość i efektywność świadczonych usług medycznych. Źródło danych informacji: GUS, Projekt Regionalnej Polityki Zdrowia Województwa Śląskiego 2030, Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego 2030, IDI.
3. Nierównomierny dostęp mieszkańców do placówek POZ i AOS. Źródło danych informacji: GUS, Projekt Regionalnej Polityki Zdrowia; Województwa Śląskiego 2030, Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego 2030.
4. Niewystarczające przystosowanie placówek do potrzeb osób starszych i z niepełnosprawnościami. Źródło danych informacji: GUS (Zdrowie i ochrona zdrowia w 2019 r.), Projekt Regionalnej Polityki Zdrowia Województwa Śląskiego 2030, Zdrowa przyszłość; Ramy strategiczne rozwoju systemu ochrony zdrowia na lata 2021–2027, z perspektywą do 2030 r.
5. Konieczność deinstytucjonalizacji opieki zdrowotnej. Źródło danych informacji: GUS, Projekt Regionalnej Polityki Zdrowia; Województwa Śląskiego 2030, Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego 2030, IDI

Rekomendacje dotyczące możliwych zmian i uzupełnień treści diagnozy zawarto w tabeli poniżej.

⁸⁸ Projekt Regionalnej Polityki Zdrowia Województwa Śląskiego 2030, str. 44.

⁸⁹ Śląski Program Ochrony Zdrowia Psychicznego na lata 2019 – 2022, str. 45.

Tabela 15. Zmiany w diagnozie - problemy/potrzeby nieuwjęte w diagnozie i/lub opisane w niewystarczającym stopniu

Cel szczegółowy 24. Zapewnienie równego dostępu do opieki zdrowotnej i wspieranie odporności systemów opieki zdrowotnej, w tym podstawowej opieki zdrowotnej, oraz wspieranie przechodzenia od opieki instytucjonalnej do opieki rodzinnej i środowiskowej			
Problem/Potrzeba -opis/uzasadnienie	Źródło danych i informacji	Ocena ekspercka	Rekomendacja dot. uzupełnień/ zmian diagnozy w Programie
A	B	C	D
Problem: Niewystarczające przystosowanie placówek do potrzeb osób starszych i z niepełnosprawnościami Opis: Zgodnie z danymi GUS z 2019 r., stopień przystosowania jednostek świadczących ambulatoryjną opiekę zdrowotną do potrzeb osób niepełnosprawnych jest niewystarczający. Spośród ponad 26 tys. jednostek (przychodni i praktyk lekarskich) 9,6% wykazało brak jakichkolwiek udogodnień dla osób niepełnosprawnych⁹⁰. W projekcie Regionalnej Polityki Zdrowia Województwa Śląskiego 2030 skazano, że jednym z wyzwań w zakresie rozwoju jakości infrastruktury ochrony zdrowia jest dostosowanie infrastrukturalne placówek medycznych dla osób starszych i z niepełnosprawnościami⁹¹.	Źródło: GUS (Zdrowie i ochrona zdrowia w 2019 r.), Projekt Regionalnej Polityki Zdrowia Województwa Śląskiego 2030. Zdrowa przyszłość. Ramy strategiczne rozwoju systemu ochrony zdrowia na lata 2021–2027, z perspektywą do 2030 r.	Ocena: Problem nieuwjęty w diagnozie, ale za to wskazany w Tabeli 1. Uzasadnienie wyboru celów szczegółowych. Z uwagi na zapisy w Programie dotyczące ukierunkowania wsparcia w części opisującej możliwe do dofinansowania rodzaje działań (Wsparcie powinno być ukierunkowane również na dostosowanie infrastruktury do potrzeb osób starszych i z niepełnosprawnościami), zaleca się umieszczenie adekwatnego zapisu także w diagnozie.	Rekomendacja: Rekomenduje się zaakcentowanie w diagnozie potrzeby dotyczącej dostosowania infrastruktury do potrzeb osób starszych i z niepełnosprawnościami. (jak w opisie problemu w kolumnie A)

⁹⁰ GUS (Zdrowie i ochrona zdrowia w 2019 r.),

⁹¹ Projekt Regionalnej Polityki Zdrowia Województwa Śląskiego 2030, str. 44.

Cel szczegółowy	25. Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych
Priorytet	VI Śląskie dla mieszkańca
Działania	Kultura i turystyka szczybla regionalnego

Ogólna ocena diagnozy dla CS 25.

Diagnoza w obszarze wsparcia kultury, turystyki i dziedzictwa kulturowego na poziomie regionalnym trafnie wskazuje najważniejsze i aktualne wyzwania w tym zakresie. Zapisy zawarte w diagnozie są zbieżne z zapisami Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego 2030 w kwestii ochrony i poprawy dostępu do relatywnie dużych zasobów dziedzictwa kulturowego i naturalnego województwa śląskiego oraz podniesienia efektywności i dostępności instytucji kultury o znaczeniu regionalnym - w Strategii przewidziano działania związane z podniesieniem jakości i poprawą dostępu do oferty i infrastruktury kultury, sportu, rekreacji i turystyki, a także promowaniem, upowszechnianiem i ochroną dziedzictwa kulturowego w ramach celu operacyjnego B.2. Aktywny mieszkaniowiec⁹².

W diagnozie podkreślono także potrzebę dotyczącą wzmocnienia roli sektorów kultury i turystyki w budowie nowego wizerunku województwa śląskiego, jako regionu nowoczesnego i posiadającego duży potencjał rozwoju branż kreatywnych. Potrzeba ta koresponduje zarówno z zapisami Strategii Rozwoju Województwa (jako jedną ze słabych stron regionu wskazano niekorzystny wizerunek województwa śląskiego i powolnie dokonujący się proces jego zmiany⁹³). Zapis ten jest spójny także z wyzwaniem wynikającym z Programu Rozwoju Turystyki w Województwie Śląskim 2020+, w którym wskazano, że wizerunek województwa śląskiego jako regionu przemysłowego nie kojarzy się z turystyką⁹⁴.

W diagnozie w niewystarczającym stopniu zaakcentowano potrzebę wspierania turystyki regionalnej jako sposobu na wzmacnianie rozwoju gospodarczego i włączenia społecznego (jak wskazuje nazwa CS). Warto zaznaczyć, iż z uwagi na warunki środowiskowe (zróżnicowanie rzeźby terenu, ponadprzeciętna lesistość (32%⁹⁵), twory przyrody ożywionej i nieożywionej o szczególnej wartości przyrodniczej, naukowej, kulturowej, historycznej, obszary chronionego krajobrazu i ochrony przyrody⁹⁶), a także na różnorodne formy antropogeniczne związane z działalnością gospodarczą człowieka (np. hałdy, wyrobiska pokopalniane) oraz wyjątkową tożsamość kulturową (gwara śląska, sztuka ludowa), województwo śląskie posiada znaczący, nadal niewykorzystany potencjał turystyczny. Wsparcie obiektów i szlaków turystycznych o największym, strategicznym znaczeniu dla rozwoju regionu może być narzędziem poprawiającym wizerunek województwa i jego turystyczną markę. Turystyka jest niewątpliwie jednym z czynników pobudzających rozwój

⁹² Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego 2030, str. 122.

⁹³ Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego 2030, str. 86.

⁹⁴ Program Rozwoju Turystyki w Województwie Śląskim 2020+, str. 61.

⁹⁵ Rocznik Statystyczny Leśnictwa, 2019.

⁹⁶ W 2019 r. 22,1% powierzchni województwa stanowiły prawnie chronione obszary o szczególnych walorach przyrodniczych, Ochrona środowiska 2020, GUS.

regionalny i lokalny – napływ turystów powoduje napływ środków, co pozytywnie wpływa na sytuację gospodarczą⁹⁷. Jednocześnie, rozwój turystyki oznacza tworzenie nowych miejsc pracy, co jest szczególnie istotne wobec wyzwania, jakim jest odchodzenie od zatrudnienia w górnictwie. Warto zauważyć, iż w 2019 r., a więc przed wybuchem pandemii, udział gospodarki turystycznej w tworzeniu PKB na poziomie kraju wynosił aż 6,3%⁹⁸.

Wsparcie obiektów i szlaków turystycznych o szczególnym znaczeniu dla regionu ma uzasadnienie zwłaszcza w kontekście strat, jakie poniosła branża turystyczna w czasie pandemii COVID-19. Jak wskazuje raport „*Wpływ pandemii COVID-19 na funkcjonowanie branży turystycznej w województwie śląskim*” pandemia i związane z nią ograniczenia spowodowały w sposób znaczący wpłynęły na funkcjonowanie badanych podmiotów turystycznych w województwie. 95% respondentów odnotowało znaczne i bardzo znaczne obniżenie swoich przychodów, 39% - zredukowało zatrudnienie, a 85% dokonało redukcji kosztów prowadzonej działalności. 9% badanych zdecydowało się na zawieszenie działalności, 24% - na jej rozszerzenie, natomiast na całkowitą zmianę profilu działalności – 8%. Badanie wykazało także, że 95% respondentów skorzystało z pomocy zewnętrznej, najczęściej w ramach pomocy uruchamianej dla przedsiębiorców i innych programów pomocowych, Śląskiego Pakietu dla Gospodarki, w formie zwolnień z ZUS czy też obniżenia czynszu⁹⁹.

Negatywny wpływ kryzysu związanego z pandemią na branżę turystyczną wskazuje także raport „*Badanie rynku turystycznego w województwie śląskim w okresie pandemii COVID 19*”. Autorzy raportu wskazują, iż w 2020 r. spadek ruchu turystycznego w porównaniu do stanu z 2019 r. wahał się od ok. 70% we wrześniu do ok. 100% w kwietniu i maju. Spadki w wykorzystaniu obiektów noclegowych w porównaniu do roku 2019 sięgały 75% w kwietniu i nawet 78% w maju¹⁰⁰.

W diagnozie wskazano, że dla dalszego rozwoju regionu istotne jest zarówno zachowanie unikalnego industrialnego dziedzictwa i tożsamości, jak również wspieranie postaw kreatywnych oraz innowacyjności mieszkańców, które mogą stanowić podstawę rozwoju nowoczesnej gospodarki opartej na wiedzy. Jest to wyzwanie ważne z punktu przechodzenia regionu przez proces transformacji energetycznej i stopniowego odchodzenia od zatrudnienia w sektorze górnictwem.

W diagnozie odwołano się także do wyzwań w obszarze kultury, wynikających z pojawiania się pandemii COVID-19 oraz związanych z nią obostrzeń sanitarnych. Zwrócono uwagę, iż pandemia dodatkowo pogłębiła problem uczestnictwa w kulturze i uwypukliła niedostosowanie oferty do niestandardowych, zdalnych form jej udostępniania.

Diagnozę zawartą w Programie ocenia się jako kompletną (z wyjątkiem wątku dotyczącego turystyki) i trafnie podsumowującą najważniejsze wyzwania regionu.

⁹⁷ Derek M., Funkcja turystyczna jako czynnik rozwoju lokalnego w Polsce, Wydział Geografii i Studiów Regionalnych Uniwersytet Warszawski, 2008, Str. 34.

⁹⁸ <https://www.gov.pl/web/rozwoj-technologia/podstawowe-dane-statystyczne--turystyka-w-roku-2019-i-ich-zmiana-w-porownaniu-do-roku-poprzedniego>.

⁹⁹ Wpływ pandemii COVID-19 na funkcjonowanie branży turystycznej w województwie śląskim. Badania pilotażowe Raport z badań AWF Katowice, Katowice 2020 r.

¹⁰⁰ Badanie rynku turystycznego w województwie śląskim w okresie pandemii COVID-19 Centrum Badań i Rozwoju Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach, Katowice 2021.

Identyfikowane kluczowe problemy/potrzeby społeczno-gospodarcze regionu w obszarze wsparcia określonym w CS 24 wskazano poniżej:

1. Ochrona i zapewnienie lepszego dostępu do relatywnie dużych zasobów dziedzictwa kulturowego i naturalnego. Źródło danych informacji: GUS, Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego 2030, IDI
2. Poprawa efektywności, wielofunkcyjności oraz dostępności instytucji kultury o znaczeniu regionalnym. Źródło danych informacji: Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego 2030,
3. Wzmocnienie roli sektorów kultury i turystyki w budowie nowego wizerunku województwa śląskiego, jako regionu nowoczesnego i posiadającego duży potencjał rozwoju branż kreatywnych. Źródło danych informacji: Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego 2030, Program Rozwoju Turystyki w Województwie Śląskim 2020+, IDI
4. Niedostosowanie oferty kulturalnej do niestandardowych, zdalnych form jej udostępniania (co ujawniła pandemia). Źródło danych informacji: GUS, opracowania i publikacje dot. Wpływu pandemii na sektor kultury (np. Raport Kultura. Pierwsza do zamknięcia, ostatnia do otwarcia. Kultura w czasie pandemii Covid-19, Fundacja GAP, Open Eyes Economy Summit, 2020)

Rekomendacje dotyczące możliwych zmian i uzupełnień treści diagnozy zawarto w tabeli poniżej.

Tabela 16. Zmiany w diagnozie - problemy/potrzeby nieuwjęte w diagnozie i/lub opisane w niewystarczającym stopniu

Cel Szczegółowy 25. Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych			
Problem/Potrzeba -opis/uzasadnienie	Źródło danych i informacji	Ocena ekspercka	Rekomendacja dot. uzupełnień/ zmian diagnozy w Programie
A	B	C	D
Problem: Wzmocnienie roli sektorów kultury i turystyki w budowie nowego wizerunku województwa śląskiego, jako regionu nowoczesnego i posiadającego duży potencjał rozwoju branż kreatywnych Opis: W diagnozie w niewystarczającym stopniu nawiązano do potrzeby wspierania obiektów turystycznych o znaczeniu regionalnym w kontekście ich potencjalnego wpływu na rozwój społeczno-gospodarczy. Nie wskazano negatywnego wpływu pandemii na branżę turystyczną. Warto zaznaczyć, iż z uwagi na warunki środowiskowe (zróżnicowanie rzeźby terenu, ponadprzeciętna lesistość (32%¹⁰¹), twory przyrody żywej i nieożywionej o szczególnej wartości przyrodniczej, naukowej, kulturowej, historycznej, obszary chronionego krajobrazu i ochrony przyrody¹⁰²), a także na różnorodne formy antropogeniczne związane z działalnością gospodarczą człowieka (np. hałdy, wyrobiska pokopalniane) oraz wyjątkową tożsamość kulturową (gwara śląska, sztuka ludowa), województwo śląskie posiada znaczący, nadal niewykorzystany potencjał turystyczny. Wsparcie obiektów i szlaków turystycznych o największym, strategicznym znaczeniu dla rozwoju regionu może być narzędziem poprawiającym wizerunek województwa i jego turystyczną markę. Turystyka jest niewątpliwie	Wpływ pandemii COVID-19 na funkcjonowanie branży turystycznej w województwie śląskim. Badania pilotażowe Raport z badań AWF Katowice, Katowice 2020 r. Badanie rynku turystycznego w województwie śląskim w okresie pandemii COVID-19 Centrum Badań i	Niewystarczające zaakcentowanie i uzasadnienie potrzeby wspierania turystyki regionalnej jako sposobu na wzmacnianie rozwoju gospodarczego i włączenia społecznego	Rekomenduje się uzupełnieniu diagnozy o zapisy uzasadniające wsparcie obiektów turystycznych.

¹⁰¹ Rocznik Statystyczny Leśnictwa, 2019.

¹⁰² W 2019 r. 22,1% powierzchni województwa stanowiły prawnie chronione obszary o szczególnych walorach przyrodniczych, Ochrona środowiska 2020, GUS.

Cel Szczegółowy 25. Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych			
Problem/Potrzeba -opis/uzasadnienie	Źródło danych i informacji	Ocena ekspercka	Rekomendacja dot. uzupełnień/ zmian diagnozy w Programie
A	B	C	D
jednym z czynników pobudzających rozwój regionalny i lokalny – napływ turystów powoduje napływ środków, co pozytywnie wpływa na sytuację gospodarczą¹⁰³. Jednocześnie, rozwój turystyki oznacza tworzenie nowych miejsc pracy, co jest szczególnie istotne wobec wyzwania, jakim jest odchodzenie od zatrudnienia w górnictwie. Warto zauważyć, iż w 2019 r., a więc przed wybuchem pandemii, udział gospodarki turystycznej w tworzeniu PKB na poziomie kraju wynosił aż 6,3%¹⁰⁴. Mimo znaczącego potencjału, aktywność turystów w regionie jest niższa niż przeciętna w kraju, Proponuje się uzupełnienie diagnozy o wskaźniki dotyczące turystyki: - Turyści korzystający z noclegów na 1000 ludności – do 2019 r. wartość wskaźnika w województwie śląskim stale rosła. W 2019 r. wyniosła 641,72 osób, natomiast w pandemicznym 2020 r. - 299,47 osób. Wartość wskaźnika dla województwa śląskiego na przestrzeni lat jest niższa niż przeciętna dla Polski oraz większości województw. W 2019 r. śląskie zajęło 9. pozycję w kraju, natomiast w 2020 r. - 11. - Miejsca noclegowe na 1000 ludności – w 2019 r. wartość wskaźnika osiągnęła 11,41 (14. miejsce w kraju), natomiast w 2020 r. – 10,42 (nadal 14. miejsce w kraju). Źródło (BDL GUS) Wsparcie obiektów i szlaków turystycznych o szczególnym znaczeniu dla regionu ma uzasadnienie zwłaszcza w kontekście strat, jakie poniosła branża turystyczna w czasie pandemii COVID-19. Jak wskazuje raport „Wpływ pandemii COVID-19 na funkcjonowanie branży turystycznej w województwie śląskim” pandemia i związane z nią ograniczenia spowodowały w sposób znaczący wpłynęły na funkcjonowanie badanych podmiotów turystycznych w	Rozwoju Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach, Katowice 2021 BDL GUS		

¹⁰³ Derek M., Funkcja turystyczna jako czynnik rozwoju lokalnego w Polsce, Wydział Geografii i Studiów Regionalnych Uniwersytet Warszawski, 2008, Str. 34.

¹⁰⁴ <https://www.gov.pl/web/rozwoj-technologia/podstawowe-dane-statystyczne--turystyka-w-roku-2019-i-ich-zmiana-w-porownaniu-do-roku-poprzedniego>.

Cel Szczegółowy 25. Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych			
Problem/Potrzeba -opis/uzasadnienie	Źródło danych i informacji	Ocena ekspercka	Rekomendacja dot. uzupełnień/zmian diagnozy w Programie
A	B	C	D
województwie. 95% respondentów odnotowało znaczne i bardzo znaczne obniżenie swoich przychodów, 39% - zredukowało zatrudnienie, a 85% dokonało redukcji kosztów prowadzonej działalności. 9% badanych zdecydowało się na zawieszenie działalności, 24% - na jej rozszerzenie, natomiast na całkowitą zmianę profilu działalności – 8%. Badanie wykazało także, że 95% respondentów skorzystało z pomocy zewnętrznej, najczęściej w ramach pomocy uruchamianej dla przedsiębiorców i innych programów pomocowych, Śląskiego Pakietu dla Gospodarki, w formie zwolnień z ZUS czy też obniżenia czynszu¹⁰⁵. Negatywny wpływ kryzysu związanego z pandemią na branżę turystyczną wskazuje także raport „Badanie rynku turystycznego w województwie śląskim w okresie pandemii COVID 19”. Autorzy raportu wskazują, iż w 2020 r. spadek ruchu turystycznego w porównaniu do stanu z 2019 r. wahał się od ok. 70% we wrześniu do ok. 100% w kwietniu i maju. Spadki w wykorzystaniu obiektów noclegowych w porównaniu do roku 2019 sięgały 75% w kwietniu i nawet 78% w maju¹⁰⁶.			

¹⁰⁵ Wpływ pandemii COVID-19 na funkcjonowanie branży turystycznej w województwie śląskim. Badania pilotażowe Raport z badań AWF Katowice, Katowice 2020 r.

¹⁰⁶ Badanie rynku turystycznego w województwie śląskim w okresie pandemii COVID-19 Centrum Badań i Rozwoju Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach, Katowice 2021.

Cel szczegółowy	26. Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, kultury dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach miejskich
Priorytet	VII: Śląskie bliżej obywateli
Działania	Ochrona, rozwój i promowanie publicznych walorów turystycznych i usług turystycznych Ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury Fizyczna odnowa i bezpieczeństwo przestrzeni publicznych Inicjatywy na rzecz rozwoju terytorialnego, w tym przygotowanie strategii terytorialnych

Ogólna ocena diagnozy dla CS 26

Interwencja w ramach CS26 służy realizacji wizji i celów rozwojowych regionu, zawartych w jednogłośnie uchwalonej Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030”¹⁰⁷. Obszar interwencji odnosić się będzie do dokumentów programowych Unii Europejskiej w tym Europejskiego Zielonego Ładu, rozporządzeń unijnych określających zasady Polityki Spójności na lata 2021-2027 oraz dokumentem przyjętym przez ONZ: Przekształcamy nasz świat: Agenda na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030, definiującym model zrównoważonego rozwoju na poziomie globalnym.

Istotnym problemem jest **duże zróżnicowanie rozwojowe** woj. śląskiego. Problemy te zostały trafnie zidentyfikowane w Strategii Śląskie 2030 bazując na syntetycznym Wskaźniku Rozwoju Terytorialnego, obejmującym sfery gospodarki, społeczeństwa, przestrzeni i relacji z otoczeniem¹⁰⁸. W województwie śląskim jest 71 miast, w tym 19 miast na prawach powiatów. W województwie tym jest najwięcej miast powyżej 100 tys. mieszkańców. Jest to jedyne województwo w Polsce, w którym mniej jest powiatów (17) niż miast na prawach powiatu (19). Większość powiatów jest silnie zurbanizowana – nie pełnią one funkcji rolniczych, a często są „sypialniami” lub terenami rekreacyjnymi dla mieszkańców dużych miast. Kolejnym źródłem danych jest pomiar wskaźnika urbanizacji (76,6% ludności miejskiej) oraz gęstości zaludnienia (366 os/km²). Wskaźniki dla województwa śląskiego są

¹⁰⁷ Strategia rozwoju województwa Śląskiego „śląskie 2030”. Zielone Śląskie, Katowice, październik 2020 r. Załącznik do Uchwały nr VI/24/1/2020 Sejmiku Województwa Śląskiego z dnia 19.10.2020 r.

¹⁰⁸ U podstaw sformułowania wskaźnika stała potrzeba monitorowania procesów rozwojowych zachodzących

w regionie w odniesieniu do czterech obszarów priorytetowych, zidentyfikowanych w Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020+”: Nowoczesna gospodarka (NG), Szanse rozwojowe mieszkańców (SR), Przestrzeń (P), Relacje z otoczeniem (RO). Celem omawianego wskaźnika było rozszerzenie i pogłębienie analiz w zakresie zróżnicowań wewnętrznych województwa, z uwagi na proces terytorializacji polityki rozwoju regionu.

najwyższe w kraju przekraczając znacznie średnią krajową. Współczynnik urbanizacji w Polsce wynosi 61%. Dla porównania w Ameryce Południowej wynosi ok. 90%, a w krajach Europy ponad 80%. Wskazuje to na tendencję zniżkową. Wskaźnik urbanizacji jest współczynnikiem rozwoju społecznego społeczeństw. Gdy następuje uprzemysłowienie to dochodzi do względnie gwałtownej migracji ludności z obszarów wiejskich do miast oraz zmiany granic administracyjnych miast – włączanie terenów wiejskich. Wysoki wskaźnik urbanizacji wynika z dość równomiernie rozłożonej sieci miast oraz małej gęstości zaludnienia przeciętnej wsi. Z kolei – wskaźnik gęstości zaludnienia¹⁰⁹ wynosi 123 os./km, na świecie wynosi on średnio 59 os./km. Wartość wskaźnika dla województwa śląskiego jest zatem również znacznie wyższa niż średnia krajowa. Rozmieszczenie ludności na obszarze województwa śląskiego jest jednak nierównomierne. Na podstawie danych GUS BDL gęstość zaludnienia waha się w miastach od 4 029 osób na 1 km² w Świętochłowicach i 3 369 osób na 1 km² w Chorzowie do 63 osób na 1 km² w mieście Woźniki i 92 osób na 1 km² w mieście Koziegłowy, przy średniej gęstości zaludnienia w miastach wynoszącej 945 osób na 1 km². Jeśli uporządkujemy poszczególne miasta i gminy wiejskie według gęstości zaludnienia to otrzymamy szereg pozwalający stwierdzić, iż połowa ludności województwa (49,8% ogółu ludności) zamieszkuje na zaledwie 10,4% jego powierzchni. Natomiast na połowie obszaru województwa (50,3% całkowitej powierzchni) zamieszkuje tylko 10,0% jego ludności. Świadczy to o silnej koncentracji przestrzennej ludności. Jej przyczyną był silny rozwój przemysłu na bazie węgla kamiennego, który spowodował powstanie i rozwój dwóch największych skupisk ludności, a mianowicie konurbacji katowickiej i rybnickiej. W aspekcie rewitalizacji duże znaczenie ma jakość zabudowy mieszkaniowej.

Kolejnym trafnie zidentyfikowanym problemem jest **znaczna polaryzacja rozwoju gospodarczego** między różnymi ośrodkami województwa, w tym zjawisko peryferyzacji ekonomicznej ośrodków industrialnych oraz miast średnich i małych. W diagnozie słusznie wskazano, że znaczna część obszaru województwa to tereny wiejskie (69,3% powierzchni regionu). Na terenach wiejskich woj. śląskiego żyje ponad 21% mieszkańców regionu i 6,8% ludności wiejskiej Polski. Polaryzacja rozwoju gospodarczego wyraża się w najniższej w kraju liczba organizacji pozarządowych (28 na 10 tys. mieszkańców)¹¹⁰. Jest to znacznie większa wartość niż średnia liczba organizacji na 10 tys. mieszkańców w całym kraju która wynosi 19.

Odnosnie do problemów rewitalizacyjnych województwa należy wskazać, że kluczowym wyzwaniem terytorialnym jest przyspieszenie dynamiki ponownego wykorzystania terenów zdegradowanych na obszarach miejskich i wiejskich wskazanych m.in. w programach rewitalizacji. Kumulujące się problemy przestrzenne i społeczne, związane m.in. ze starzeniem się społeczeństwa, powodują odpływ mieszkańców z terenów miejskich i dalszą degradację miast. Zanieczyszczenie powietrza i degradacja techniczna infrastruktury dodatkowo obniżają atrakcyjność osadniczą miast. Dokument lokalnego programu rewitalizacji bądź gminnego programu rewitalizacji w 2020 r. posiadało 125 jednostek samorządu terytorialnego¹¹¹, co stanowiło 75% gmin z terenu całego województwa. Wydzielały one łącznie 356 podobszarów zdegradowanych oraz 340 podobszarów

¹⁰⁹ Wskaźnik gęstości zaludnienia (W) to stosunek liczby mieszkańców danego obszaru do powierzchni, którą ta ludność zamieszkuje. Podaje się go zwykle w osobach na 1 km.

¹¹⁰ Raport o stanie województwa za 2019 rok oraz raport Sektor non-profit w 2018 r. GUS Departament Badań Społecznych GUS, Urząd Statystyczny w Krakowie

¹¹¹ Stan na czerwiec 2020 roku

rewitalizacji. Obszary zdegradowane w tych gminach zajmowały łącznie około 2 285 km² co stanowiło ok. 19% terenu całego województwa. Natomiast obszary rewitalizacji łącznie miały 628 km² i było to około 5% obszaru województwa. W większości gmin obszar zdegradowany zajmował poniżej 20% powierzchni gminy. Taka sytuacja występowała w ponad 69% badanych przypadków, w 6 gminach natomiast (4,7%) obszar wyznaczony w programie rewitalizacji obejmuje więcej niż 80% powierzchni gminy. Jeśli chodzi o obszary rewitalizacji to najczęściej zajmowały one do 5% powierzchni gminy (w 44% programów rewitalizacji).

Kolejnym problemem w obszarze możliwym do wsparcia w ramach CS26 jest **Brak impulsów dla zmiany strategicznej oraz niewystarczającą liczbę dużych projektów, realizowanych przez współpracujące samorządy**. Problem ten był podnoszony w raporcie z 2017 r. dotyczącym oceny wykorzystania mechanizmu ZIT. W raporcie *Ewaluacja wpływu RPO WSL na lata 2014-2020 na rewitalizację społeczną, infrastrukturalną i gospodarczą regionu* wskazano, że zastosowanie instrumentu ZIT/RIT w projektach rewitalizacyjnych nie zostało ocenione pozytywnie. Oparcie tego typu projektów na dokumentach PR poszczególnych gmin sprawia, że bardzo trudno osiągnąć odpowiedni stopień zintegrowania i włączyć do realizacji więcej niż jeden podmiot. Rekomenduje się wprowadzenie w perspektywie finansowej 2021-2027 działań wdrożeniowych w obszarze rewitalizacji, które przyczynią się do bardziej sprawnego, efektywnego i adekwatnego dla zidentyfikowanych celów wdrażania interwencji. Interwencja zaplanowana w ramach Działania 7.3 stanowić będzie zatem taki impuls do zmiany.

W diagnozie brak jest jednak odwołania do Regionalnej Polityki Rewitalizacji Województwa Śląskiego¹¹² odnoszącej się do problem specyficznych obszarów województwa. Również w krajowym dokumencie strategicznym Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju znaczenie rewitalizacji zostało przedstawione w Celu szczegółowym II – Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony w ramach obszaru rozwój zrównoważony terytorialnie. Wskazano „Śląsk – obszar przemysłowy o trudnościach adaptacyjnych” jako największy obszar przemysłowy w Polsce, którego dotyczą trudności adaptacyjne. Zasadne będzie również w większym stopniu odwołanie się do projektu Regionalnej Polityki Miejskiej z 2020 roku.

W Programie niewystarczająco podkreślono **potencjał rozwojowy turystyki** jako działania rewitalizacyjnego odnoszącego się do poprawy sytuacji społeczno-gospodarczej regionu. W ramach celu szczegółowego interwencja skupiać się będzie na publicznej infrastrukturze turystycznej o wymiarze sieciowym i zintegrowanym. Wskaźnikiem pozwalającym na pomiar rozwoju turystyki jest szacowana liczba turystów spoza województwa śląskiego, którzy odwiedzili województwo śląskie [mln osób].. Ruch turystyczny w ostatniej dekadzie miał tendencję rosnącą (2010 – 1,75 mln turystów, 2019 – 3 mln turystów¹¹³), z okresowymi spadkami rósł. Dlatego najprawdopodobniej bardzo duży spadek liczby turystów (dokładne dane będą znane w pierwszych miesiącach 2021) w 2020 roku musi mieć niekorzystny wpływ na wykorzystanie i kondycję bazy turystycznej oraz na sytuację branży turystycznej –

¹¹² Załącznik nr 1 do Uchwały nr 2717/190/VI/2020 Zarządu Województwa Śląskiego z dnia 25.11.2020 r.

¹¹³ Badanie ruchu turystycznego w województwie śląskim w 2019 roku, Kantar, Warszawa 2020
Badanie

ruchu turystycznego w województwie śląskim w 2017 roku, Kantar Millward Brown, Katowice 2018

generalnie na przemysł rozrywkowy, rekreacyjny i gościnny. Turystyka jest ważnym sektorem dla gospodarki, mającym udział w PKB Polski na poziomie 6-7% - załamanie turystyki spowoduje poważne konsekwencje dla całej gospodarki i może wywołać lawinę bankructw i gwałtowny wzrost bezrobocia. W licznych raportach dot. branży turystycznej wskazano zasadność utrzymania tego typu wsparcia, szczególnie w zakresie działań rewitalizacyjnych.

W Założeniach Regionalnej Polityki Rowerowej Województwa Śląskiego wraz z koncepcją sieci regionalnych tras rowerowych¹¹⁴ wskazuje się ponadto odwołanie do Programu Rozwoju Turystyki w Województwie Śląskim 2020+, gdzie wskazuję się jako jeden z głównych celów wskazuje utworzenie magistrali rowerowej łączącej wszystkie subregiony województwa śląskiego, wykorzystującej nieczynne szlaki kolejowe (PKP, kolej piaskowa, kolej wąskotorowa) oraz istniejące/realizowane trasy rowerowe (Wiślana Trasa Rowerowa, Jura, EuroVelo 4). Projekty infrastruktury rowerowej powinny wynikać jednak z plany mobilności ponadlokalnej (SUMP). Polityka regionalna określona w Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego ŚLĄSKIE 2020+ zakłada m.in. oraz infrastruktury rowerowej. konieczności budowy spójnej sieci dróg/tras rowerowych o zasięgu ponadlokalnym wg jednolitych standardów, której efektem ma być podniesienie atrakcyjności turystycznej województwa, zmniejszenie kongestii na drogach. W kontekście korytarzowych ujęć tras rowerowych – infrastruktura bardziej w kontekście rowerów nastawianie na mobilność niż turystykę – wyróżnia obszar zachodni - dodatkowo wykorzystanie turystycznie. Region ma istotny potencjał do turystyki biznesowej jak również innych form turystyki, przykładowo turystyki wodnej bazującej na potencjale rzeki Odry.

Poniżej zamieszczono listę identyfikowanych kluczowych problemów/potrzeb społeczno-gospodarczych regionu w obszarze wsparcia określonym CS26.

1. Duże zróżnicowanie rozwojowe. Źródło danych informacji: Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030”, dane GUS wskaźnik urbanizacji, wskaźnik gęstości zaludnienia
2. Znaczna polaryzacja rozwoju gospodarczego między różnymi ośrodkami województwa. Źródło danych informacji: Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030”, liczba organizacji pozarządowych na liczbę mieszkańców, frekwencja w wyborach
3. Brak impulsów dla zmiany strategicznej oraz niewystarczającą liczbę dużych projektów, realizowanych przez współpracujące samorządy. Źródło danych informacji: Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030”,
4. Występowanie terenów zdegradowanych i obszarów rewitalizacji. Źródło danych informacji: Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030”

Podsumowując, diagnoza w zakresie CS26 jest aktualna, trafna. Zasadne będą niewielkie uzupełnienia w zakresie diagnozy. Rekomendacje dotyczące możliwych zmian i uzupełnień treści diagnozy zawarto w tabeli poniżej.

Rekomendacja. W diagnozie zasadne będzie dodanie posumowania ujętego w Strategii regionalnej, że zbyt duże zróżnicowania w ramach niewielkiego obszaru mogą stać się w

¹¹⁴ Założenia Regionalnej Polityki Rowerowej Województwa Śląskiego wraz z koncepcją sieci regionalnych tras rowerowych, projekt Biuro ds. Planowania Przestrzennego UM WSL Katowice, luty 2019 r

niedalekiej przyszłości generatorem licznych problemów społecznych. Wyzwaniem dla regionu jest zapewnienie zrównoważonej sieci ośrodków miejskich, która będzie stanowiła szkielet stabilnego układu przestrzennego regionu. Wynikiem tak zidentyfikowanych problemów będzie potrzeba poprawy dostępu do oferty kulturalnej, rekreacyjnej i turystycznej. Nie rekomenduje się jednak odwołania w diagnozie do Regionalnej Sieci Rowerowej, która będzie wspierana w innym celu szczegółowym dot. zrównoważonej mobilności.

. . Wystąpienie pandemii COVID-19 stało się bezprecedensową sytuacją kryzysową w skali kraju o wciąż trudnym do przewidzenia konsekwencjach i kierunku rozwoju. Konsekwencje pandemii COVID-19 opisano szczegółowo w CS25 gdzie problem ten może mieć kluczowe znaczenie dla skuteczności wdrożenia interwencji. W CS 26 chodzi w pierwszej kolejności o rozwiązywanie problemów związanych z niedostatkiem zintegrowanego podejścia w rozwoju miejskich obszarów funkcjonalnych. Nie rekomenduje się zatem rozszerzania diagnozy o wątek COVID-19. Na etapie opracowywania programu uwzględniono wstępną ocenę wpływu pandemii na kondycję sektora, zakładając, że w dalszym okresie skutki kryzysu społecznoekonomicznego mogą się nasilić. Dlatego kierunki wsparcia programu muszą być określone w sposób maksymalnie elastyczny, umożliwiający jego swobodne zmiany. Rekomenduje się uzupełnienie diagnozy o odwołanie się do projektowanej Regionalnej Polityki Rewitalizacji Województwa Śląskiego.

Rekomendacje. Zasadne będzie uzupełnienie diagnozy o kwestie związane z turystyką, która ma służyć niwelowaniu różnic regionalnych. Wskaźnikiem pozwalającym na pomiar rozwoju turystyki jest szacowana liczba turystów spoza województwa śląskiego, którzy odwiedzili województwo śląskie [mln osób]. Wśród czynników wpływających na osiąganie efektów są możliwe niekorzystne tendencje gospodarcze oraz dalsze konsekwencje pandemii COVID-19, trudne do przewidzenia w momencie ewaluacji ex ante. W raporcie Wpływ pandemii COVID-19 na funkcjonowanie branży turystycznej w województwie śląskim¹¹⁵ wskazuje się, że pandemia spowodowała zmiany w funkcjonowaniu badanych podmiotów turystycznych: 39% dokonało redukcji zatrudnienia; 95% zadeklarowało znaczne i bardzo znaczne obniżenie przychodów; odnotowano sporadycznie zmiany profilu działalności (8%), zawieszenie działalności (9%), zmiany lokalizacji (4%), oraz rozszerzenie działalności (24%); 95% zadeklarowało skorzystanie z pomocy zewnętrznej, najczęściej w ramach pomocy uruchamianej dla przedsiębiorców i innych programów pomocowych, Śląskiego Pakietu dla Gospodarki, w formie zwolnień z ZUS, obniżenia czynszu; 85% dokonało redukcji kosztów prowadzonej działalności.

Z kolei – z Badania rynku turystycznego w województwie śląskim w okresie pandemii COVID-19¹¹⁶ wynika, że negatywnym skutkiem pandemii na branżę może być wstrzymanie rozwoju gmin oraz spadek atrakcyjności regionu, a w konsekwencji spadek turystów i dalsze pogłębienie kryzysu turystycznego oraz negatywne konsekwencje dla innych branż. Z uwagi na odniesienie do problematyki pandemii COVID-19 w innych częściach programu nie rekomenduje się uzupełniania diagnozy w ramach CS26 o problematykę czynnika zewnętrznego jakim jest pandemia koronawirusa.

¹¹⁵ Wpływ pandemii COVID-19 na funkcjonowanie branży turystycznej w województwie śląskim. Badania pilotażowe Raport z badań AWF Katowice, Katowice 2020 r.

¹¹⁶ Badanie rynku turystycznego w województwie śląskim w okresie pandemii COVID-19 Centrum Badań i Rozwoju Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach, Katowice 2021

Tabela 17. Zmiany w diagnozie - problemy/potrzeby nieuwjęte w diagnozie i/lub opisane w niewystarczającym stopniu

Cel Szczegółowy 26. Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach miejskich			
Problem/Potrzeba -opis/uzasadnienie	Źródło danych i informacji	Ocena ekspercka	Rekomendacja dot. uzupełnień/ zmian diagnozy w Programie
A	B	C	D
Problem: Występowanie terenów zdegradowanych i obszarów rewitalizacji Opis: „Potrzeba podejmowania działań rewitalizacyjnych wynika z koncentracji negatywnych zjawisk powodujących degradację obszaru. W ramach celu szczegółowego interwencja skupiać się będzie na publicznej infrastrukturze turystycznej o wymiarze sieciowym i zintegrowanym. Wskaźnikiem pozwalającym na pomiar rozwoju turystyki jest szacowana liczba turystów spoza województwa śląskiego, którzy odwiedzili województwo śląskie [mln osób]. Ruch turystyczny w ostatniej dekadzie miał tendencję rosnącą (2010 – 1,75 mln turystów, 2019 – 3 mln turystów¹¹⁷), z okresowymi spadkami rósł. Dlatego najprawdopodobniej bardzo duży spadek liczby turystów (dokładne dane będą znane w pierwszych miesiącach 2021) w 2020 roku musi mieć niekorzystny wpływ na wykorzystanie i kondycję bazy turystycznej oraz na sytuację branży turystycznej – generalnie na przemysł rozrywkowy, rekreacyjny i gościnny. Turystyka jest ważnym sektorem dla gospodarki, mającym udział w PKB Polski na poziomie 6-7% - załamanie turystyki spowoduje poważne konsekwencje dla całej gospodarki i może wywołać lawinę bankructw i gwałtowny wzrost bezrobocia. W licznych raportach dot. branży turystycznej wskazano zasadność utrzymania tego typu wsparcia, szczególnie w zakresie działań rewitalizacyjnych.	Źródło: Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju, Regionalna Polityka Rewitalizacji Województwa Śląskiego, Programu Rozwoju Turystyki w Województwie Śląskim 2020+, Regionalna Polityka Miejska projekt	Ocena: Problem niewystarczająco opisany w diagnozie RPO.	Rekomendacja: Rekomenduje się zaakcentowanie w diagnozie problemu dotyczącego potrzeb obszarów rewitalizacji jako narzędzia do reedukacji dysproporcji w rozwoju gospodarczym regionu. Zasadne jest zaakcentowanie turystyki jako istotnego działania w obszarze rewitalizacji.

¹¹⁷ Badanie ruchu turystycznego w województwie śląskim w 2019 roku, Kantar, Warszawa 2020 Badanie ruchu turystycznego w województwie śląskim w 2017 roku, Kantar Millward Brown, Katowice 2018

Cel Szczegółowy 26. Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach miejskich			
Problem/Potrzeba -opis/uzasadnienie	Źródło danych i informacji	Ocena ekspercka	Rekomendacja dot. uzupełnień/ zmian diagnozy w Programie
A	B	C	D
Problem Brak impulsów dla zmiany strategicznej oraz niewystarczającą liczbę dużych projektów, realizowanych przez współpracujące samorządy Opis Problem braku impulsów dla zmiany strategicznej oraz niewystarczającą liczbę dużych projektów, realizowanych przez współpracujące samorządu był podnoszony w raporcie z 2017 r. dotyczącym oceny wykorzystania mechanizmu ZIT. W raporcie <i>Ewaluacja wpływu RPO WSL na lata 2014-2020 na rewitalizację społeczną, infrastrukturalną i gospodarczą regionu</i> wskazano, że zastosowanie instrumentu ZIT/RIT w projektach rewitalizacyjnych nie zostało ocenione pozytywnie. Oparcie tego typu projektów na dokumentach PR poszczególnych gmin sprawia, że bardzo trudno osiągnąć odpowiedni stopień zintegrowania i włączyć do realizacji więcej niż jeden podmiot. Rekomenduje się wprowadzenie w perspektywie finansowej 2021-2027 działań wdrożeniowych w obszarze rewitalizacji, które przyczynią się do bardziej sprawnego, efektywnego i adekwatnego dla zidentyfikowanych celów wdrażania interwencji. Interwencja zaplanowana w ramach CS26 stanowić będzie zatem taki impuls do zmiany.” W diagnozie brak jest jednak odwołania do Regionalnej Polityki Rewitalizacji Województwa Śląskiego¹¹⁸ odnoszącej się do problem specyficznych obszarów województwa. Również w krajowym dokumencie strategicznym Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju znaczenie rewitalizacji zostało przedstawione w Celu szczegółowym II – Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony w ramach	Regionalna Polityka Rewitalizacji Województwa Śląskiego	Problem niewystarczająco opisany w diagnozie RPO.	Rekomenduje się zaakcentowanie w diagnozie wyników badania ewaluacyjnego <i>Ewaluacja bieżąca wdrażania zintegrowanego podejścia do rozwoju terytorialnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2014-2020</i>

¹¹⁸ Załącznik nr 1 do Uchwały nr 2717/190/VI/2020 Zarządu Województwa Śląskiego z dnia 25.11.2020 r.

Cel Szczegółowy 26. Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach miejskich			
Problem/Potrzeba -opis/uzasadnienie	Źródło danych i informacji	Ocena ekspercka	Rekomendacja dot. uzupełnień/ zmian diagnozy w Programie
A	B	C	D
obszaru rozwój zrównoważony terytorialnie.			

Cel szczegółowy	27. Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach miejskich. Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie
Priorytet	VII: Śląskie bliżej obywateli
Działania	Infrastruktura na potrzeby wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem Pozostała infrastruktura społeczna przyczyniająca się do włączenia społecznego Fizyczna odnowa i bezpieczeństwo przestrzeni publicznych

Ogólna ocena diagnozy dla CS 27.

Interwencja w ramach CS 27 służy realizacji wizji i celów rozwojowych regionu, zawartych w jednogłośnie uchwalonej Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030”¹¹⁹ skierowane na obszary wiejskie. Diagnoza w pełni formułuje problemy i wyzwania, oparte na dowodach, odnoszące się do zakresu interwencji. Głównym problemem zidentyfikowanym w Programie są procesy depopulacyjne i starzenie się mieszkańców obszarów wiejskich regionu oraz wymagających dostosowania infrastruktury usług publicznych, w tym społecznych, edukacyjnych, kulturalnych, opiekuńczych do sytuacji demograficznej. W Strategii Śląskie 2030¹²⁰ wskazuje się, że kluczowym wyzwaniem terytorialnym jest przyspieszenie dynamiki **ponownego wykorzystania terenów zdegradowanych na obszarach miejskich i wiejskich** wskazanych m.in. w programach rewitalizacji. Dlatego słusznie zaakcentowano w diagnozie **słabą dynamikę ponownego wykorzystania terenów zdegradowanych na obszarach wiejskich**.

¹¹⁹ Strategia rozwoju województwa Śląskiego „śląskie 2030”. Zielone Śląskie, Katowice, październik 2020 r. Załącznik do Uchwały nr VI/24/1/2020 Sejmiku Województwa Śląskiego z dnia 19.10.2020 r.

¹²⁰ U podstaw sformułowania wskaźnika stała potrzeba monitorowania procesów rozwojowych zachodzących w regionie w odniesieniu do czterech obszarów priorytetowych, zidentyfikowanych w Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020+”: Nowoczesna gospodarka (NG), Szanse rozwojowe mieszkańców (SR), Przestrzeń (P), Relacje z otoczeniem (RO). Celem omawianego wskaźnika było rozszerzenie i pogłębienie analiz w zakresie zróżnicowań wewnętrznych województwa, z uwagi na proces terytorializacji polityki rozwoju regionu.

W Diagnozie brak odniesienia do Strategii Rozwoju Obszarów Wiejskich Województwa Śląskiego do roku 2030¹²¹. Unikatowość Strategii Rozwoju Obszarów Wiejskich Województwa Śląskiego do roku 2030 polega na tym, że jest ona jednym z nielicznych kompleksowych opracowań na szczeblu regionalnym w Polsce, dotyczącym obszarów wiejskich. W dokumencie wskazują się na specyfikę terenów wiejskich regionu śląskiego i zróżnicowanie subregionalne. Obszary wiejskie w subregionie północnym stanowią 85% powierzchni subregionu ogółem, a w subregionie południowym 80%. Z kolei w subregionie zachodnim obszary wiejskie stanowią 59% powierzchni subregionu ogółem, a w centralnym – 58%. Niezależnie od specyfiki subregionalnej mieszkańcy terenów wiejskich województwa śląskiego potrzebują wsparcia ze środków regionalnych na realizację projektów mających na celu poprawę jakości życia na obszarach wiejskich oraz aktywizację społeczności lokalnej.

Podsumowując, Dobór instrumentów terytorialnych i zakresu ich wdrażania, podyktowany jest uwarunkowaniami i wyzwaniem zrównoważonego rozwoju regionalnego, w tym szczególnie wysokim wskaźnikiem urbanizacji woj. śląskiego. Badanie nie wskazało zasadności zmiany w zakresie mechanizmów wdrażania CS27.

Wnioski. W ramach CS27 określono, że główną grupą docelową będą mieszkańcy obszarów wiejskich województwa śląskiego objętych gminnymi programami rewitalizacji, a także organizacje pozarządowe i przedsiębiorcy działający na obszarach wiejskich objętych gminnymi programami rewitalizacji.

Rekomendacja. Zasadne będzie wskazanie Lokalnych Grup Działania jako beneficjentów wsparcia w ramach CS27 skierowanego do obszarów innych niż miejskie. Wskazanie LGD jako oddzielnego typu beneficjenta miało na celu podkreślenie, iż mimo że projekt Programu nie przewiduje dedykowanej alokacji dla LGD w ramach mechanizmu IIT, organizacje te mogą się aktywnie włączyć w realizację projektów w ramach CS27.

Kolejnym trafnie zidentyfikowanym problemem jest niższa **mniejszy potencjał administracyjny samorządów terytorialnych innych niż miejskie**. W diagnozie brak jest jednak odwołania do Regionalnej Polityki Rewitalizacji Województwa Śląskiego¹²² odnoszącej się do problem specyficznych obszarów województwa. Również w krajowym dokumencie strategicznym Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju znaczenie rewitalizacji zostało przedstawione w Celu szczegółowym II – Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony w ramach obszaru rozwój zrównoważony terytorialnie. Wskazano „Śląsk – obszar przemysłowy o trudnościach adaptacyjnych” jako największy obszar przemysłowy w Polsce, którego dotyczą trudności adaptacyjne. Zasadne będzie również w większym stopniu odwołanie się do projektu Regionalnej Polityki Miejskiej z 2020 roku. W diagnozie warto również uwzględnić wynik badań odnoszących się do rewitalizacji w okresie 2014-2020.

Nie zidentyfikowano potrzeb uzupełnienia opisów Programu w zakresie komplementarności wewnątrz programowej. Interwencja przewidziana w ramach CS5 będzie komplementarna z CS4 w ramach Priorytetu II: Ekologiczne Śląskie EVALU gdzie zapewniono działania

¹²¹ Dokument przyjęty uchwałą Sejmiku Województwa Śląskiego Nr V/25/8/2016 z 27 czerwca 2016 roku

¹²² Załącznik nr 1 do Uchwały nr 2717/190/VI/2020 Zarządu Województwa Śląskiego z dnia 25.11.2020 r.

stanowiące uzupełnione w uzgodnieniu z reprezentacjami samorządów lokalnych województwa śląskiego w ramach instrumentu ZIT oraz Priorytet VI: Śląskie dla mieszkańca przede wszystkim w zakresie wsparcia turystyki. Nie zidentyfikowano potrzeb uzupełnienia opisów Programu w zakresie komplementarności wewnątrz programowej.

Identyfikowane kluczowe problemy/potrzeby społeczno-gospodarcze regionu w obszarze wsparcia określonym CS 27 to:

1. Słaba dynamika ponownego wykorzystania terenów zdegradowanych na obszarach miejskich i wiejskich. Źródło danych informacji: Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030”

2. Występowanie terenów zdegradowanych i obszarów rewitalizacji. Źródło danych informacji: Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030”

Podsumowując, diagnoza w zakresie CS27 jest aktualna, trafna. Zasadne będą drobne uzupełnienia w zakresie diagnozy odnoszące się do odwołania do Strategii Rozwoju Obszarów Wiejskich Województwa Śląskiego do roku 2030.

Nie sformułowano rekomendacji w zakresie uzupełnień diagnozy CS27

Tabela 18. Zmiany w diagnozie - problemy/potrzeby nieuwjęte w diagnozie i/lub opisane w niewystarczającym stopniu

Cel Szczegółowy 27. Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach miejskich. Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie			
Problem/Potrzeba -opis/uzasadnienie	Źródło danych i informacji	Ocena ekspercka	Rekomendacja dot. uzupełnień/ zmian diagnozy w Programie
A	B	C	D
Problem: Występowanie terenów zdegradowanych i obszarów rewitalizacji Opis: Zgodnie ze Strategią Rozwoju Obszarów Wiejskich Województwa Śląskiego do roku 2030¹²³ obszary wiejskie w subregionie północnym stanowią 85% powierzchni subregionu ogółem, a w subregionie południowym 80%. Z kolei w subregionie zachodnim obszary wiejskie stanowią 59% powierzchni subregionu ogółem, a w centralnym – 58%. Niezależnie od specyfiki subregionalnej mieszkańcy terenów wiejskich województwa śląskiego potrzebują wsparcia ze środków regionalnych na realizację projektów mających na celu poprawę jakości życia na obszarach wiejskich oraz aktywizację społeczności lokalnej.	Źródło: Strategia Rozwoju Obszarów Wiejskich Województwa Śląskiego do roku 2030	Ocena: Problem niewystarczająco opisany w diagnozie RPO.	Rekomendacja: Rekomenduje się dodanie odwołanie do Strategii Rozwoju Obszarów Wiejskich Województwa Śląskiego do roku 2030

¹²³ Dokument przyjęty uchwałą Sejmiku Województwa Śląskiego Nr V/25/8/2016 z 27 czerwca 2016 roku

Cel szczegółowy	28. Umożliwienie regionom i ludności łagodzenia wpływających na społeczeństwo, zatrudnienie, gospodarkę i środowisko skutków transformacji w kierunku osiągnięcia celów Unii na rok 2030 w dziedzinie energii i klimatu oraz w kierunku neutralnej dla klimatu gospodarki Unii do roku 2050 w oparciu o porozumienie paryskie
Priorytet	VIII. Śląskie w transformacji
Działania	Obszar: Społeczeństwo Wsparcie infrastruktury edukacyjnej Wsparcie infrastruktury usług społecznych Wsparcie na rzecz szkolnictwa podstawowego, średniego, wyższego oraz kształcenia dorosłych (z wyłączeniem infrastruktury) Wsparcie na rzecz poprawy dostępu do zatrudnienia, samozatrudnienia i zakładania działalności gospodarczej typu start-up Wsparcie programów aktywizacji społecznej ukierunkowanych na inicjatywy kulturalne

Ogólna ocena diagnozy dla CS 28: Społeczeństwo

Diagnoza dotycząca potrzeb i wyzwań w obszarze *Społeczeństwo*, który jest wspierany w ramach Priorytetu VIII Śląskie w transformacji została opracowana w ramach osobnego dokumentu pn. „Potencjały i wyzwania rozwojowe województwa śląskiego w kontekście sprawiedliwej transformacji. Zróżnicowanie obszaru podregionów górniczych.”, stanowiącego Załącznik nr 2 do projektu Terytorialnego Planu Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego 2030 -v.03¹²⁴).

- **Infrastruktura edukacyjna**

Diagnoza trafnie wskazuje główne potrzeby w zakresie edukacji, z uwzględnieniem potrzeby wsparcia infrastruktury. Problemy istotne z punktu widzenia analizowanego obszaru odpowiadają zapisom znajdującym się w dokumentach strategicznych województwa, m. in. Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego Śląskie 2030.

- **Infrastruktura usług społecznych**

¹²⁴ Załącznik nr 2 do projektu Terytorialnego Planu Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego 2030 - v.03, Katowice, 2021. Opracowano: Departament Rozwoju Regionalnego Referat Regionalne Centrum Analiz i Planowania Strategicznego Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego.

W diagnozie poruszono istotne kwestie dotyczące usług społecznych, jednak nie zawarto bezpośredniego odniesienia do potrzeby podniesienia jakości tychże usług poprzez wsparcie infrastruktury.

- **Wsparcie programów aktywizacji społecznej ukierunkowanych na inicjatywy lokalne**

Brak uwag do diagnozy w tym obszarze.

- **Wsparcie na rzecz poprawy dostępu do zatrudnienia, samozatrudnienia i zakładania działalności gospodarczej**

Trafnie zostały rozpoznane problemy i potrzeby społeczno-ekonomiczne oraz główne wyzwania, przed którymi stoi regionalny rynek pracy powodowane transformacją energetyczną regionu, w kierunku neutralności klimatycznej (tj. odchodzeniem od gospodarki opartej na przemyśle wydobywczym i przejście na nowe modele gospodarki: GOZ/gospodarka w obiegu zamkniętym, gospodarka niskoemisyjna, gospodarka cyfrowa), tj.:

- potrzeba tworzenia nowych miejsc pracy (jako alternatywy dla zredukowanych miejsc pracy w górnictwie i sektorach powiązanych z branżą górniczą),
- potrzeba rozpoznania możliwych (ze względu na popyt i podaż/potencjał rozwojowy) kierunków rozwoju działalności gospodarczych, które będą alternatywą dla działalności wokół których rozwijały się i na których koncentrowały się (sub)regionalne rynki pracy; jak również wzmocnienia i większej dywersyfikacji działalności przedsiębiorstw, w celu utrzymania istniejących i tworzenia nowych miejsc pracy,
- konieczność utrzymania w aktywności zawodowej zasobów pracy szczególnie zagrożonych bezrobociem i biernością zawodową, tj. pracowników zatrudnionych w górnictwie lub przedsiębiorstwie powiązanych z górnictwem, zagrożonych zwolnieniem, przewidzianych do zwolnienia lub zwolnionych z przyczyn ich niedotyczących,
- potrzeba lepszego dostosowania działalności instytucji / podmiotów oferujących wsparcie do świadczenia usług wysokiej jakości na rzecz osób dotkniętych skutkami transformacji gospodarczej (w tym opracowania narzędzi w zakresie wsparcia zatrudnienia i współdecydowania o przyszłych kierunkach rozwoju regionalnego).

- **Wsparcie na rzecz szkolnictwa oraz kształcenia dorosłych (z wyłączeniem infrastruktury)**

Diagnoza w obszarze edukacji zawarta w TPST (projekt – v. 03) dotyczy przede wszystkim przewidywanych konsekwencji i zmian wywołanych transformacją klimatyczną i gospodarczą regionu. W tym zakresie diagnozę należy uznać za prawidłową, chociaż opartą raczej na obserwacji niż na twardych danych (por. „Obecnie często wskazuje się na niedostosowanie oferty edukacyjnej do zmieniających się warunków i potrzeb rynku pracy”). Diagnoza w TPST (projekt – v.03) zawiera elementy, które zostały szczegółowo omówione i uznane za problemy czy wyzwania, jednak nie znalazły odzwierciedlenia w działaniach FE SL finansowanych z FST (np. dysproporcje w rozkładzie przestrzennym źłobków, co w związku z tym nie rzutuje na jej ocenę. Elementy diagnostyczne zawarte w FE SL są powtórzeniem głównych wątków z TPST (projekt – v. 03).

- **Infrastruktura usług społecznych**

W diagnozie poruszono istotne kwestie dotyczące usług społecznych, jednak nie zawarto bezpośredniego odniesienia do potrzeby podniesienia jakości tychże usług poprzez wsparcie infrastruktury. Zaleca się uzupełnienia w tej kwestii.

- **Wsparcie na rzecz poprawy dostępu do zatrudnienia, samozatrudnienia i zakładania działalności gospodarczej**

Konkluzje wnioskowania o problemach, potrzebach, wyzwaniach rozwojowych województwa w obszarze rynku pracy powodowanych transformacją gospodarczą regionu, są poparte informacjami i danymi, które ilustrują / wyjaśniają skalę potrzeb, strukturę problemów i zmian na rynku pracy. Charakterystyka zasobów pracy - grup osób pracujących w górnictwie oraz w działalnościach powiązanych z górnictwem, zagrożonych bezrobociem i biernością zawodową została zaprezentowana w dokumencie „Potencjały i wyzwania rozwojowe województwa śląskiego w kontekście sprawiedliwej transformacji. Zróżnicowanie obszaru podregionów górniczych¹²⁵. W szczególności uwzględnia ona aktualne dane i informacje (w tym porównawcze) dotyczące zatrudnienia w sektorze górnictwa węgla kamiennego w województwie (w dekompozycji na wiek, płeć, stanowisko, wykształcenie, miejsce pracy oraz przedsiębiorstwo), jak również - opis problemów społecznych i gospodarczych będących konsekwencją restrukturyzacji górnictwa węgla kamiennego, który jest poparty danymi historycznymi ilustrującymi zmiany w zakresie zatrudnienia w branży górniczej zachodzące na przestrzeni kilkudziesięciu lat (od 1990 r.). Co ważne, w wyżej wskazanym dokumencie opisano również problem kurczącego się rynku zbytu dla przedsiębiorstw gospodarczo powiązanych z sektorem górniczym (produkujących i dostarczających maszyny i urządzenia, świadczących wyspecjalizowane usługi wspomagające górnictwo, dostawców usług) oraz scharakteryzowano stan zatrudnienia w sektorach powiązanych z górnictwem. Powinno to sprzyjać priorytetyzowaniu wsparcia - identyfikacji grup osób i przedsiębiorstw sektora wymagających go w pierwszej kolejności jak również ocenie jakie środki finansowe będą niezbędne i adekwatne by realizować wsparcie..

- **Wsparcie na rzecz szkolnictwa oraz kształcenia dorosłych (z wyłączeniem infrastruktury)**

Diagnoza w Programie nie wymaga uzupełnień, jednak na etapie wdrożeniowym należy mieć na uwadze te sektory gospodarki w regionie, w których (na podstawie badań i analiz) zdiagnozowane zostały deficyty kadr (np. na podstawie „Barometru zawodów 2020” można podać przykłady branż: spożywczej, gastronomicznej czy produkcji odzieży) oraz, w których konieczne jest tworzenie nowych miejsc pracy - dotyczy to przede wszystkim sektorów zaliczanych do zielonej, innowacyjnej, cyfrowej gospodarki. Warto odnosić się wtedy do szczegółowych danych i analiz (jeśli są dostępne) dotyczących:

- zapotrzebowania na zawody (w tym nowe zawody) kwalifikacje i kompetencje – na przykład na podstawie analiz i opracowań WUP w Katowicach czy analiz ogłoszeń o pracę,
- kierunków zmiany kwalifikacji i kompetencji osób odchodzących z górnictwa, branż okołogórniczych, energetyki konwencjonalnej, wskazywanych przez pracodawców ze

¹²⁵ Załącznik nr 2 do projektu Terytorialnego Planu Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego 2030 - v.03, Katowice, 2021. Opracowano: Departament Rozwoju Regionalnego Referat Regionalne Centrum Analiz i Planowania Strategicznego Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego

- względu na transformującą się gospodarkę regionu oraz dynamikę lokalnego rynku pracy – na przykład na podstawie konsultacji z pracodawcami z regionu,
- dostępnej oferty kształcenia w województwie śląskim na wszystkich poziomach edukacji (zestawionej z zapotrzebowaniem na zawody i kierunki zmiany kwalifikacji) oraz luki kompetencyjnej – na przykład na podstawie analiz i opracowań WUP w Katowicach oraz danych z SIO.

Na etapie wdrożeniowym w większym stopniu powinny zostać uwzględnione informacje odnoszące się bezpośrednio do tematyki transformacji górniczej oraz jej konsekwencji i wyzwań z tym związanych, zgodnie z zasadami *evidence based policy*.

- **Wsparcie programów aktywizacji społecznej ukierunkowanych na inicjatywy lokalne**

Brak uwag do diagnozy w tym obszarze.

Cel szczegółowy	28. Umożliwienie regionom i ludności łagodzenia wpływających na społeczeństwo, zatrudnienie, gospodarkę i środowisko skutków transformacji w kierunku osiągnięcia celów Unii na rok 2030 w dziedzinie energii i klimatu oraz w kierunku neutralnej dla klimatu gospodarki Unii do roku 2050 w oparciu o porozumienie paryskie
Priorytet	VIII. ŚLĄSKIE W TRANSFORMACJI
Działania	Obszar: Środowisko Rozwój energetyki rozproszonej opartej o OZE Niwelowanie skutków działalności przemysłowej, w tym górniczej na środowisko, poprawa wskaźników różnorodności biologicznej w terenach wykorzystanych w celach środowiskowych Poprawa stosunków wodnych na obszarze oddziaływania kopalń Ponowne wykorzystanie terenów poprzemysłowych na cele rozwojowe regionu. Systemowe zarządzanie terenami poprzemysłowymi Działania pogrupowano w 3 kategorie: • Rozwój energetyki rozproszonej opartej o OZE • Poprawa stosunków wodnych na obszarze oddziaływania kopalń • Rewaloryzacja obszarów przemysłowych i rekultywacja skażonych gruntów

Ogólna ocena diagnozy dla CS¹²⁶

- **Rozwój energetyki rozproszonej opartej o OZE** - W diagnozie¹²⁷ prawidłowo zidentyfikowano problemy i wyzwania w obszarze rozwoju energii odnawialnej w produkcji energii elektrycznej ogółem.
- **Poprawa stosunków wodnych na obszarze oddziaływania kopalń** - Zgodnie z zapisami dokumentu Projekt Terytorialnego Planu Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego 2030 - v. 03 z sierpnia 2021 oraz Zał. 3 Matryca logiki interwencji (dostęp: <https://transformacja.slaskie.pl/content/terytorialny-plan-sprawiedliwej-transformacji1>)

¹²⁶ S.C. 28 w obszarze ŚRODOWISKO podzielono na 3 obszary: Rozwój energetyki rozproszonej opartej o OZE, Poprawa stosunków wodnych na obszarze oddziaływania kopalń, Rewaloryzacja obszarów przemysłowych i rekultywacja skażonych gruntów

¹²⁷ Por: Zgodnie z zapisami dokumentu Projekt Terytorialnego Planu Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego 2030 - v. 03 z sierpnia 2021 oraz Zał. 3 Matryca logiki interwencji.

w kierunkach wsparcia uwzględniono najważniejsze problemy, którym zaadresowano odpowiednie kierunki wsparcia w ramach FST.

- **Rewaloryzacja obszarów przemysłowych i rekultywacja skażonych gruntów –**
Nie rekomenduje się uzupełnianie diagnozy w zakresie rewitalizacji m.in. osiedli górniczych, przemysłowych czy obszarów w sąsiedztwie niezamieszkałych terenów zdegradowanych.
- **Rozwój energetyki rozproszonej opartej o OZE -** Nie rekomenduje się uzupełniania diagnozy.

Poprawa stosunków wodnych na obszarze oddziaływania kopalń – Nie rekomenduje się uzupełniania diagnozy.

- **Rewaloryzacja obszarów przemysłowych i rekultywacja skażonych gruntów -**
Nie rekomenduje się uzupełniania diagnozy

Cel szczegółowy	28. Umożliwienie regionom i ludności łagodzenia wpływających na społeczeństwo, zatrudnienie, gospodarkę i środowisko skutków transformacji w kierunku osiągnięcia celów Unii na rok 2030 w dziedzinie energii i klimatu oraz w kierunku neutralnej dla klimatu gospodarki Unii do roku 2050 w oparciu o porozumienie paryskie
Priorytet	VIII Śląskie w transformacji
Działania	Obszar: Gospodarka Rozwój potencjału wysokich technologii oraz instytucji wspierających innowacyjność w kierunku neutralności klimatycznej Wspieranie dywersyfikacji działalności firm z branży górniczej i okołogórniczej w tym cyfryzacja, automatyzacja i działania na rzecz GOZ Wsparcie tworzenia nowych firm oraz prowadzenia działalności gospodarczej Wsparcie rozwoju przedsiębiorstw zaliczanych do regionalnych specjalizacji technologicznych Poprawa konkurencyjności mikro i małych przedsiębiorstw podlegających transformacji Podnoszenie atrakcyjności inwestycyjnej i promocja gospodarcza podregionów górniczych

Ogólna ocena diagnozy dla CS

Ocena diagnozy dla osi VIII opiera się na wnioskach i rekomendacjach zawartych w Projekcie Terytorialnego Planu Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego (TPST), w szczególności w załączniku nr 1 „Potencjały i wyzwania rozwojowe województwa śląskiego w kontekście sprawiedliwej transformacji”. W związku z tym, że załącznik nr 1 nie zawiera w sobie noty metodologicznej, trudno jest ocenić podstawy zawartych tam wniosków.

Diagnoza opracowana na potrzeby projektu FE SL jest syntezą wniosków zawartych w TPST, w związku z czym powiela mocne i słabe strony tego dokumentu. Jest to rzetelna i wszechstronna diagnoza, biorąca pod uwagę nie tylko kwestie związane bezpośrednio górnictwem i branżą okołogórniczą, ale również ogólną specyfikę gospodarczo-społeczną województwa śląskiego, konieczną do zrozumienia szerszego kontekstu, w jakim transformacja będzie się rozwijać (migracje, wyzwania przedsiębiorczości i innowacyjności).

Diagnoza nie wymaga zmian w zapisach Programu, jednak na etapie wdrożeniowym warto pamiętać o uwzględnieniu kwestii nierówności płciowych w gospodarce zdominowanej przez górnictwo, hutnictwo, ale również w sporej części branży okołogórniczej. Silnie rozwinięta branża motoryzacyjna również cechuje się dominacją miejsc pracy dla mężczyzn. Mimo, że horyzontalne zasady równości szans i dyskryminacji niedyskryminacji realizowane są na poziomie Programu i nie znajdują zastosowania w dokumentach o charakterze strategicznym

jakich jak TPST, to informacja o udziale kobiet w poszczególnych grupach zawodowych byłaby cenna dla zrozumienia skali zjawiska i (ewentualnego) ustanawiania preferencji w zakresie wsparcia. Aspekt stwarzania możliwości zatrudnienia kobiet w procesie transformacji energetycznej (i promocji zatrudnienia kobiet w branżach zielonej energii) jest jednym z kluczowych elementów sprawiedliwej transformacji, procesu który powinien przeciwdziałać powielaniu modelu gospodarki sprzyjającemu ponownemu zatrudnianiu jedynie mężczyzn i dalszemu wykluczeniu kobiet. Pogłębiona diagnoza powinna prowadzić do interwencji promujących rozwój gospodarki umożliwiające większe zatrudnienie kobiet (szczególnie w zielonych sektorach).

Podobnie warto uwzględnić wnioski z badań jakościowych/szeroko zakrojonych konsultacji TPST przeprowadzonych w województwie śląskim. Władze regionu słusznie przedstawiane są jako wzór dla konsultacji społecznych, jednak wnioski z tych diagnoz (wskazujące na obawy, nadzieje i kierunki zmian sygnalizowane przez różne grupy społeczne) nie są przedstawione. Diagnozy przedstawiają głównie dane statystyczne, jednak analiza przyczynowo skutkowa (na przykład analiza wcześniejszych doświadczeń regionu z zamykaniem kopalń w latach 90. XX wieku), wskazująca na przewidywaną skuteczność proponowanych działań mogłaby zostać wzmocniona. Nawet jeśli w województwie śląskim dopiero teraz uruchamia się FST jako instrument celowo stworzony do adresowania wyzwań związanych z zamykaniem górnictwa, województwo ma już bogate doświadczenie i szczególnie informacja o tym, co działało w przeszłości (na przykład jakie segmenty rynku 'wchłonęły' byłych górników, jaki był poziom przedsiębiorczości wśród nich) byłoby cenne w uzasadnieniu planowanych działań. Również sektor okołogórniczy przechodzi transformację już od jakiegoś czasu i uwzględnienie informacji (zakładam, że zdobytych w trakcie konsultacji społecznych) o tym jakie są popularne i skuteczne modele tej transformacji byłby cenny (jakie wyzwania? Jakie instrumenty okazały się pomocne?),

Diagnoza wspomina kwestie potrzeby nowych 'stabilnych' miejsc pracy, nie jest to jednak zdefiniowane. Nie jest również jasne, dlaczego 'stabilność' miałaby zostać uznana za wysoko pożądaną cechę stanowiska pracy. Nie jest to do końca spójne z diagnozą wskazującą, że potrzebne jest wykształcenie i szkolenie pracowników zdolnych do przystosowania się do nowych miejsc pracy. Generalnie kwestia oczekiwań finansowych (i innych) i wyzwań szczególnych dla absorpcji pracowników branży górniczej i okołogórniczej może zostać rozbudowana. Czy ta grupa(grupy) są w jakiś sposób szczególne? Jeśli tak, to jaki ma to wpływ na tworzenie nowych miejsc pracy atrakcyjnych dla tej grupy? Diagnoza wspomina 'odpływ kapitału ludzkiego z województwa, spowodowany niską oceną jakości rynku pracy, zwłaszcza przez osoby mobilne (wiekowo i kompetencyjnie)'. Brak informacji co uznane jest za dobrą jakość rynku pracy.